

Jövők

A Fidesz - Magyar Polgári Szövetség Vitairata

2007

Igazságosság

Életminőség

Közzolgáltatások és az állam szerepe

Versenyképesség

Kiadja a Fidesz - Magyar Polgári Szövetség
Felelős kiadó: Navracsics Tibor

	Előszó	4
	Az új többség politikai elvei	6
	Siker és szolidaritás	24
	Szabadság és jólét	44
	Méltányos állam és közjó	62
	Társadalmi és gazdasági versenyképesség	84
	A Jövőnk Műhely tagjai	105
	Jegyzet	106

Előszó

Dr. Navracsics Tibor

A Fidesz – Magyar Polgári Szövetség
Országgyűlési Képviselőcsoportjának vezetője

Újkori demokráciánk a nemzet felemelkedéséről, az ország polgárainak jólétéről folytatott vita. Azonban a rendszerváltás óta eltelt 17 év tapasztalatai azt mutatják, hogy ebben a vitában egyre inkább elbeszélünk egymás mellett, és egyre kevésbé értjük meg egymást. Így a politika a választópolgárok szemében értelmetlen konfliktusok sorozatának tűnhet, és fennáll a veszélye annak is, hogy alapvető fogalmaink tisztázása nélkül a demokratikus átmenet céljai elvesznek.

A Fidesz – Magyar Polgári Szövetség rendszerváltó és a polgári demokrácia mellett elkötelezett pártként felelősséget vállal minden egyes magyar emberért, így kötelességünknek érezzük, hogy a magyar társadalmat érintő alapvető kérdésekben tisztázzuk saját álláspontunkat. Erre azért is szükségünk van, mert 10 évvel ezelőtt készítettünk utoljára olyan átfogó vitairatot, mely alapvető politikai állásfoglalásunkat tükrözte. Azonban az elmúlt egy évtizedben jelentős változáson mentünk

keresztül: szövetséggé bővültünk, Magyarország egyik vezető politikai erejévé váltunk és a 2006-os önkormányzati választások óta az önkormányzatok pártja vagyunk. Ezt a sokszínűséget kell most megjelenítenünk. Ezért a Fidesz – Magyar Polgári Szövetség novemberi kongresszusán úgy döntöttünk, hogy 2007 januárjától négy témában – igazságosság, életminőség, közszolgáltatás és állam szerepe, versenyképesség – vitát kezdeményezünk, és a következtetéseket vitairatban összegezzük.

A vitairat öt fejezetből áll. Az első fejezet egy átfogó, teoretikus képet ad arról, hogyan látjuk a mai magyar társadalmat, miként értékeljük benne a magunk szerepét, és melyek a bennünket foglalkoztató legfontosabb kérdések. Az ezt követő fejezetekben sorra vesszük a vitasorozat témáit, összegezzük az adott témakörben szerzett tapasztalatainkat és ismertetjük az álláspontunkat.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik a www.jovonk.hu honlapon közzétett észrevételeikkel, gondolataikkal előmozdították a vitasorozat sikerét, tapasztalataikkal gazdagították a műhelytagok véleményét és hozzájárultak a hatékony munkához.

Az új többség politikai elvei – Őszinteség, rend, hitelesség

Hazánk állapota

Magyarország bajban van

Nem csak azért van bajban, mert újra hatalmas az állam adóssága, újra felszökött az infláció, vállalkozások tömegei mennek tönkre, a jelenlegi szocialista-szabaddemokrata kormány szétveri a közszolgáltatások rendszerét hogy az állam terheit áthárítsa a lakosságra, és nem is azért van bajban a magyarság, mert a hasonló történelmi sorsú országok mögött lemaradunk. Ezek a jelenségek csupán tünetei egy sokkal mélyebb válságnak: az emberek lelkük mélyén megvonták a bizalmukat a politikától. Bizalom nélkül nincs demokrácia. Ugyanott tartunk, ahol 1990-ben voltunk, ugyanaz a baj, amelyről Antall József szólt 1990 őszén: „Nyugodtan állíthatom: ha nincs bizalom kívül és belül, ha nincs gazdasági és politikai stabilitás Magyarországon, akkor elvesztünk.” 2007-re a bizalom elenyészett, a gazdasági stabilitásnak még a látszatát is elvesztettük, a politikai stabilitás

soha nem volt ennyire törékeny az elmúlt tizenhét évben, mint most. Mindez azt is jelenti, hogy megkérdőjeleződött a szabadság elsődlegessége, a demokrácia gyanús fogalommá vált. A rendbe, tisztességbe, igazságosságba és joguralomba vetett bizalmunk elapadt. Amikor nem vagyunk képesek különbséget tenni jó és rossz, igazság és hazugság, erős és gyöngé, erény és bűn között, akkor van igazi nagy baj. A rendszerváltás politikai eszméje, a gazdasági racionalitás és a társadalmi béke vált kétségessé.

S még ennél is nagyobb a baj, mert a lassú alkalmazkodási kényszerbe belefásulva már észre sem vesszük, hogy mihez segédkezünk: romló anyagi és lelki feltételeket veszünk tudomásul, megadjuk magunkat a propagandának, hiszékenyen elfogadjuk, hogy mindennek így kell lennie, más sem tudná jobban csinálni, törőd-

jünk bele a romló életkörülményeinkbe, a városi piszokba, az állatok nélküli legelőinkbe, a funkcionális analfabéta kisgyerekeink vergődésébe, a koldushadainkba, a felszámolásra ítélt közszolgáltatásokba, a féltudásnak álcázott butaságba, a hatalomkoncentrációba mind politikai, mind társadalmi szinten. Fogadjuk el, hogy nincs más lehetőség? Baj van, mert már nem tudjuk megkülönböztetni, hogy mit hibáztunk el mi, és bajaink mennyire származnak történelmi adottságainkból. Egy ember bármikor föladhata a küzdelmet, de a nemzet soha.

Senki nem gondolta volna, hogy az ország felelős kormánya megteheti azt az egész nemzettel, amit korábban csak idegen hatalmak tettek meg: becsapják és megsarcolják saját népüket hatalmuk megőrzése érdekében. Politikai ellenfeleiken az erkölcsi megsemmisítés minden eszközét kipróbálták, saját hazugságaikat az ellenfeleikre fogták. Egyéni érdekeiket a köz érdeke elé helyezték, s már azzal sem törődnek, hogy magasztos eszmékre hivatkozzanak. Alkalmatlanságuk, hamis történelmi gondolkodásuk és erkölcsi nihilizmusuk minden negatív következményét szétterítették az egész társadalomra.

Még sokáig a kommunizmus árát fogjuk fizetni. Erkölcsi értelemben ott vagyunk, ahol 1990-ben voltunk, de rosszabb a helyzet, mert a hazugságok miatt a szavainkban sem bízunk, holott a demokráciát a szavakba vetett bizalom tartja fenn. Az őszinteségnek és hitelességnek mára magasabb a piaci értéke, mint az aranynak.

Amikor pedig a vezetettek bizalmatlanná válnak vezetőikkel szemben, a politika értelmét veszti, a kormányozhatóság kerül veszélybe, ami társadalmi káoszhoz, a stabilitás elvesztéséhez vezet, az emberek pedig úgy érzik, minden tekintetben kifosztották őket.

Az új többségnek erre kell nemet mondani. Meg kell őrizni a szabadság intézményeit, bele kell kapaszkodni a demokrácia minden hatalmat korlátozó szabályába, rendet és nyugalmat kell hirdetni a radikális baloldali politikával szemben, irtani kell a korrupciót, leleplezni a legkisebb hazugságot is. Az új többségnek a fojtott indulatait cselekvő energiává kell alakítania. Vissza kell térni az elvi politizáláshoz, különben továbbra is ellenőrizhetetlenné válik, ki, mit, miért csinál a közhatalom gyakorlása közben.

Újra ki kell mondani néhány alapelvet

Mindenkinek joga van a jó élethez

De ahhoz, hogy jó és értékes életet éljünk, előbb életünk fenntartásához szükséges javakra van szükségünk. Ezek a javak részben anyagiak, részben erkölcsiek. A nélkülöző ember nem tud igazságos lenni, mert minden idegszálával a megélhetéséért küzd, s ha kell, másokat eltiporva keresi a biztonságot adó jövedelmet, munkahelyet, otthon és családot. A biztonság megelőzi az igazságosságot. De életünk fenntartásához szükségünk van a bizalomra, hitre, szeretetre, igazságra is. Egy percig sem élhetünk jó életet, ha nincs, akiben megbízhatunk, akit szerethetünk, amiben hihetünk. Melyiket könnyebb elviselni – szól a régi kérdés –, ha én hazudok másoknak, vagy ha nekem hazudnak? Jobb, ha nekem hazudnak, engem csapnak be, mert ha én hazudok, akkor a hazugsággal nekem kell együtt élni, hiszen a lelkiismeretemmel állandó belső beszédben vagyok, míg egy másik hazug emberrel nem – tőle előbb-utóbb megszabadulhatok.

Mindenkinek joga van az igazsághoz

Semmilyen politikai közösség nem épülhet

a hazugságra. 2006-ban a magyar társadalom olyasmit tapasztalt meg a saját bőrén, amit 1990 óta még nem: választást nemcsak ígéretekkel, de tudatos félrevezetéssel és megtévesztéssel is lehet nyerni. A jelenleg kormányzó baloldali koalíció átlépett egy határvonalat, amely a demokrácia és az önkényuralom közti határvonal is egyben. Utólag kiderült, a jobboldali ígérek versengtek a baloldali tudatos, hatalomfélő félrevezetéssel. Az ígérek és a hazugság között az a különbség, hogy aki hazudik, az tudja, mit csinál, mert hazudni csak az tud, aki ismeri az igazságot. Aki ígér, az jóhiszeműen jár el, mert a szándékát fejezi, hogy mit szeretne csinálni, ha módja van rá. Gyurcsány Ferenc és politikája alakítói tudták, hogy nem ígérnek, hanem hazudnak. Ráadásul a mai napig nem tudjuk, ki és milyen szándékkal hozta nyilvánosságra a miniszterelnök zártkörű beszédét. Ezzel a hazug magatartással a jó élethez szükséges bizalmat rombolta le a kormányfő. Meg is van a következménye, hiszen az emberek minden felmérés szerint ezt üzenik a politikai elitnek: „Nem ezt ígértétek!”, „Bezsapattatok!”. Az ilyen nagy mértékű bizalomvesztés pedig az egész demokratikus rendet veszélyezteti. A magyar demokrácia

tizenhét éves történetében először folyt vér politikai okokból az utcákon. Nem fizetésemelésért, jobb munkakörülményekért mentek tüntetni az emberek, hanem mert igazságérzetük vezérelte őket. A hatalom pedig hideg politikai racionalitással, erkölcsileg cinikus módon még az október 23-iki Fidesz nagygyűlést is szétverette rendőrségi eszközökkel, csak hogy összemoshassa a randalírozókat a politikai jogait gyakorlókkal. A demokratikus állam rendőrsége a diktatúrákra jellemző erőszakkal és a törvény betűjét semmibe véve lépett fel saját polgáraival szemben.

A hazug közélet másik napi tapasztalata a korrupció és a nepotizmus. Mindkettő megöli a fiatalok kezdeményező kedvét, a lehetőségek szűkössége tétlenné és csalódottá teszi az iskolából kikerülőket, a kilátástalanság érzetét kelti az aktív emberek körében. A korrupció lehetetlenné teszi a tisztességes versenyt, aláássa az érdemen alapuló előrejutást.

Senkinek nincs joga kockajátékot üzeni nemzedékek életével

A 20. század diktatúrái megtanítottak bennünket arra, hogy nem relativizálhatjuk a politikai bűnö-

ket. Semmilyen eszme nem jogosít fel senkit arra, hogy életétől, vagyonától és hazájától megfossza-
nak bárkit is. Senkinek nincs joga ahhoz, hogy nemzedékeket feláldozzon valamilyen délibábos eszme megvalósításának érdekében, megfosztva tagjait a hittől és a boldogság reményétől. Hol a fajtiszta nemzet, hol a kommunizmusig tartó végtelen fejlődés nevében irtottak embereket, most pedig a világfolyamatokhoz való alkalmazkodás egydimenziós világának nevében áldoznak fel nemzedékeket: nincs pénz az egészségügyi ellátásra, nincs pénz az oktatásra, nincs pénz a kislavakra, nincs pénz a kultúrára – holott egy dolog hiányzik: az élet egészének szemlélete, az emberi méltóság tisztelete és az alkalmatlan, féltudású vezetők leváltásának az akarata. Ráadásul a költségáthárítás erkölcsi súlyát éppen azokra rakják, akik elszenvedik az állam leépítésének költségeit. Ha az egymást követő, de egymás mellett élő nemzedékek nem képesek kompromisszumokat kötni, akkor a szabadság ugyanúgy hiányozni fog, mintha diktatúrában élnénk. Egyedül a szabadság és az igazságosság csorbulása esetén szabad az emberek életébe beavatkozni. Minden egyéb esetben a vezetők alkalmatlanságára bizonyíték, ha – bármilyen cél nevében – radikálisan beleszól-

nak az emberek életébe. Az új többségnek nemet kell mondani a legújabb, szervezett, állami radikalizmusra, az emberekkel való kísérletezés utópikus politikájára.

A legfőbb norma, a normák megtartásának erkölcsi kötelessége

Az új többségnek ez az egyenlőség fogalma. A legjobb szándék is ellenkezőjére fordul, ha nem követjük és tartjuk a magunk által hozott szabályokat. Romlásunk egyik fontos oka, hogy nem kapcsoljuk össze saját mindennapi cselekedeteinket azok közösségi következményeivel. Az erkölcsi és jogi normák megszegése apránként emészti fel a közbizalmat, amely nélkül nincs közösségi cselekvés, nincs hatékony politikai vezetés. A normakövetés nem a makulátlanság követelménye. Az ember tökéletlen, állandóan tévelygő lény, de ha nem kényszeríti rá más erő, akkor alapvetően jóindulatú és hasznos szeretne lenni önmaga és mások számára is. Minden ember elismerésre vágyik, amit ha nem kap meg, megkeseredik, és a romboló ösztönei – irigység, rosszindulat, hanyagság, becsmérő szándék – kezdik el irányítani a cselekedeteit. A teljesítmény elismerése nem lehet politikai alku és elkötelezett-

ség tárgya. Az új többség abból indul ki, hogy a legkülönbébb eredményeket a közösségnek el kell ismernie, erkölcsi bátorítást kell adni, s nem az irigység lassan ölő mérgével kell fogadni. Egyszerű régi szabályt kell mércéül használni: csak azt tedd meg másokkal, amit te magad is elviselsz, ha mások teszik veled ugyanazt.

A normakövetés legfőbb akadálya, hogy az állam – mivel nem övezi erkölcsi megbecsülés és bizalom – maga sem viselkedik erkölcsös módon. Az állam nem indulhat ki abból, hogy polgárai erköcsstelenek, csálnak, lopnak, hazudnak, mert ezzel valójában maga az állam válik a normák megszegőjévé. Csak a hozzá nem értő, tehetetlen állam tekinti polgárait alattvalónak. Az állam normakövetése azt jelenti, hogy az állam nem ügyeskedik, nem változtatja kénye-kedve szerint a törvényeket és szabályokat. A normakövetés a törvényhozás aktusával kezdődik; ha már akkor elvtelen kompromisszumot köt az állam, magánérdekek foglyává teszi a törvényhozást, a végrehajtás során a normakövetés ostobaság volna a polgárok részéről. A normakövetés a polgári magatartás egyik fontos mércéje, e tekintetben a politikai élet valamennyi szereplője megegyez-

het, ily módon megállítható volna az elkeseredett politikai oldalak közti morális egyenlőtlenség mélyítése.

A Fidesz eddig megtett útja

A Fiatal Demokraták Szövetségének története három nagyobb szakaszra osztható: az alapítás szakasza, amely egybeesik a rendszerváltás első éveivel. Legfőbb jellemzője és szervező eszméje az önkényuralmi Kádár-rendszertől való megszabadulás, univerzális liberális értékek hangsúlyozása. A kormányzásra való felkészülés és a kormányzás négy éve a második szakasz, melyet a Fidesz polgári szakaszának nevezhetünk. Legfőbb jellemzője a kezdettől hangoztatott polgári Magyarország és a polgár eszméjének előtérbe állítása. A harmadik szakasz a 2002-es választási vereséggel kezdődött, és máig tart. Szervező elve a szövetségi politika kialakítása. Ebben a szakaszban jelentek meg a konzervatív és keresztényi vonások a párt eszmeiségében, ugyanakkor az eklektikusság is megjelent. Hogy mi ma a Fidesz - Magyar Polgári Szövetség, mit képvisel, hogyan maradhat hiteles és hatékony politikai erő, ehhez politikájának állandó és elvszerű elemeire kell rámutatni.

A szabadság pártja

A Fidesz kezdettől fogva a szabadság eszméjének pártja, elkötelezett demokratikus politikai erő. Orbán Viktor volt az első magyar politikus, aki széles nyilvánosság előtt, politikai szónoklatban követelte a szovjet csapatok kivonását Magyarországról. Nincs szabadság idegen katonai megszállás alatt. A párt az első perctől fogva kiállt az emberi jogokért, a demokratikus jogegyenlőségért. Az összes liberális szabadságjogot hirdette és hirdeti a mai napig. Elkezdte az SZDSZ téves liberalizmus felfogásából fakadó káros következményeket. Míg az SZDSZ célnak, addig a Fidesz eszköznek tekintette a liberális elveket. A liberális elvek a politikai cselekvés feltételeit teremtik meg mind egyéni, mind intézményi szinten, a hatalomkoncentráció megakadályozása a legfőbb célja. A céllá tett liberalizmus dogmatikussá és szabadossággá válik. A Fidesz a szabadság eszméjét őrzi abban a felfogásában is, hogy a rendszerváltás kezdetétől hirdeti, a népi-urbánus vita a magyar közélet megrontója, ebben nem kíván a párt részt venni. Politikai ellenfelei ennek ellenére – amióta a Fidesznek megromlott a viszonya az SZDSZ-szel – folyton megpróbálják belekényszeríteni

olyan állásfoglalásokba, amelyekkel áttételesen elismerné, hogy nem tartja magát a demokratikus és liberális politikai kultúra hallgatólagos szabályaihoz. Minden kísérletet arra, amely a Fidesz antirasszista elkötelezettségét kétségbe vonja, határozottan el kell utasítani.

Az antikommunista párt

A Fidesz kezdettől fogva antikommunista párt. A jelentős politikai erők közül mára egyedül a Fidesz maradt meg szilárd elvi álláspontja mellett, miszerint nem elég a kommunista politikai rendszert elsöpörni, de fel kell számolni a szocializmus erkölcsi és intellektuális örökségét is. Hiába az egypárti hatalom megszüntetése, ha az iskolákban ma is gyakran a marxi történetfelfogás áltudományos magyarázó elvei szerint haladnak a történelem, az irodalomtörténet és a társadalmi ismeretek tanítása során. Hiába a szabadság eszméjének a helyeslése, ha a mindennapi döntésekben a determinista felfogás érvényesül, azt sugallva, hogy nincs alternatíva, sorsunkba vagyunk zárva, tehetetlenek és kiszolgáltatottak vagyunk. Hiába a kultúra felszabadulása az ideológia hatalma alól, ha a nyelvtudás hiánya és a bezárkózás miatt ma is a nyugati kultúra peremén tengődünk. Hiába a jog-

állam meghirdetése, ha maga az állam szegi meg a törvényeket, amikor politikai hatalmasságok törvény feletti kiváltságokat élveznek. Hiába a liberális-alkotmányos elvek meghirdetése, ha erkölcsi felfogásunkat „a minden relatív” üres jelszava uralja. Lehet, hogy nem tudunk különbséget tenni két vakondtúrás között, de azért egy vakondtúrás és a Himalája között talán igen.

Az antikommunizmus azt is jelenti, hogy morálisan elfogadhatatlan, hogy az előző rendszer kedvezményezettjei az új rendszer kiváltságosaivá váltak. A privatizáció szükségszerű programjának nem volt szükségszerű velejárója, hogy az MSZMP és a KISZ egykori funkcionáriusai foglalják el az új gazdasági és politikai élet kulcspozícióit. Hiába a piacgazdaság, ha sok esetben az állammal való tisztességtelen, gyakran nepotizmuson és korrupción alapuló kapcsolatból származik az egyén előnye.

Az egész rendszerváltás eltorzulása, hogy az egykori ellenzéki erők egysége megbomlott: az SZDSZ 1994-es bevonulása a hatalomba jelezte, hogy vége a rendszerváltás elvi szilárdságának. Soha nem volt ekkora hatalma egy ilyen

kis pártnak ilyen hosszú ideig egyetlen poszt-kommunista országban sem. Erkölcsi és politikai zsarolási erejével folyamatosan sakkban tartja az MSZP-t. Ennek a koalíciónak a belső viszony-rendszere és a hatalomgyakorlás általuk kialakított módszerei és stílusa a legfőbb oka a romlásunknak. Ennek a torz és kölcsönös függésen alapuló kapcsolatnak a fenntartása osztotta ketté a nemzetet és akadályozza felemelkedését. Ez a forrása politikai és társadalmi bajainknak. Ez a merev hatalmi konstrukció, az összefonódás és a hatalomféltés érdekei írják felül a demokratikus kultúra erkölcsi szabályait. A kisebbik fél az életéért küzd, a nagyobbik a politikai elszigetelődéstől és a bomlástól tart. Nagy árat fizet az ország ennek a koalíciónak a fennmaradásáért. Az MSZP azóta is az egykori ellenzéki tábor megosztására törekszik, nem sikertelenül. Amegsemisülés szélére sodródott MDF szintén az MSZP-nek köszönheti az életben maradását.

Mivel a rendszerváltás nem csupán alkotmányos intézménycsere, hanem politikai kultúra, erkölcs- és mentalitásváltást is jelent, az ellenzéki egység korai felbomlása megfosztott bennünket attól a lehetőségtől, hogy intellektuális és erkölcsi

értelemben megértsük, mekkora feladat is egy rendszerváltás, mit jelent egy szélsőségesen egalitáriánus és teljesítményellenes rendszer kiirtása a gondolkodásból, a lelkekből.

A polgári párt

A Fidesz kezdettől fogva a polgári Magyarország megteremtését vallja. Az utóbbi időszak elkeseredett belpolitikai küzdelmei elhomályosították, hogy a Fidesz a polgárok Magyarországot akarja megteremteni. 1989-ben a Fidesz II. Kongresszusán megfogalmazott programban olvassuk: „Programunk rövid távon a vállalkozó szellemű, önmaga sorsát irányítani szerető, saját teljesítő-képességének kihasználási módjait mozgékonyan kereső emberek számára ígéri helyzetük javulását...Reméljük, a fiatalok körében különösen magas az ilyen autonóm személyiségek aránya!” A Fidesz generációs pártként indult, s úgy gondolta, hogy a rendszerváltás legfőbb célja „az autonóm személyiségek” kialakítása, politikai eszközökkel való segítése. Ekkor „az autonóm személyiség” volt a polgár meghatározása.

Az 1994-es választásokra készített Fidesz-program szintén nagy hangsúlyt fektetett a polgár fogal-

mára. Ez olvasható a VI. Kongresszus anyagában: „A Fidesz célkitűzésének középpontjában egy új – polgári – Magyarország megteremtése állt és áll. Egy olyan Magyarországgé, amelynek parlamenti demokráciája, alkotmányos berendezkedése szilárdan európai normákon nyugszik. Amelyben a piacgazdaságokra jellemző gazdasági és szociális intézményrendszer működik. Amelyben a személyes boldogulás alapja a tehetség és a kezdeményezőkészség. Miután világossá vált, hogy az ország előtt álló súlyos feladatok óriási áldozatokat követelnek a társadalom többségétől, ugyanakkor a következetes átalakítás sérti az előző rendszerben kedvezményezett elitcsoportok érdekeit is, a Fidesz következetesen a rendszerváltásban érdekelt polgári erők összefogására, de legalább a közöttük lévő kommunikáció életben tartására törekedett.” Ekkor tehát egy olyan ember- és társadalomképen nyugszik a polgári Magyarország képe, amely a tehetséget és a kezdeményezőkészséget nevezi meg a személyes boldogulás alapjának. Polgár az, aki kész kezdeményezni és autonóm személyiséggel bír.

1998-ban a Fidesz teljes programja a polgár eszméjére épült. Ebben kifejtettük, hogy a Kádár-

rendszer megakasztotta a magyar polgárosodás folyamatát, melynek két alapvető feltétele „a széleskörű képzettség és a vállalkozói próbálkozások tág lehetősége”. A polgár ellentéte „a bakter”-szemlélet. „Azért irigyelték a baktert, mert neki megvan a szerény, de biztos jövedelme, nyugdíjas állása. Irgyelték azt, akinek munkájában nem kellett megszakadnia, ugyanakkor a falu többi lakóhoz hasonlóan élhette a paraszti életet... A Kádár-rendszer ezt a bakter-karriert biztosította az ország nagyobbik fele számára.” Hogy ezek után ki a polgár, a szöveg szintén pontos eligazítást nyújt. Valamikor az volt a polgár, akinek „vagyonitőkéje” volt, ma azonban polgár az, aki „szellemi tőke tulajdonosa”, hiszen a polgárok többsége „értelmiségi”. Ezért „ma már helyesebb meghatározás: Polgár az, aki független!”, azaz az 1990-es meghatározás továbbra is érvényben maradt („autonóm személyiség”) azzal a megszorítással, hogy a polgár mint gondolkodó egyén legfőbb tőkéje a tudás, a tanulás révén megszerzett végzettség és rátermettség a feladatok kreatív megoldására. 2001-ben, a 2002-es választási versenyre felkészülve a Fidesz tovább erősítette a polgári eszmeiséget. A „Jövő elkezdődött” című vitáikat világosan fogalmazott, hogy milyen Magyarorszá-

got képzel el a Fidesz, milyen az emberképe. Hogy mennyire tudatos volt a polgár szó beemelése a politikai közbeszédbe, ezt olvassuk a vitairatban: „a polgár a szocializmus típusemberével szinte minden tekintetben szemben áll. A szocializmus – főleg agresszívabb, ideológiával és politikával átitatottabb periódusaiban – mindenkit bekényszerített az egész gazdaságot és társadalmat átfogó munkaszervezetbe. Cserébe viszont mindenkinek megadta a biztonságot nyújtó „szocialista dolgozó” státust... A polgárlét ennél többet követel. A polgár számára az öntudat, az önérzet, az önbecsülés forrása a teljesítmény, a másokért is viselt felelősség és áldozat, az egész közösséget egyben tartó morális és jogi normák ilyenként való tudatos követése. Polgárnak lenni nehezebb, mint a szocializmus dolgozójának lenni, mert nem besoroláson, hanem teljesítményen múlik... De polgár nélkül, a polgárlétben megtestesülő többlet erőfeszítés nélkül nincs polgári társadalom.” Ezzel az önmeghatározással a Fidesz 2002-ben elvesztette a választást. Győzött a könnyebb utat választó „kádári alattvaló” programja.

Pontosan kell fogalmaznunk. A Fidesz nem azért veszítette el a 2002-es és a 2006-os választá-

sokat, mert az elvei nem voltak következetesek vagy helyesek. Nem! A Fidesz által vállalt elvekkel nem volt soha baj. Csakhogy a választás valójában nem elvek csatája, hanem az elvek alapján kialakított imázsok harca. A Fidesz azért veszítette el a rendszerváltás egésze szempontjából fontos választást, mert alulmaradt az imázs-harcban. Az ellenfelek – szemben az idealista harcmóddal – képesek voltak a lejáratás minden eszközét bevetni. Nem az elvekkel volt a baj, hanem az eszközökkel. Ha az elvekkel lett volna baj, akkor 1998-ban sem győzött volna a Fidesz, hiszen a polgári Magyarország eszméje már 1989-ben meghatározta a Fidesz politikáját. Nem az elveket, hanem a választási kampány eszközeit kell megváltoztatni. Meggyőződésünk, hogy a posztkommunista erők csalárdsága és racionális elvek nélküli nihilizmusa lelepleződik, sőt már le is lepleződött, ezért a Fidesznek – minden polgári erőnek – érdemes az elvi politizálás talaján maradva bebizonyítani: a jövőt a polgári erők, s nem a posztkommunisták és a velük lepaktáló egykori ellenzéki erők képviselik. Az igazság nem felismert erejénél fogva, hanem a gyakori megismétlése révén győzedelmeskedhet. A Fidesznek ragaszkodnia

kell legfőbb identitásképző erejéhez, a polgári Magyarország eszméjéhez.

Mi ma a polgár?

Ma polgár az, akinek van valamije és azt meg akarja védeni, és felelősséggel viseltetik önmaga és mások sorsa iránt. Polgár mindenki, akinek vagyona van, akinek társadalmi státusa van, aki ért valamihez, akinek hite van, aki bízik önmagában, van önbecsülése, aki hozzá akar járulni a közügyek intézéséhez. Az új többség azokat képviseli, akik előbbre helyezik az elveket, mert felfogták, hogy csak akkor lesz jó mód, ha bizalom és értékelvűség tartja össze a magyar polgárok közösségét. Polgár az, aki az érdekeit igyekszik összeegyeztetni a közösség érdekeivel. Aki a normákat követi mindaddig, amíg az állam is ezt teszi. Aki a mai rendet akarja szemben a zavaros ígéretek parancsomi állapotával. Aki az értelem szavát követi a szenvedélyek kirobbanásával szemben – aki az igazságot keresi a bosszúval szemben. A polgárok Magyarországa azért kívánatos, mert a kommunisták által bevezetett rendszer bűnös külön út volt hazánk történelmében. A polgári Magyarország megvalósulása volna a tényleges visszatérés az európai kultúrához és hagyományhoz.

Elkötelezetten a biztonság és igazságosság oldalán

A Fidesz kezdettől fogva a biztonság és az igazságosság összeegyeztetésének pártja. A Fidesz politikája soha nem kockáztatta az emberek saját jövőjéhez fűződő jogait. Egyensúlyt keresett a biztonság és az igazságosság között. Soha nem adta fel a szociális piacgazdaság eszményét, amelyet a rendszerváltás során Antall József első parlamenti beszédében meghirdetett, és az emberek számára garantálta a rendszerváltás társadalmi támogatottságát. Egészen 2006-ig egyetlen kormány sem rúgta fel a rendszerváltásnak ezt a döntő politikai elemét. Ebben a helyzetben a Fidesznek csupán meg kell védenie a rendszerváltás egyik alapelvét, a biztonsághoz fűződő emberi jogot, el kell utasítani a radikális baloldali politikát, amely szükségtelenül feldúlja a családok életét, kiszámíthatatlanná teszi a vállalkozásokat, a szegények helyzetét konzerválja. Ma már mindenki láthatja, hogy a 4-es metró nem azért nem épült meg, mert az Orbán-kormány így akarta akadályozni a főváros fejlődését. Ma már mindenki láthatja, hogy az igazságosság nevében kampányoló MSZP kormányzása alatt nem csökkent sem a szegények, sem a munkanélkü-

liek száma. Hogy a cigányság helyzete nem javult. Hogy az emberek életminősége nem lett jobb.

Az is mindenki számára igazsággal megtöltődő érvelés, hogy munka nélkül nincs előrelépés. A Fidesz különböző programjainak visszatérő eleme volt, hogy csak munka révén juthatunk előre, a spekuláció és ügyeskedés aláássa a közmorált. A biztonság és igazságosság összekapcsolása volt az otthonteremtési támogatás rendszerének bevezetése is, amelyet a kádári „bakker karrierben” gondolkodó emberek irigységének felszításával megfojtott a posztkommunista propaganda. A biztonság és igazságosság további összekapcsolása volt, ahogy a Fidesz hangsúlyozta a tanulás fontosságát. A rendszerváltás óta mérhető módon nagyon sokat romlott a közoktatás hatékonysága. Az igazi esélyegyenlőség egyetlen valóságos és államilag elősegíthető formája a tanulás feltételeinek megteremtése és a tudás erkölcsi megbecsülésének az érvényesítése. Ez az a csatorna, amelyen keresztül egy közösség a jövőjét befolyásolni tudja. A legnagyobb igazságtalanság az, ha a gyerekeinknek nem adjuk meg a lehető legtöbb eszközt a tanuláshoz, egyben megvonjuk tőlük a saját erkölcsi és anyagi biztonságuk meg-

teremtésének a lehetőségét. Ha azt hisszük, hogy a nevelést bármi más helyettesítheti.

A nemzeti elkötelezettségű párt

A Fidesz kezdettől fogva nemzeti elkötelezettségű párt. Ez azt jelenti, hogy politikájának középpontjában a nemzeti érdek áll, amelyet több rész alkot. Noha sokan a nemzetállam végét hirdetik, valójában semmilyen kézzelfogható érvük nincs. Az viszont természetes adottság, hogy minden politikai és kulturális közösség kisebb közösségek együttműködésén alapszik. A Fidesz ezt felismerve mindig is a családok közösségét tekintette a nemzet fenntartó egységének. A Fidesz családpolitikája azon az elven alapult, hogy a legnagyobb vállalkozás a családalapítás és a gyerekvállalás. Mi fogható ehhez a minden ember életében óriási döntést igénylő elhatározáshoz? Persze azok az erők, amelyek fanyalognak a nemzet és a nemzeti érdek hallatán, azok számára a család sem fontos. Az egyéni érdek – szerintük – ugyanis előrébbvaló minden másnál. A közösségépítés és a nemzeti érdek a Fidesz politikájának egyik elvi kiindulópontja volt akkor is, amikor 1998-ban a párt negyven pontos választási programjában családi adózást ígért, szigorúbb

büntetést a kábítószer-kereskedőkkel szemben, a határon túl élő magyarok és az anyanemzet között „a közös ügyek összehangolását” akarta intézményesíteni. Fontos elvi eleme lett a Fidesz politikájának a vallásos hit társadalmi kérdéssé tétele. Ez azon a felismerésen és belátáson alapult, hogy a vallás nem „a nép ópiuma”, hanem az európai kultúra egyik tartóoszlopa, e nélkül nincs „visszatérés Európához”. A hit a legszemélyesebb közügy.

A nyugati orientáció pártja

A Fidesz kezdettől fogva a nyugati orientáció pártja. Nem is lehet más, hiszen a Fidesz vezetőinek politikai eszmélése egybeesett Magyarország nyugatiasodási programjának az 1980-as évek második felében való megfogalmazásával. A NATO-hoz és az Európai Unióhoz csatlakozás kezdettől fogva a Fidesz célja volt. Ez még akkor sem kérdőjeleződött meg, amikor a nemzeti érdek féltése konfliktusba került az integráció követelményeivel. Nem a Fidesz kérkedett azzal, hogy jó orosz kapcsolataival piacot talál Oroszországban. Nem a Fidesz akarja az országot újra orosz hegemonia irányába terelni. A szabadság mindig Nyugatról jött. A polgárosodás eszméje a Nyugat

programja. Az Európához csatlakozás a kommunista eszmék elutasítását jelentette, az igazságosság keresztényi és európai filozófiai eszméi pedig abból a hagyományból táplálkoznak, amelynek bölcsői Athén, Róma, Wittenberg, Genf, Párizs, London és még számos európai város és történelmi helyszín.

Az új többség ma - a Fidesz feladata

A Fidesz egyedül maradt azon ellenzéki erők közül, amelyek 1990-ben a rendszerváltást tűzték zászlajukra. Az SZDSZ aprópénzre váltotta azt, az MDF számára pedig a politika egzisztenciális kérdéssé vált. A posztkommunista országokban egyedülálló jobboldali szövetséget hozott létre a Fidesz, amely szervezettsége növelésével akarja ellensúlyozni politikai ellenfelei örökölt és továbbfejlesztett hatalmát. A Fidesz ereje ebben a szövetségben van, ugyanakkor a szövetséggé növelt párt a két elvesztett választás és a módosult támogatói kör hatására – a külső szemlélő számára úgy tűnt fel – mintha elbizonytalanodott volna a helyét és szerepét illetően. Holott erre semmi oka: nem az elvekkel, nem az 1998-2002 közötti kormányzati teljesítménnyel, hanem a túlerőben lévő politikai

ellenfelek negatív kampányával szembeni védtelenség a legfőbb oka a választási vereségeknek. A kudarcok miatti érthető lelki levertség azonban nem homályosíthatja el, hogy a szövetségi politika nem vezethet el a Fidesz alapelveinek a felszámolásához vagy megkérdőjelezéséhez. Nem lehet elvi engedményeket tenni sem azért, mert a szövetséges partnerek esetleg egyik vagy másik kérdésben valamely elvet túlhangsúlyoznak, de azért sem, mert a politikai ellenfelek a hitetlenséget akarják erősíteni a Fideszben. A Fidesznek van kellő tapasztalata és eredményei ahhoz, hogy öntudattal nézzen szembe politikai ellenfeleivel. Nem a Fidesznek, hanem ellenfeleinek kell elszámolni a rendszerváltás eredeti programjának a félresiklásáért. Ebből az öntudatból kiindulva kell néhány pontban összefoglalni, hogy miként gondolkozik a Fidesz a magyar társadalomról és a világról ma. Három alapkérdés köré lehet felépíteni azokat a gondolatokat, amelyek a kormánnyal szembeni Fidesz-vezette új többség programját adhatják.

A kultúra és a tudás elsődlegessége

Miközben mindenki az állam megreformálását tartja az egyik legfőbb kérdésnek, elsikkad egy

mélyebb hatást kiváltó, a magyar társadalom megváltozását gátló jelenség. Ez pedig az, hogy az emberbe való befektetés nélkül akarunk eredményeket elérni. Befektetés nélkül nincs eredmény. Teljesítmény csak a feltételek biztosítása esetén érhető el. A mai világban nem lehet megélni egykori dicsőségekből. A világ ma teljesítményelvű, csak azt ismerik, az jut újabb forrásokhoz, aki teljesít és sikeres. Két kommunista örökség gátolja a változtatási képességünket: 1. Beteges és buta ragaszkodás az egyenlőség eszméjéhez ott, ahol ennek semmi helye nincs: a szellemi teljesítmények területén kizárólag az érdemalapú szemlélet hozhat eredményt. Az élet számos területén alkalmatlan vezetők irányítanak. Féltudású reformkommunista nemzedék irányít, amelyik azt hiszi, hogy versenyképes a világban, holott természetes önvédelemből továbbra is bezárja az országot a provincializmusba. Óriási árat fizetünk azért, mert nincs elitképzésünk. Melyik ország engedheti meg magának, hogy az elitjét ne néhány elitképző egyetemen képezze? Nálunk azonban minden csak anyagi vállalkozás, még az oktatás és az elitutánpótlás képzése is. Határozott lépések kellene, hogy a tehetségek kiválasztása és felkarolása állami feladat legyen. Helyet kell adni

a fiataloknak, de nem azért, mert fiatalok, hanem mert jó képzést és erkölcsi tartásra való nevelést kaptak. Klebersberg Kunó még a XX. század első felében példát adott, miként kell a tehetséggondozást megvalósítani. 2. A kultúrából származnak azok az energiák, amelyek egy országot, nemzetet fenntartanak és teljesítményre sarkallnak. A kultúra nem lila köd és kikapcsolódás. A kultúra gondozása a legkeményebb állami feladat. A hit, a kreativitás, a tenni vágyás és a minőségi normák iránti elkötelezettség nélkül nem lehetséges teljesítmény. A kulturális mintakövetés, a Nyugat mechanikus majmolása végzete egy kisebb országnak. Minden külső ötletet le kell fordítani a saját lehetőségeink és képességeink nyelvére. Mi magyarok sem vagyunk tehetségtelenebbek a nagy nemzetek társadalmainál. A tehetség olyan természetes erőforrásunk, amit nagy hiba elpocsékolni, közös érdekünk, hogy élni tudjunk vele. A rendszerváltás legnagyobb vesztesei a gyerekeink. Miközben nagy beruházásokról ábrándozunk, a szemünk előtt lévő forrást nem vesszük észre: a tehetséges és kreatív gyerekeinket. A gyereknevelés azonban kulturális feltételeket igényel: óvodákat, iskolákat, nagy presztízsű egyetemeket, a külföldön megjelent friss könyveket

és hazai könyvkiadást, színházat és zenei programokat, oknyomozó újságírást, nyelvtanulást és a magyar nyelv megőrzését, ismeretterjesztést és kreatív központokat, találmányok menedzselését, a teljesítményre nevelő sportot, természetjárást és természetvédelmet. Amíg nem tanulunk meg kopogni az ajtón, az ügyünket sem fogjuk tudni elintézni. A kultúra az emberbe való befektetés mindent megelőző szempontja. Idealizmus nélkül még egyetlen vállalkozás sem jutott sikerre, politikai vállalkozás – mint a rendszerváltás terve – lelkesültség és hajlíthatatlan eltökéltség nélkül eleve kudarcra van ítélve. A kapitalizmus logikájával szemben egyedül a kultúra képes az élet teljességét biztosítani, a humánus tartalmát megadni. A kultúra nagyban képes segíteni az életminőség javítását. Mivel a kultúra közhangulatot formál, civilizációs szolgáltatásokat képes megszervezni, ezért kézzel fogható haszna is van az egészségvédelem, a közösségépítés és a környezet megóvása érdekében.

Statisztikai adatokkal lehet bizonyítani, hogy a rendszerváltás kezdete óta a kultúra területe szenvedte el a legnagyobb veszteségeket. Lemaadásunk egyik fontos okát ebben kell keresni.

Az állam feladatainak meghatározása

Minden politikai elképzelés mércéje, hogy megfogalmazója mit gondol az államról. Jelenleg állítólag – a kormányfő szerint (legalábbis) – államreform zajlik Magyarországon, még bizottsága is van. Ha zajlik is, ez nem ítélt meg, mivel jelenleg egy olyan államkoncepció van érvényben, amelyet a világ nem ismer: a liberális jóléti államok angolszász modelljében a jóléti szolgáltatások köre szűk, viszont a központosított adók mértéke jóval alacsonyabb, mint a skandináv jóléti államokban, ahol viszont a közszolgáltatások magasak. Magyarországon magas az adózáson keresztül beszedett központi elvonás, ugyanakkor az állam radikálisan igyekszik kivonulni a közszolgáltatások területéről. Ma azt nevezik reformnak, amikor a költségeket áthárítják a polgárokra. E mellett lehet érvelni, de ha nincs értékekhez kötve az államnak ez a törekvése, akkor valójában egy erkölcsileg üres menedzseri szempont érvényesül. Államot pedig nem lehet menedzseri módon vezetni, mert ez a politika felszámolása volna. Ahol nincs politika, ott közérdek sincs, ahol nincs közérdek, ott nincs se biztonság, se igazságosság. Az állam nem egyszerűen elosztási központ, de még csak nem is a közigazgatás szervezője. Az Állam az adott poli-

tikai közösség politikai önmegnyilvánulása, céljainak a megtestesítője.

A rendszerváltás a szociális piacgazdaságot nevezte meg elérendő célként. Jelenleg a kormány az angolszász típusú állam irányába mozdul, ezt nevezi reformnak. Fölmerül a kérdés, hogy van-e erre felhatalmazása. Nem rúgja-e fel a rendszerváltás egyik alapelvét, a német típusú szociális piacgazdaság kialakításának az eszméjét? Elfogadhatatlan, hogy az állam radikálisan csökkentse a szolgáltatásait – egészségügyben, oktatásban, kultúrában –, miközben az elmúlt években az adók növekedtek. Erre támaszkodva elmondható, hogy ma az elsődleges szempont a pénzbeszedés, az államadósság törlesztési fedezetének az előteremtése. Nemcsak a magyar, de a nyugati baloldali gondolkodás és államfelfogás jellemzője, hogy szívesen osztogatnak kölcsönökből, ha hatalmon vannak. Utána viszont jön a hét szűk esztendő. Ez a hedonista és fogyasztói szemlélet egy olyan ország esetében, amely évtizedeken keresztül nyugati hitelekkel tudta fenntartani magát, végzetes is lehet. Az új többségnek nemet kell mondania az állam felelőtlen eladósítására, hiszen ez kísérletezés nemzedékek

életével. Nem a kapitalizmussal van baj, hiszen az anyagi biztonság a politikai stabilitás egyik feltétele. Az állam működése és alacsony teljesítménye miatt van baj, azzal, hogy az államot pusztán eszköznek és a privát szféra érkeinek alárendelt intézmények tekintik. A köz- és a magánérdek világos szétválasztása nélkül az állam a joguralom elsőszámú megszegője. Az állam – közérdek – fölszámolásának számos eszköze van, amikor a magán- és a közszférát összemossák akár PPP-rendszerben, akár a magánprojektek követhetetlen állami finanszírozása révén. Az összeférhetlenségi és korrupcióellenes szabályokat szigorítani kell, különben az ország átláthatatlan, zavaros káoszba fordul. Az államnak minél kedvezőbb feltételeket kell biztosítani a civil szerveződések számára. Nemcsak az állami kiadások lefaragásával lehet reformot csinálni, hanem úgy is, hogy az egészségügyi és oktatási szolgáltatásokat, jótékonyági szervezeteket alkalmassá tesszük állami funkciók átvételére. Az egyházaknak és az önkéntes szerveződéseknek nem véletlenül nagy a funkcionális szerepe minden nyugati civilizációban.

A rendszerváltás államának választ kell adnia arra az ellentmondásra, hogy miért van továbbra is

óriási különbség a hazai és a nyugati bérekben, miközben az árak a legtöbb esetben megegyeznek a nyugati árakkal. Az elmúlt kétszáz éves magyar gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésnek az a legnagyobb dilemmája, vajon nem délibábot kergetünk-e, nem arról van-e szó, hogy minél gyorsabban akarunk nyugativá válni, annál nagyobb lesz a lemaradás. A jobboldali politika a lassú, a biztonság és az igazságosság egyensúlyát figyelembe vevő haladást javasolta mindig; a baloldali – liberális motorral felszerelt – politika a gyors, radikális felzárkózást javasolja. Most is egy ilyen gyorsítási szakaszban vagyunk – állítólag. Az új többség politikája nem a célokban különbözik, ami a Nyugathoz való viszonyt illeti, hanem a módszerekben. Mivel minden nemzedék élete egyformán értékes, a lassúbb tempó humánusabb, mint a gyors, radikális. Egy elvont jövőképek nem szabad alárendelni egyetlen nemzedék életét sem, ezt megtanultuk a kommunizmus alatt.

Bizalom és szolidaritás

A társadalom leginkább a bizalom és szolidaritás hiányától szenved. Piacgazdasági társadalmak versenyében azok a sikeresek, akik mindkét

feltételt képesek kialakítani. Először azok vesztették el a bizalmukat az új társadalomban, akik lecsúsztak, elvesztették az állásukat, akiket erejük teljében nyugdíjaztak. Majd azok csalódtak, akik belebuktak a vállalkozásukba, s rájöttek, hogy a verseny megfelelő – gyakran állami – segítség nélkül reménytelen az erősebb külföldi vagy belföldi társakkal szemben. Akiknek a jog nem nyújtott védelmet, egyenlő elbánást. Bizalmukat vesztették azok is, akik azt hitték, hogy a rendszerváltás megújulást hoz erkölcsi értelemben. A magára maradt emberek tömegei – szétziláló családok, létbizonytalanság, otthonteremtés emberfeletti erőfeszítései, a vállalkozás fenntartásának önkizsákmányolásig menő küzdelmei közepette – mind arra jöttek rá, hogy egyedül vannak, senkire nem számíthatnak. Senki nem állt ki mellettük az ő bajukban, ők sem fognak kiállni másokért. Mi több, senkit nem érdekel a mások baja. Mintha mindenki csak túl akarná élni az életét. Ebből adódnak a különböző tipikus életformák: kimagasló napi óraszámú TV-nézés, haszontalanul eltöltött szabadidő, presztízs fogyasztás, életcél nélküli sodródás, alkohol- és kábítószerfogyasztás, mentális betegségek. Egy szóval: a boldogtalanság társadalma vagyunk. A bizal-

matlanság akadályozza a gazdasági életet, a szolidaritás hiánya gátolja polgári a mentalitás kialakulását. Mindehhez járul a politikai elitben való csalódás és hitelvesztés. Holott csak annyit kellene tenni, hogy a jövőnk érdekében állapítsuk meg az eddigi felelősségeket, ki, miért felelős, ne a propagandának higgyünk, hanem a szemünknek. Ne az agitációs TV-műsorokat tekintsük az igazság forrásának, hanem a gondolkodást.

Ma már csak a rend, őszinteség és a hitelesség menthet meg bennünket. Az új többség e három szóhoz köti felemelkedésünket.

Siker és szolidaritás

Az igazság akkor is létezik, ha tagadják

Az igazságtalanság történeti okai

Ma, amikor a hazugságot igazságnak, a rosszat jónak, a felelőtlenséget felelősségnek, a kapcsolást megfontoltságnak beállító kormányzati politika saját hatalmi érdekeinek megfelelően porlasztja, rozsdásítja a társadalmat körbeölelő, összetartó abroncsokat, fontosnak tartjuk, hogy tisztázzuk, mely alapértékeket tartjuk fontosnak a Fidesz – Magyar Polgári Szövetségben.

Magunkénak érezzük azt a megfogalmazást, amely szerint az igazságosság megköveteli, hogy az emberek megkapják, amit megérdemelnek, illetve ne kapják meg, amit nem érdemelnek meg. Úgy tapasztaljuk, a mai Magyarországon egyre kevésbé érvényes ez az állítás és egyre világosabb az, amit korábban a „tárgyalásos forradalom” eufóriája, később pedig az átmenetből adódó gazdasági nehézségek takartak el előlünk. Az államszocialista rendszer bukott

vezetői, kihasználva a kommunista hatalmi háló nyújtotta lehetőségeket, hatalmukat gazdasági előnyökre váltották, ezzel biztosítva a maguk számára korábbi kiváltságos helyzetüket. A privatizáció szervezett zűrzavarában meggazdagodott korábbi apparatcsikok cinikusan az első szabadon választott kormány hozzá nem értésének tulajdonították az országot sújtó válságot, holott az ő felelősségük, hogy az új polgári demokrácia első szabadon választott kormánya egy gazdasági, szellemi és lelki erőtartálékait felélt országot örökölt. A megfelelő pillanatban aztán a politikai revansra vágyó, megtollasodott új arisztokrácia képviselői – immár „szakértelmet” hangoztatva – visszatértek a hatalomba; gazdasági erejüket most politikai hatalomra váltották. „Hozzáértésük” azonban nem változott az 1980-as években egyre mélyebb válságba süllyedő szocializmus javíthatása óta. Nem véletlen tehát, hogy miközben a szocialisták példátlan válságba sodorták az

országot, soha nem látott mértékűre növelve az államadósságot, most ismét reformok szükségességét harsogják, akárcsak húsz-huszonöt évvel korábban. Mindez rombolja a magyar emberek igazságosságba vetett hitét. A demokratikus átmenettől várt szabadság és gyarapodás korántsem úgy következett be, ahogy azt vártuk. Súlyos társadalmi deficitek halmozódtak fel, amelyeket lassan másfél évtizede alig vagyunk képesek legalább csökkenteni, s mindez tartós értékválsághoz vezetett. Ráadásul olyan struktúrák konzerválódnak, amelyek a társadalom mind nagyobb rétegeit zárják ki részlegesen vagy teljesen, átmenetileg vagy tartósan a fennmaradás és a felemelkedés olyan, korábban természetesnek tekintett lehetőségeiből, mint az oktatás, az egészségügyi ellátás és a munka. A tandíj bevezetését például nemcsak azért tartjuk igazságtalannak, mert a kormánypártok a választási kampányban szót sem ejtettek bevezetéséről, hanem azért is, mert a költségvetés kiadásaihoz viszonyítva elenyésző összeg a társadalom leghatékonyabb csatornáját torlaszolja el a kevésbé tehetős diákok százezrei előtt. A megélhetési válságba került családok tömegeinek vész el a reménye, hogy legalább diplomát szerző gyermekeikre jobb élet vár.

Nemzedékek közti igazságosság

Meggyőződésünk, hogy akár az egyén, akár a közösség életében meghozott döntések során nem csak a jelen, de a még meg nem született nemzedékek érdekeire is tekintettel kell lennünk. Civilizációnk olyan mértékben terheli környezetünket, hogy ezzel komolyan veszélyeztetni gyermekeink, unokáink életét. Fel kell tennünk a kérdést: igazságos-e, hogy olyanoknak kell majd elviselni az általunk hozott döntések negatív következményeit, akiknek nem volt lehetőségük tevékenységünk befolyásolására.

Ugyanezt a kérdést kell feltennünk, amikor azt látjuk, hogy a hatalom mai birtokosai olyan állami kötelezettségeket vállálnak, amelyek két-három

emberöltőre előre elosztják és elköltik a még meg sem termelt jövedelmeket. Az elmúlt ötven esztendő szocialista kormányai által felhalmozott adósságot az olyan nemzedékek is fizetni fogják, amelyek még meg sem születtek.

A nemzedékek közötti igazságosság azt követeli tőlünk, hogy fokozottan számoljunk az utánunk jövők érdekeivel, és megálljt parancsoljunk ennek a káros folyamatnak; mindez alapvető morális kötelezettségünk.

Igazságosság és állam

Az állam által vallott igazságosság-fogalom alapjaiban határozza meg életünket. Ha ugyanis meg-

vizsgáljuk az európai és észak-amerikai országokat, kétfajta megoldást találunk a társadalmi igazságosság minél hatékonyabb megvalósítására. Az egyik (elsősorban Nyugat- és Észak-Európában honos) rendszer sok adót von el, hogy az így befolyó összegekből színvonalas, zömében ingyenes szolgáltatásokat (egészségügy, családtámogatás, oktatás, stb.) nyújtson. Ezt a modellt nevezhetjük a gondoskodó állam modelljének. A másik esetben, amire az angolszász világban, de kiváltképp az Egyesült Államokban láthatunk példát, azt tartják igazságosnak, ha a kormányzat viszonylag keveset von el adók formájában polgáraitól, a közszolgáltatásokat „kiszervezi” és az emberekre bízta a szolgáltató kiválasztását és megfizetését is. Ezt a modellt nevezhetjük az „öngondoskodásra ösztönző” állam megoldásának. Ma Magyarországon azonban azt tapasztaljuk, hogy a két igazságosság-felfogásból a lehető legrosszabb, hazánk polgárainak gyarapodását, boldogulását leginkább gátló kombinációt hozta létre a Gyurcsány-kormány, amely egyik napról a másikra beismerte, hogy a – saját hibájából – kolosszális méretűre hízott államadósság miatt immár nem képes megfelelő szintű közszolgáltatásokat nyújtani állampolgárainak. Ráadásula tehe-

tetlenség beismerését nem adócsökkentés, hanem adóemelések sorozata követte, miközben álszent módon a hatalmon lévők hirtelen az öngondoskodás mindenekfelettségéről kezdtek papolni egy olyan társadalomnak, amelynek jelentős hányada a jól ismert történelmi előzmények miatt többször elvesztette jövőbe vetett hitét és megtakarításait. A közszolgáltatások színvonalának csökkentése, az adóemelések és a „felelőtlen” „paternalista” magyar társadalom ostromozása az öngondoskodás alacsony szintje miatt – íme, a hatalmat gyakorlók krédója, amely joggal ütközik a magyar polgárok jelentős részének igazságérzetébe. Nem csoda, ha az igazságosság elleni ilyen koncentrált támadás láttán kialakulóban van egy új többség, amely ideológiai vonzalmaktól függetlenül szemben áll a kormány politikájával.

Tisztában vagyunk a ránk háruló felelősséggel, hiszen Magyarországon ma általánossá vált az a hiedelem, hogy nincsenek közös erkölcsi elvek, minden olyan gyorsan változik, hogy az ember azt sem tudja, miben higgyen, és csak a törvények megszegésével lehet felszínen maradni. Ezt a magatartást erősíti, ha maga az állam is rossz példával jár elöl, ha a tisztességes piaci versenyt,

a tulajdon szerzését és gyarapítását, a legfontosabb közszolgáltatások működését alapjában befolyásoló, egymással homlokegyenest ellenkező rendelkezéseket hoz, saját törvényeit szegi meg, polgáraival szembeni magatartásában pedig legjellemzőbb a gyanakvás, a félelem és a rosszindulat. Táplálja az igazságtalanságot az az állam, amelyben az emberek igazságérzetét sértő cselekedeteket az alkotmányosságra hivatkozva mentegetik.

Egyenlődi helyett igazságosság

Minden közösségben létezik a javaknak és a kötelezettségeknek, előnyöknek és hátrányoknak,

jutalmaknak és büntetéseknek elosztási rendszere. Ez a rendszer lehet esetleges, lehet pontosan kimunkált. Lehet általánosan, vagy a többség által elfogadott, és lehet egy kisebbség – esetleg egyetlen személy – által a közösségre erőltetett. Lehet igazságos és lehet igazságtalan. Ahhoz azonban, hogy ezt kijelenthessük, meg kell fogalmaznunk, hogy mi az igazságosság alapja, azaz minek alapján döntjük el, hogy valami igazságos vagy igazságtalan. Az egyik lehetséges válasz, hogy az igazságosság alapja az egyenlőség, ám, mi sokkal inkább abban hiszünk, hogy igazságosság az, amikor az emberek érdemeik szerint kapnak vagy nem kapnak meg valamit.

Az, hogy a társadalmi lehetőségek egyre kevésbé egyenlők, sokunk igazságérzetét sérti, ezért hajlamosak vagyunk az egyenlőtlenséget az igazságtalansággal azonosítani. Fontos azonban leszögeznünk, hogy míg az igazságosság szükséges, kívánatos jellemzője, eszköze és célja egy jól működő társadalomnak, az egyenlőség nem lehet cél, és hosszú távon nem segíti a társadalom működését. Éppen az igazságosság érdekében kell elfogadni az egyenlőtlenséget: az az igazságos, ha a társadalom elismeri a teljesítmé-

nyek közötti különbségeket, ha a jobb teljesítmény nagyobb javadalmazással, elismeréssel jár. A valódi teljesítmények elfogadásának, a kemény munkával elért sikerek közösségi megbecsülésének azonban komoly akadálya az a struktúramegmerevedés és igazságtalanság, amely a magyar társadalomban már korábban is létező normaszegő magatartást a végletekig felerősítette.

Önállók és leszakadók

Tisztában vagyunk azzal, hogy egy igazságos politikának világos különbséget kell tennie azok között, akik képesek önerőből boldogulni és azok között, akik nem. Meggyőződésünk, hogy a sikerre esélyes magyar embereknek elsősorban lehetőséget kell biztosítani. A magukat erősnek és önállónak gondolók előtt elég az akadályokat elhárítani, ennek egyik legfőbb eszköze lehet az adópolitika. Ezért nem támogatjuk a kormány adóemelési csomagját, mert úgy véljük, hogy az azokat sújtja leginkább, akik nemcsak magukért akarnak tenni, hanem munkát adnak sok száz ezer honfitársunknak: a magyar kis- és középvállalkozásokra gondolunk. Meggyőződésünk szerint a leghelyesebb, ha egy igazságos politizálás elveit szem előtt tartó kormány hagyja kibonta-

kozni vállalkozóit, csökkenti adóterheit, valamint ösztönzi őket a munkaerő-felvételre és a járulékok befizetésére. Ma azonban az adóemelésen túl még az ésszerűtlenül nagyra nőtt állami bürokrácia is gúzsba köti a tenni akaró honfitársainkat. Úgy véljük, hogy az önerőből boldogulni képes emberek számára az igazságos politikának elsősorban munkalehetőséget és vállalkozási lehetőséget kell biztosítania. Munkaalapú, a munkát támogató gazdasági rendszerre van szükség Magyarországon. Olyan politikára van szükség, amely a sikeresek útjából elhárítja az akadályokat, ugyanakkor a leszakadóknak támogatást nyújt, hiszen az önerőből boldogulni nem képes, segítségre szoruló honfitársainknak elsősorban szolidaritásra van szükségük. A fogyatékkal élőknek, az időseknek vagy éppen a pályakezdő fiataloknak szolidaritást ajánlunk, gondjaik megértését és felvállalását. Az igazságos politika a sikert és szolidaritást egyszerre szolgálja. Világosan kell látnunk azonban, hogy Magyarországon szociálpolitikát folytatni rászorultság alapján, igazságosan nem lehet, mert a magyar gazdaság 25–30 százaléka a szürkezónában van. Míg a magyar gazdaságot nem sikerül a szürke, fekete és fehér gazdaság arányát tekintve európai átlagra hoznunk, addig

a rászorultság elvét hirdető szociálpolitika soha nem hozza meg a szükséges eredményeket, s továbbra is előfordulhat olyan abszurd helyzet, mint a jelenlegi gázár-kompenzációnál, hogy a legtehetősebbek is igényelhetnek támogatást. Egy igazságos politikának, amely kettéválasztja a sikeres törekvőket és a segítségre szorulókat, világossá kell tennie ezeket a különbségeket.

Érdem és igazságosság

Érdem és teljesítmény

Az igazságos politikát valló politikai erő számára döntő kérdés: elfogadható-e és célszerű-e elfogadni, hogy az igazságosság alapja az érdem. Mi mindkét kérdésre igennel válaszolunk, azaz

az érdem alapú igazságosságban hiszünk. A mindennapi életben is tapasztaljuk, hogy az emberek az első kérdésre szinte ösztönszerűen felelnek igennel, ha mérlegelni tudják az érdem mibenlétét. Egy jó ács – ha a közösségnek módja van ismerni munkáját – több megrendelést kap, mint egy rossz. Egy jó tanár több hálát kap tanítványaitól, mint kevésbé jó pályatársa, egy jó lelkeszt jobban szeret a közössége, mint egy kevésbé jót. A másik kérdésre adott válasz valójában egy közösségi döntés: ha az igazságosság alapja az érdem, akkor az ésszerűen gondolkodó emberek érdekeit akarnak szerezni. Az pedig, hogy mit tekintenek elfogadott, legitim érdemnek, alapvetően befolyásolja a közösség jövőjét. Az emberek személyes adottságait – okosság, szépség, jóság –, jellemét a közösség ösztönösen érdemnek tekinti. Az is természetes, hogy az emberek megállapításai (munka- vagy egyéb szerződések) és végül, de nem utolsósorban cselekedetei (az elvégzett munka, a másoknak tett jó) az érdekek közé sorolandók. Amennyiben egy közösség elfogadja, és intézményei révén támogatja, hogy ezek az érdekek az előnyök elosztásának, hiányuk a hátrányok viselésének alapjai legyenek, akkor az ésszerűen gondolkodó emberek megbecsülik adottságaikat

és fejlesztik képességeiket, ápolják viszonyaikat, betartják megállapodásaikat.

Az előnyök elosztásának és a hátrányok viselésének érdemek alapján történő elosztása természetesen korlátozott. Gyakran maga az élet állít bennünket olyan események elé, ahol más szempontokat kell az igazságosság elé helyeznünk, ide tartoznak az olyan esetlegességek, mint például egy árvíz vagy szökőár.

Igaz, hogy az emberek lehetőségei függnak örökölt hajlamaiktól és körülményeiktől, de ez nem mentesíti őket attól, hogy táltumaikkal a lehető legjobban sáfárkodjanak, ezért a felelősséget senki nem háríthatja el magától. Az érdemre alapozott igazságosság-fogalom az emberi és társadalmi célok megvalósítására ösztönöz. Egy ilyen értelemben igazságos társadalom nem garantálja ugyan, hogy aki minden tőle elvárhatót megtett valamely cél érdekében, az el is éri azt, ám joggal várhatjuk, hogy az állam minden tőle telhető eszközzel segítse az egyén és a közösség boldogulását. Belátjuk azt is, hogy az érdem alapú igazságosság elvén szerveződő társadalom sem mentes fogyatékoktól. Előfordulnak igazságtalansá-

gok, amelyek helyrehozására törekedni kell, létezhetszűkösség, amelyen nem sikerül úrrá lenni, és vannak helyrehozhatatlan igazságtalanságok, mert nincs olyan kárpótlás, amely az elszenvedett kárral arányosnak volna mondható.

Igazságosság és családpolitika

Érdemes az igazságosság kérdését a családpolitika szempontjából külön is vizsgálni. Ha az állam családpolitikai intézkedésekkel támogatja a következő generáció felnevelését, akkor ezt egyszerre tekinthetjük a szolidaritás és az igazságosság megnyilvánulásának. A több gyermeket vállaló családoknak ugyanis lényegesen nagyobb a szegénységi kockázata, mint a gyermekteleneknek. Felmérések bizonyítják, hogy a nemzet jövőjét nevelő családokat sújtja leginkább a kormány megszorító csomagja. Tekintettel a demográfiai válságra, a gyermekvállalás elismerésének és ösztönzésének a legfontosabb állami feladatok egyikévé kell válnia, ám napjainkban sajnos nem ez a helyzet. Mi következik az érdemalapú igazságosság-felfogásból a demográfiai kérdés társadalmi szinten való kezelésére? A családbarát adórendszer bevezetése, a szülők nyugdíjának függővé tétele a felnevelt gyermekek jöve-

delmétől, a családi támogatások függővé tétele a gyermekek nevelésétől – például az iskoláztatástól –, a gyermeket nevelő családok munkavállalásának aktív támogatása. Az egyenlőség alapú igazságosság szószólói mindezt bonyolultnak és valószínűleg igazságtalannak tartják. Azonban határozottan le kell szögeznünk, hogy egy ilyen családpolitika kialakítása, elfogadtatása semmiel nem bonyolultabb, mint a vizitdíj bevezetése, ellenben a jövőnk függ tőle. Ezt a következtetést a nyugdíjasokkal is könnyedén el lehetne fogadtatni feltéve, ha a politikusok végre eldöntik, hogy a nemzet jövőjével foglalkoznak, vagy kizárólag szavazatszerző demagógiákon törik a fejüket. Ráadásul minden politikai riogatással ellentétben egy ilyen rendszer bevezetése csak hosszú távon

lehetséges, és a jelenlegi nyugdíjasok helyzetét nem rontaná. Ez utóbbi azért is lehet neuralgikus kérdés, mert nyugdíjtakarékosság rendszerének helyreállításáért az elmúlt tizenhét évben nem tettünk eleget. A mai magyar nyugdíjbiztosítási rendszer nem nyugdíjbiztosítás, hanem csupán azt utánzó, pazarlóan működő állami segély, hiszen pusztán a nyugdíjjárulék címén befizetett adót osztja vissza a nyugdíjasoknak. A jelenlegi befizetéseket sem fektetik be működő beruházásokba, azaz a mai befizetéseket is feléljük. Igaz, a nyugdíjak függenek a nyugdíj előtti évek befizetéseitől, de ez még nem változtat a tényen, hogy ez inkább az adó és a segély formáját ölti, mint egy tényleges biztosítási rendszerét. Mit követel meg tőlünk az érdemalapú igazságosság a nyug-

díjrendszer területén? Mindenek előtt a jelenlegi befizetések egyre nagyobb hányadának működő beruházásokba fektetését, hogy néhány évtized múlva lehetőség legyen egy igazságosabb nyugdíjrendszer működtetésére, amelyben a nyugdíj – előny – a befizetett járulék – érdem – hozamával arányos. Akik bármilyen esetlegesség vagy mulasztás miatt nem fizették jövedelmüknek megfelelően a nyugdíjjárulékot az érdemalapú igazságosság-felfogás alapján nem jogosultak ellátásra, azonban a társadalom méltányossági és emberieségi felfogás alapján, továbbá a lehetőségek és szűkösségek figyelembevételével számukra is biztosítja az emberhez méltó élethez szükséges támogatást. De ne jelentsük ki, hogy ez az igazságosság alapján jár, mert akkor az emberek miért fizetnének nyugdíjjárulékot? Igazságos-e az, hogy egy élet munkája – és nyugdíjjárulék fizetése – után valaki nem kap tisztességes megélhetést biztosító nyugdíjat? Vélhetően a magyar társadalom nagy többsége nemmel válaszol erre a kérdésre. Éppen ezért ki kell mondanunk, hogy az egyenlőségalapú igazságosság-felfogás vezetett a mostani áldatlan állapotokhoz. A változtatás lemondást, megértést és szolidaritást követel majd az egész társadalomtól, a nyugdíjasoktól

is, akiről ténylegesen gondoskodni csak a jövő nemzedék tud, amelynek először meg kell születnie, fel kell nőnie, önellátóvá kell válnia. A nyugdíjrendszer tönkretételének árát együtt fogjuk megfizetni, ha a társadalom tagjai számára nem válik világossá, hogy az igazságosság alapján járó előnyök alapja az érdem, a méltányosságból adott segítség alapja pedig az emberiesség.

Közösség és igazságosság

Meggyőződésünk, hogy egy igazságos társadalom nem képzelhető el igazságos közösségek nélkül. Ám az igazságosság megteremtéséhez mindenekelőtt biztonságra van szükség. Egy család, egy falu, egy város vagy éppen egy nemzet csak akkor képes az igazságosság elvét érvényesíteni, ha mindennapi megélhetése, fizikai biztonsága, rövid távú jövője nem forog veszélyben. Mivel ma Magyarországon pontosan ellentétes folyamatok érvényesülnek, kimondhatjuk, a közösségi igazságosság megvalósulásának legfőbb akadály a kormányzati katasztrófapolitikából következő létbizonytalanság. Ilyen helyzetben nem beszélhetünk igazságos társadalomról, legnagyobb közösségünk, a nemzet sem képes maradéktalanul ellátni

feladatait. Mi alapvetően más premisszák alapján közelítünk a nemzetek szerepéhez, mint a liberálisok vagy a szocialisták. Míg az utóbbiak igyekeznek tagadni az emberi lét történelmileg kialakult adottságait és kötöttségeit, mi elfogadjuk azt a gondolatot, hogy az emberi együttélés kereteit nem lehet szabadon, „kísérletezgetve” alakítani. Míg a liberális és baloldali gondolkodók a kötelezettségeket csak valamilyen „kontraktuális” alapon tartják vállalhatónak, „beleegyezés nélküli” elfogadásukról pedig hallani sem akarnak, mi álláspontunk szerint leglényegesebb kötődéseink nem valamilyen szerződés következményei. Ez a meggyőződés persze logikusan levezethető abból az értékelvű álláspontból, miszerint az egyéni lét szükségszerűen feltételez valamilyen közösségi

jellegű szerveződést, hiszen az emberek közösségi lények. A közösségek pedig rendelkeznek olyan karakterrel, amely nem redukálható az őket alkotó egyénekre. Meggyőződéssel valljuk, hogy igazságos közösség nélkül nem elképzelhető az egyéni igazságosság sem.

Öngondoskodás – a szolidaritás felmondása

A kormány az utóbbi néhány hónapban egyre inkább hangsúlyozza, hogy a lakosságnak át kell térnie a közösségi szolgáltatásokról az öngondoskodásra. Ennek azonban komoly akadálya a jelenlegi túlzott állami újraelosztásra épülő gazdaságpolitika. A magyar lakosság jövedelmi színvonala – uniós összehasonlításban – a legalacsonyabbak között, az állami újraelosztás mértéke viszont a legmagasabbak között van. Ilyen körülmények között a lakosság nem is képes az öngondoskodásra, a magas állami elvonás pedig erre nem is ösztönzi. Súlyos igazságtalanság, hogy az évtizedek óta járulékot fizető emberek szolgáltatásokhoz való hozzáférését egyik pillanatról a másikra korlátozza a kormány, ezzel bizonytalan helyzetet és ellátatlanságot idézve elő.

Ezek az igazságtalanságok rávilágítanak arra, hogy a magyar államnak és a mindenkori kormánynak még sok teendője van az esélyek kiegyenlítésében. Tarthatatlan állapot, hogy az alkotmányos jogok és a családok megélhetését biztosító lehetőségek a szegényebb, kiszolgáltatottabb csoportok számára alig vagy egyáltalán nem elérhetők, és a rossz társadalmi helyzetből, kirekesztettségből való kilábalás esélye egyre rosszabb. A középosztályt és a hazai mikro-, kis- és középvállalkozásokat erősítő stratégiai gazdaság- és társadalompolitika, valamint az esélyteremtő, felzárkóztató programok nélkül a felhalmozódott súlyos társadalmi feszültségek tovább éleződnek. Egyenlőtlenségek mindig lesznek a társadalomban, az az igazságos, ha a társadalom elismeri a teljesítmények közötti különbségeket, ha a jobb teljesítmény nagyobb javadalmazással, elismeréssel jár.

Az igazságtalanság fő tünetei a magyar társadalomban

Ha azt tekintjük igazságos kormányzati politikának, amely a rászorulókat támogatja, a támogatásra nem szorulóknak pedig elgördíti az akadá-

lyokat, akkor megállapíthatjuk, hogy a mai magyar társadalomban számtalan fájó igazságtalanság és társadalmi deficit halmozódott fel.

A szegények száma hosszú idő óta lényegében változatlan, ami azt jelenti, hogy a lakosság 15–20%-a átmenetileg vagy tartósan nélkülözések közepette él. Támogatásukra az évek során kialakult egy meglehetősen kiterjedt szociálpolitikai ellátó rendszer, amely a ráfordítás tekintetében európai összehasonlításban is jónak mondható. Sőt, a rendszer talán túl jó is, mert nem ösztönöz munkára.

Korhadó korfa

A szegényeken belül sajátos csoportot alkotnak a gyermekek. Az ő szegénységük családjuk szegénységéből adódik, és jövőjüket, iskoláztatásukat, későbbi munkaerőpiaci helyzetüket, életkörülményeik jövőbeli alakulását is jelentős mértékben befolyásolja családjuk anyagi helyzete. 850 ezer gyermek él a létminimum alatt, közülük 420 ezren egy igen alacsony szegénységi küszöb alatt. A szegény sorsú családokban élő gyermekek helyzetének, esélyeinek, kilátá-

sainak javítása a társadalom és a kormány súlyos adóssága. Nem hangsúlyozhatjuk eléggé, hogy a demográfiai folyamatok milyen jövőt vetítenek elénk. A 26. éve tartó népességsökkenés már gyakorlatilag megállíthatatlan, de a folyamat lassítható. Ha sikerül lassítani, akkor 40 év múlva kb. 8 millióan leszünk, borúlátó jóslatok szerint azonban ez alá csökkenhetünk. A népesség öregedése szintén ismert tény. 40 év múlva feleannyi gyermek és kétszer annyi idős ember lesz, mint ma, 8–10 év múlva pedig már az aktív korúak száma is csökkenni kezd. Az öregedési folyamatot sem lehet megállítani, de lassítani igen.

A csökkenő és öregedő népesség voltaképpen igazságtalan struktúrát hagyományoz a mai

„Az embereket a legjobban az összes vegzatúrák közül, amit az állam tehet ellene, az igazságtalanság bántja. Ez az, ami a legeslegjobban fáj (...) Nem igazság az, hogy lényegét tekintve az Ancien Régime, tehát a diktatúra kövér láncszemei semmifajta számonkérésben nem részesültek. (...) Lényegét tekintve itt ez az elmúlt negyven év, (...) mint a Harold Lloydban a jegesmedvebőr a könyvtár szobában, amin mindig által bukunk, és által bukunk naponta. (...) Az ember igazságérzetét egy kicsit birizgálja, hogy ugyanazok, akik az országot egyszer ellopták 40 év alatt, vilám gyorsan ellopták még egyszer.”

– **Fábry Sándor**

www.jovonk.hu

gyermekekre, hiszen nagyobb eltartási terhek várnak rájuk felnőttkorukban, mint a mai felnőttekre háruló teher. A mai felnőttek időskorára is igazságtalan helyzet alakul ki: míg a felnőttek ma még lényegében kielégítő ellátást tudnak nyújtani a mai időseknek, már 2008-tól romlik a nyugdíjba vonulók helyzete, mivel a legutóbbi törvény 10–12 %-kal csökkentette az induló nyugdíjakat. A népességsökkenés és az öregedés lassításának

feltétele, hogy több gyermek szülessen. A családalapítás, gyermekvállalás támogatása tehát egyrészt a család, a gyermek mint érték hangsúlyozása mellett gazdaságilag is közös cél, befektetés a jövőbe. Támogatáson nem egyszerűen pénzübeli juttatásokat kell érteni, hanem minden olyan körülményt, ami kedvezőbbé teszi a gyermekvállalás feltételeit – munkavállalás, iskoláztatás, gyermekfelügyelet, családgondozás stb. A gyermekek számát figyelembe vevő adózás is nagyban segítené a társadalom igazságosabbá válását.

Az anyagi támogatásnak is fontos szerepe van: a gyermekvállalás ma az egyik legnagyobb szegénységi kockázat. Ebből is adódik, hogy a gyermekek mintegy 40 százaléka szegénynek tekinthető.

Akikről a kormány „megfeledkezett”

Az esélyek szempontjából méltatlan helyzetben vannak a fogyatékkal élők. Gondozásuk, helyzetbe hozásuk nagyon hiányos. A fogyatékosok többségének társadalmi integrálódási, tanulási, munkavállalási esélyei rosszak, még akkor is nehezen találnak munkát, ha – nagy erőfeszítések árán – magasabb végzettséget szereznek. Ebből

adódóan jövedelmük is alacsony. Nagyrészt hiányoznak az önálló életvitelhez szükséges feltételek. A fogyatékosok helyzetének javítását szolgáló költségvetési forrásokat a kormány 2003 óta folyamatosan csökkenti, és az „öngondoskodás” jegyében egyre nagyobb mértékben hárítja a segédeszközök költségeit a fogyatékkal élő emberekre és családjaikra. A tartósan beteg, és ezért fokozott öngondoskodásra szoruló emberek élete is egyre nehezebbé válik. Külön említést kell tenni az autista gyermekekről és felnőttekről, akiknek szakszerű gondozása, fejlesztése, kezelése teljesen kiesik az állami ellátórendszerből.

A társadalomról sokat elárul az, hogy milyen körülmények között élnek fogyatékos vagy beteg tagjai, és ebből a szempontból a magyar társadalom eddig rosszul vizsgázott.

Munkanélküliség: út a szegénységbe

Sokszor fogalmazunk úgy, hogy a középosztály alkotja a társadalom gerincét; minél több lehetőséget kapnak a kibontakozásra, munkára, családalapításra, saját és gyermekeik anyagi alapjainak megteremtésére, annál nagyobb hasznot hajtanak az országnak. Ezért is különösen káros,

„Nem lehet olyan európai ország, ahol gyerekek éheznek, nem európai ország az és nem lehet a tagja az uniónak egy olyan ország, ahol idős emberek egyedül, betegen vannak és senki az ajtót nem nyitja rájuk. Nem lehet az Európai Unió tagja egy olyan ország, ahol ilyen mértékű igazságtalanságok, egyenlőtlenségek vannak. (...) Itt nincsen társadalmi szerződés, a magyar társadalom nem állapodott meg abban, hogy milyen teljesítményért, mi jár. (...) Most senki nem tudja, hogy kinek mi jár, ebben a dzsungelben, ebben a vadonban az erősebb törvénye uralkodik, nem az igazságosság. (...) Aki erősebb, vagy ravaszabb, vagy ügyesebb, vagy jobb helyre született, vagy jobbak a kapcsolatai, az magának a társadalmi javakból többet tud elvenni, mint aki az ellenkező csapatban van.”

– **Hankiss Elemér**

www.jovonk.hu

hogy a kormány megszorító intézkedései következtében a középosztály szenved el a legnagyobb hátrányokat. A reálkeresetek 2007 első két hónapjában 7,2 százalékkal csökkentek. A fog-

„Az emberek egyenlőtlenek, képességben, egészségben, adottságokban, tehát az igazságosság az nem célozhatja azt, hogy egyenlővé tesszük az embereket. (...) Mindenhol, ahol megpróbálták, az igazságosságot, az egyenlő anyagi ellátottságban megvalósítani, ott a nyomor egyenlősége alakult ki. (...) Az igazságosság tulajdonképpen azt lehetne mondani, hogy a helyes egyenlőtlenségnek a bonyolult rendszere. (...) Az igazságosság erkölcsi normarendszer is. Egy olyan társadalomban, ahol felszámolják az erkölcsöket, az értékeket (...) az a társadalom megint közelít az állatvilághoz, mert ott sincs erkölcs, ott is az ösztön vezérelte, és az erőviszonyok dominálta viszonyok alapján alakul ki az, hogy ki lesz zsákmányállat, ki lesz más. (...) Ami ma Magyarországon van, az sajnálatos módon nemcsak eszmeileg végig-gondolatlan, hanem gyakorlatilag a többség számára elképesztően rossz távlatokat nyit, és nem az igazságosság felé vezet, hanem egy olyan típusú igazságtalanság, egyenlőtlenség felé, amelyből egyszerűen nem lehet jól kijönni a többségnek.”

– Tökéczki László

www.jovonk.hu

lalkoztatottak jelentős részét emellett a munkanélkülivé válás, vagy a szándékaikhoz képest korábbi nyugdíjazás is fenyegeti, mivel gyengül a vállalkozások foglalkoztatási potenciálja, az állami szektorban pedig folyamatos a létszámleépítés. 2007 első negyedében a nyilvántartott álláskereső száma minden eddiginél magasabbra, 450–460 ezerre nőtt.

A középosztály rosszabb jövedelmi és munkaerőpiaci pozíciójú, kevésbé piacképes képzettséggel rendelkező csoportjait pedig egyenesen a szegénység, kirekesztődés, kiszolgáltatottságba csúszás, az ellehetetlenülés fenyegeti. Azoknak a családoknak, akik az elmúlt években hosszú távú elkötelezettséget vállaltak, fogyasztási vagy lakáskölcsönt vettek fel, autót vásároltak részletre, vagy pl. olyan megtakarítási, öngondoskodási konstrukcióba léptek be, amelyre havonta fix összeget kell befizetniük, különösen nagy kockázatot jelent a jövedelemcsökkenés, hiteleik bedőlhetnek, megtakarításaik odaveszhetnek, hiszen a háztartások adósságterhe az átlagos nyugat-európai szintet közelíti, az eladósodottak közel 60%-a viszont nem rendelkezik likvid pénzügyi megtakarítással.

Ma már közhelyszámba megy, hogy Magyarországon kevesen dolgoznak, kevés ember állítja elő a megélhetést biztosító és a felosztható, az újraelosztást lehetővé tevő javakat, holott a munkának nemcsak gazdasági értéke van, hanem önbecsülésünket, autonómiánkat is erősíti, és elősegíti a társadalmi integrációt.

Európában utolsók között vagyunk a munkaerőpiaci aktivitásban. Sajnos a helyzet nem nagyon változik, az elmúlt öt évben például a foglalkoztatottak száma mindössze 77 ezerrel emelkedett, ami egy 3,9 millió körüli munkaerőpiacon alig érzékelhető, még a 2 százalékot sem éri el, miközben a gazdasági növekedés minden évben meghaladta a 4 százalékot. A munkanélküliek száma ugyanennyi idő alatt szinte ugyanennyivel, 76 ezerrel nőtt (ami viszont, minthogy sokkal kisebb tömegről van szó, 31 százalékos emelkedés). Napjainkban egy bejelentett üres álláshelyre 22 munkakereső jut. A konvergencia program adataiból tudjuk, hogy az államháztartási egyensúlyt a kormány úgy igyekszik megvalósítani, hogy az a növekedési áldozat mellett foglalkoztatási áldozattal is jár. A munkaerőpiac a közeljövőben tovább szűkül, mivel a vállalkozások foglalkoztatási potenciálja csökken, az állami szférában pedig leépi-

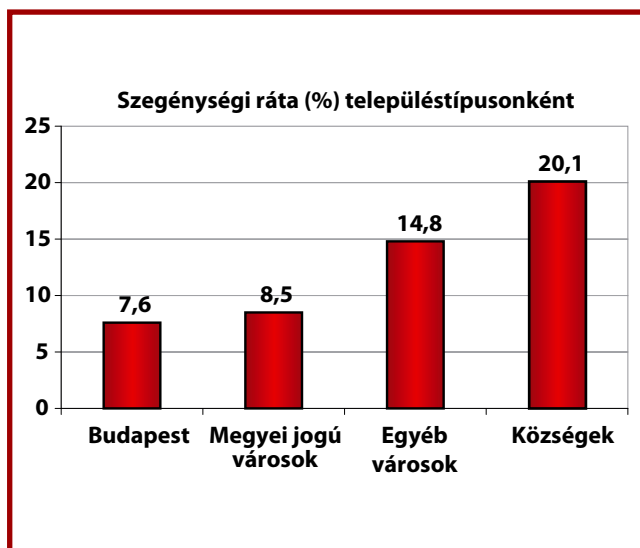

A lakosság megoszlása aktivitási státusz szerint, 2006

tések lesznek. A munkahely elvesztése tehát egyre több embert fenyeget. Ez a helyzet nyilván igazságtalan azok szemszögéből, akik dolgoznak, mert óriási teher hárul rájuk, adók, járulékok formájában. Igazságtalan az egész társadalommal szemben, mert kevesek munkájából nem lehet kiterjedtebb vagy magasabb színvonalú közszolgáltatásokat fenntartani. De igazságtalan azokkal szemben is, akiknek nincs munkájuk, mert tudjuk, hogy nekik sokszoros az esélyük, hogy szegények, kirekesztettek, betegek, rövidebb életűek legyenek. Az inaktívak közül már ma is kb. 400–450 ezerre tehető azok száma, akik szeretnének dolgozni, de nem kapnak munkát. Ennek persze több oka van. Nyilvánvalóan meghatározó szerepe van az iskolai végzettség-

Forrás: KSH

Forrás: KSH

nek, de közel ugyanilyen fontos a lakóhely – vannak olyan területei az országnak, ahol hosszú ideje nincs munka, és a jövőben sem várható komolyabb fejlődés. Igaz ez az elmaradott térségekben, de még a fejlettebb térségek kistelepüléseinek egy részén is. Gondoljuk meg, milyen reformjövő vár azokra a falvakra, amelyekben főként a polgármesteri hivatal, az iskola, a posta és a vasútállomás jöhet szóba mint munkahely.

A jövő nehézségeit vetíti előre, hogy a tartósan munkanélküli szülők gyermekeinek sokszoros az esélye arra, hogy maguk is munkanélküliek legyenek. Ebből a szempontból fontos és súlyos következményekkel járó tény, hogy a 18 év alatti gyermekek több mint 13 százaléka, 260

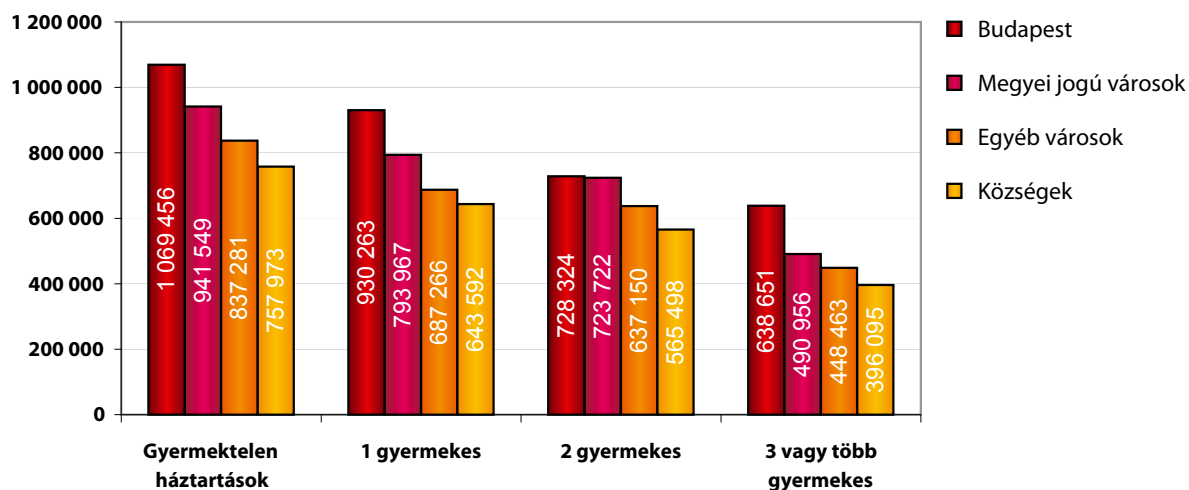
ezer gyermek él olyan családban, ahol senki sem dolgozik. E tekintetben Európában a legrosszabb helyzetben levő országok közé tartozunk. A szegénység, kiszolgáltatottság és esélytelenség nagy valószínűséggel követi ezeket a gyermekeket felnőtt korukban.

A foglalkoztatási helyzet javulása csak munkahelyteremtő gazdaságpolitika esetén képzelhető el, a mai gazdaságpolitika azonban – a munkát terhelő közterhek magas szintje és a hazai mikro-, kis- és középvállalkozások kedvezőtlen gazdasági körülményei és versenyhátránya miatt – nem szolgálja új munkahelyek teremtését. A hasonló népességű Csehországban 850 ezerrel többen dolgoznak, ami nagyban hozzájárul Csehország jobb gazdasági teljesítményéhez is. Az Unió (megújított) Lisszaboni Stratégiájában kitűzött 70 százalékos foglalkoztatási cél eléréséhez Magyarországon a jelenleginél kb. 900 ezerrel több munkahelyre lenne szükség.

Az ország kettészakadása

Magyarországon a térbeli különbségek nagyok, és nem csökkennek, sőt egyes térségek leszakadása nagyon gyors. A 15–64 évesek foglalkoztatási

Egy főre jutó éves jövedelem (Ft) gyermekszám és településtípus szerint

rátája Zala megyében 64,4%, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében csak 47,6%, a munkanélküliségi ráta Győr-Moson-Sopron megyében 4,3%, ezzel szemben Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 13,7%. A jó és rossz helyzetű települések közötti különbségek még ennél is sokkal nagyobbak.

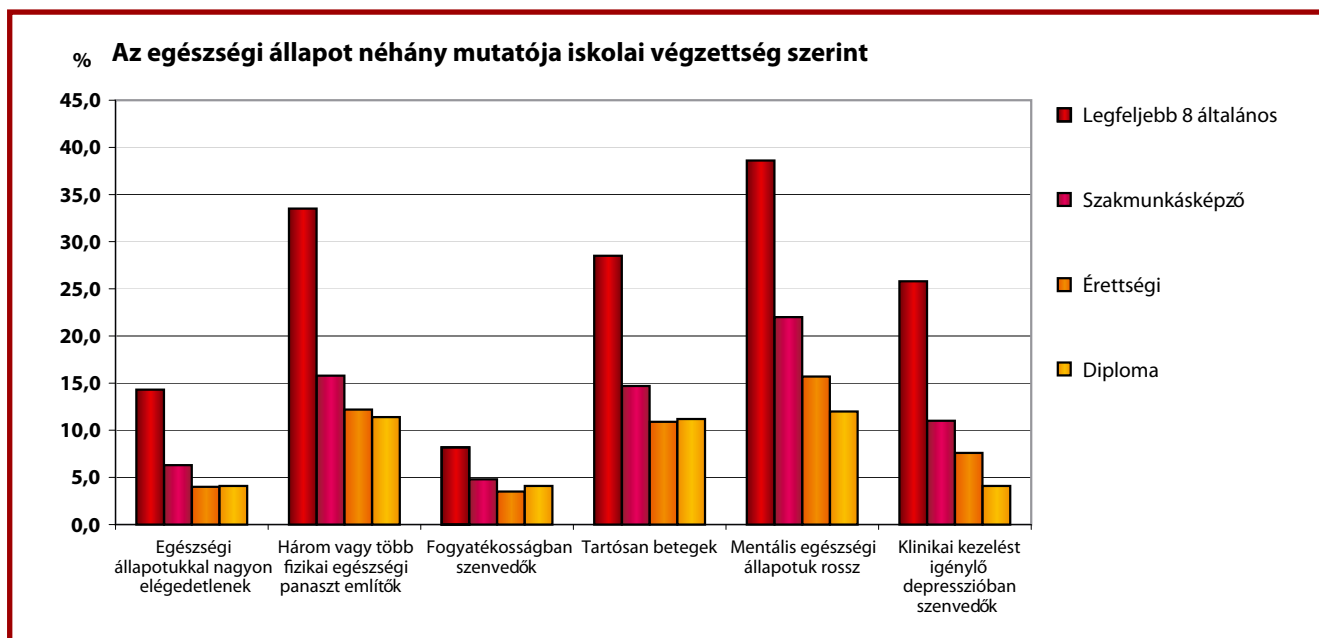
Ez utóbbival szorosan összefügg a szegények arányában és a jövedelmek nagyságában a településtípusok között tapasztalható különbség.

Az átlagos jövedelmek gyakorlatilag követik a települési hierarchiát, Budapesten a legmagasabbak, a kistépüléseken a legalacsonyabbak. Budapesten a 3 és többgyermekesek átlagos

jövedelme több mint másfélszerese a falvakban élőknek. Ezekből az adatokból azt is látjuk, hogy az egy főre jutó jövedelem a településtípus mellett milyen jelentősen függ a gyermekszámtól, annak ellenére, hogy a gyermekek több célzott támogatást is kapnak.

A jövedelmi leszakadás nem az egyetlen probléma. Különösen a kistépüléseken élő szegények körében jelent nagy hátrányt, hogy a gyermekek kimaradnak a gyermekintézményekből, bölcsődéből és óvodából, és nem részesülnek megfelelő színvonalú oktatásban. A szülők iskolai végzettségének nagyon fontos szerepe van a gyermekek tanulási teljesítményében, de az iskolán belüli

Forrás: KSH

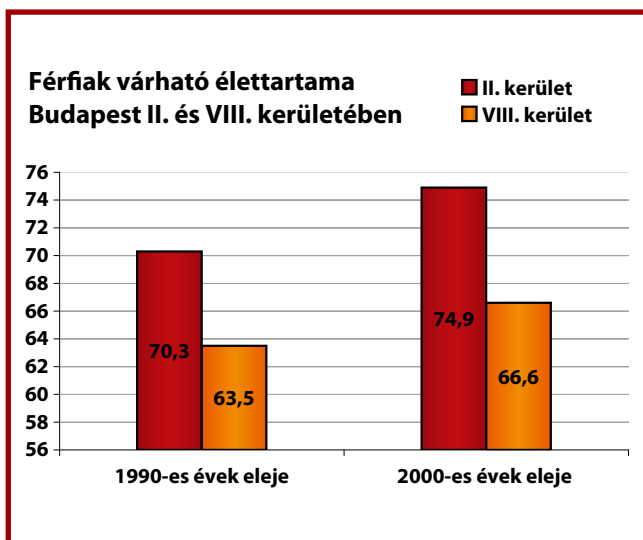
teljesítménykülönbségek kisebbek, mint a szülői háttérrel magyarázható különbségek. Az általános és középiskolának kiemelkedő szerepe van a későbbi tanulmányi életutakban.

A társadalmi pozíció és a lakóhely nagyban befolyásolja az egészségi állapotot és az életkilátásokat is. Az alacsonyabb végzettségű csoportok egészségi állapota lényegesen rosszabb, mint a magasabb iskolai végzettségűeké. A rossz egészségi állapot egyben az alacsony foglalkoztatás egyik oka is.

A társadalmi helyzet egészségi állapotot és életkilátásokat meghatározó szerepére szolgáltató példát a főváros két kerületének várható élettartam

különbsége. A példa fizikailag egymáshoz közel eső területekre, de nagyon különböző társadalmi körülményekre utal. A fővároson belül legrosszabb helyzetben levő VIII. kerületi férfiak születéskor várható élettartama több mint 8 évvel alacsonyabb, mint a legkedvezőbb helyzetben levő II. kerületieké, és a két kerület közötti különbség még növekedett is.

A magyar lakosság EU összehasonlításban kirívóan alacsony várható élettartamának növelése csak akkor képzelhető el, ha a rosszabb társadalmi helyzetben levő tömegek egészségi állapota is javul, vagyis ha sikerrel járnak a népegészségügyi program egészségre káros, kockázatos magatar-

Forrás: KSH

tásformák visszaszorítására, a prevenció programok kiterjesztésére és mindenki számára elérhetővé tételére vonatkozó célkitűzései. Emellett szükséges a magas színvonalú ellátás feltételeinek biztosítása az ország egész területén. A jelenlegi forráskivonás és az intézmények szétverése nemcsak akadályozza, hogy a helyzet javuljon, hanem várhatóan további súlyos romlást hoz az egészségi állapotban és a halandóságban.

Szabadság és jólét

Életminőség Magyarországon

Nem könnyű az életminőség fogalmát pontosan meghatározni, mivel minden egyes embernek és családnak határozott véleménye van arról, mikor érzi úgy, hogy az életminősége javul vagy éppen romlik. A materiális tényezők elsődlegességét valló állásponttal szemben mi úgy véljük, hogy az életminőség az anyagi és nem anyagi javakkal való megelégedettséget egyaránt jelenti. Az életminőség alapja a közvélekedés szerint az egészség, a nemzetközi meghatározás szerint pedig az egyén számára az egészség azonos a testi, szellemi és szociális jólét állapotával. Annak ellenére, hogy bizonyos életszínvonal alatt az emberek életminőségüket rossznak érzik, a minőségi élethez pusztán az anyagi javak nem elégségesek.

Anyagiak és értékek

A saját életminőségünkről alkotott képünket gyakran az befolyásolja, hogy szerintünk miként élnek mások, és ehhez képest mi hogyan élünk,

vagy hogyan kellene élnünk. Az Európai Unióban az állampolgárok elégedettsége életminőségükkel szoros összefüggésben van jövedelemszintjükkel. Ugyanakkor az eltérő környezetben élő és nevelkedett emberek másként képzelik el az élet értelmét és céljait, és ehhez igazítják lehetőségeiket, elvárásait. Ezért nem lehet, és nem is szabad az életminőséget pusztán anyagi szempontból megközelíteni, amellet, hogy nem tagadjuk el a gazdasági és politikai környezet determináló hatását.

A minőségek minősége

Ha a szerteágazó meghatározások és a szubjektív tényezők sokasága ellenére megpróbáljuk elhelyezni Magyarországot Európa életminőség-térképén, érdemes nemzetközi felmérésekhez nyúlnunk. Egy nemrégén kelt tanulmány, amely a világ 111 országát rangsorolta, az életminőség alapján Magyarországot a 37. helyre tette.

Életminőség index a világ országaiban

Helyezés	Ország	Életminőség-index	Egy főre eső GDP (\$)
1.	Írország	8,333	36,790
2.	Svájc	8,068	33,580
3.	Norvégia	8,015	39,590
19.	Portugália	7,307	19,530
21.	Tajvan	7,259	28,070
31.	Chile	6,789	12,120
32.	Mexikó	6,766	10,00
33.	Barbados	6,702	16,632
34.	Csehország	6,629	17,60
35.	Costa Rica	6,624	9,000
36.	Malajzia	6,608	10,450
37.	Magyarország	6,534	16,047
38.	Izrael	6,488	21,310
39.	Brazília	6,470	8,760

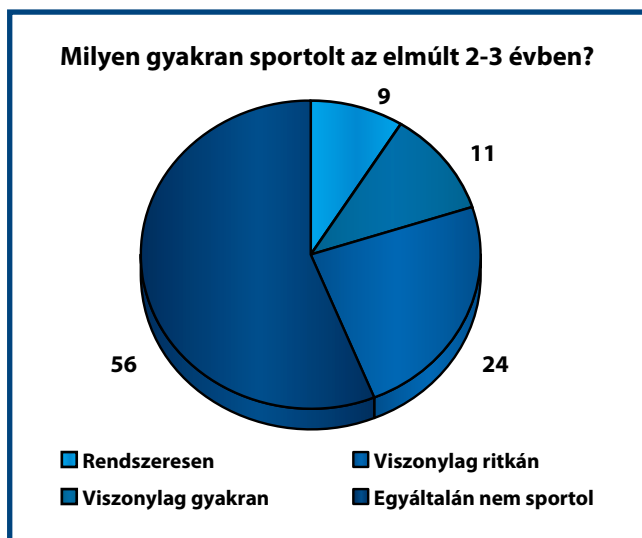
Forrás: The Economist Intelligence Unit: Quality-of-life index (www.economist.com)

Az első látásra nem túl kedvezőtlen adat mögött azonban nyomasztó tények húzódnak meg. Az Európai Unió 25 tagállama közül Magyarországon érzik a legtöbbet úgy, fennáll a kockázata annak, hogy elszegényednek. Így a mindennapi élet szorításától való félelem és rettegés tekintében Magyarország a legutolsó helyen áll. Ráadásul hazánk az egyetlen hely, ahol a meg-

kérdezettek többsége szerint a helyzet állandóan romlik. A magyarországi életminőségre rossz fényt vet, hogy Európában a magyarok között a legkevesebb azok száma, akik boldognak mondják magukat.

Ezzel elérkezünk a mai magyar valóság egyik legkínzóbb kérdéséhez is. A hatalmon lévő szocia-

Forrás: MASMI Hungary Placutató Intézet

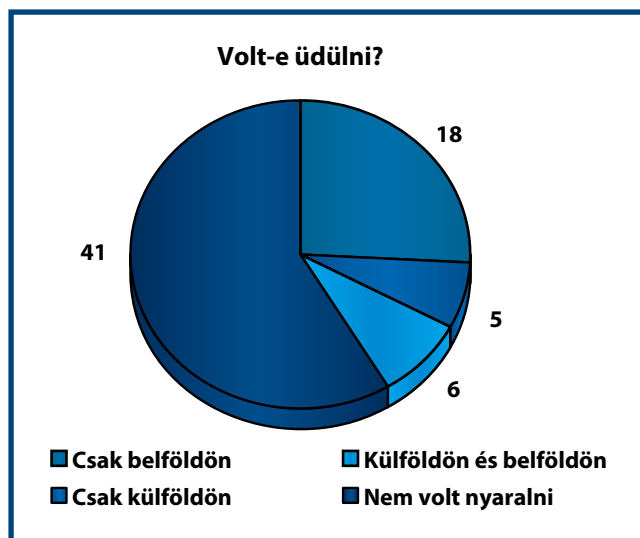

lista-liberális kormány alatt nemcsak a munkanélküliség nőtt, hanem az emberek bizonytalansága is. Az unió országai közül hazánkban az egyik legalacsonyabb azok aránya, akik bíznak munkájuk megtartásában. Mindeközben egy másik felmérés kimutatta, hogy a magyarok a csehekkel együtt dolgoznak a legtöbbet a kontinensen. Mivel a kereső tevékenységgel eltöltött idő heti 53 óra, így a többletmunkával megkeresett pénz elköltesére sem marad idő. A valóság azonban még ennél is rosszabb, hiszen Magyarországon a túlórát a legtöbb helyen ki sem fizetik.

Ide tartozó, immáron magyar felmérési adat, hogy Magyarországon a többség – több mint 54

százalék – szinte soha nem látogat sem kiállítókat, sem színi előadásokat. A megkérdezettek legfeljebb 16 százaléka jár el legalább havonta egyszer valahova szórakozni. A sportesemények látogatása sem gyakori Magyarországon, az emberek 67 százaléka még nézőként sem vesz részt soha semmifajta sportrendezvényen. Pedig a mozgásszegény életmód mellett aligha képzelhető a valóban minőségi élet. Ráadásul a teljes körű, például a közoktatásban végzett hatékony egészségfejlesztés, korunk népbetegségeinek elsődleges megelőzését és egyidejűleg számos más társadalmi probléma megoldását biztosíthatná.

A baráti kapcsolatok tekintetében is érdekes képet mutat Magyarország. Felmérések szerint a magyarok közül tízből három embernek nincs egyetlen barátja sem. A nyaralás – az elmúlt évek gazdasági fejleményeinek hatására – luxussá vált. Magyarországon százból 11 embernek nyílt lehetősége arra, hogy külföldön üdjön, és 24 százalék tehetette meg, hogy az ország határain belül töltse el a pihenésre szánt időt. A tavalyi esztendőben a megkérdezettek 70 százaléka egyáltalán nem tudott üdjöni.

Ha az emberek, családok mindennapjait meghatározó, az életminőség kiindulópontját jelentő lakáshelyzetet vizsgáljuk, hasonlóan kedvezőtlen képet kapunk. Korábbi évek felmérései alapján hazánkban 500 ezer olyan lakás van, amelyik nem felel meg az alapvető követelményeknek sem: hiányzik a WC, a fürdőszoba, nincs szennyvízelvezető-csatorna; hiányzik az alapozás; nincs vezetékes víz; a lakásban nincs konyha, és a teljes alapterület nem éri el az ötven négyzetmétert. A fenti kategóriákon belül több tízezerre becsülhető az albérletről albérletre vándorló családok száma. A hajléktalanok száma ugyancsak több tízezerre tehető. Köztudomású, hogy az országban nincs elegendő számú – és megfizethető – bérlakás, ezért a családok többsége magántulajdonú otthon megszerzésére törekszik. Elégedett, ha megszerezte, de rögtön megszűnik az elégedettsége, ha a lakást kinövi, vagy ha időközben például munkanélküli vagy tartósan beteg lett, ezért nem tudja a lakás törlesztését teljesíteni. Tragikus végkifejletként bekövetkezhet az otthon önhibán kívüli elvesztése is; de már az is életminőség-romlás, ha az addiginál szűkösebb, rosszabb lakásviszonyok közé kerülnek a családok, ha megindulnak a társadalmi lejtőn lefelé.

Az is az életminőség romlásával jár, ha a valaha megvásárolt panellakás drasztikusan megemelkedett fenntartási költségeit (amelyek ma már egy család bevételeinek negyven százalékát is felemésztetik, különösen a távfűtés miatt) a család már nem tudja kigazdálkodni. Mivel így az egyéb szükségletei tekintetében nélkülözővé válik, a kezdeti elégedettség gyorsan keserűséggé változhat. Közismert tény a lakóhely és egészségi állapot, a közbiztonság és az egészség összefüggése. Egyértelműen nő bizonyos betegségek kockázata a nem megfelelő lakhatási, környezeti feltételek miatt. Ismert tény az is, hogy a lakótelepekről igen nagy számú család szeretne elköltözni, ha lenne rá lehetősége.

Az életminőség javulásának legfőbb akadályai: a magyar állam gyengesége

A magyar polgárok életminőségének alakulására az elmúlt években a legnagyobb hatással a magyar állam volt, s nem túlzunk, ha kijelentjük: a magyar polgárok életminőségének javulása ellen a magyar állam tesz a legtöbbet. Mégpedig azért, mert a kormánykoalíció saját hibáiból kialakult pénzügyi vészhelyzet kezelését csak a humán erőforrások újratermelését, regenerálódását szolgáló rendszerek (oktatás, egészségügy, kultúra) színvonalának lerontásával, forráskivonással tudja elképzelni. A szocialista-szabaddemokrata kormányzat ebben a tevékenységében sűrűn hivatkozik a reformok szükségességére, mintha a

reform önmagában értékes dolog volna. Holott a reformnak önmagában semmifajta értéktartalma nincs. A reform lehet jó és lehet rossz is. Az a kérdés, hogy mi a célja az alapos átalakításnak, vagyis a reformnak. Szilárd meggyőződésünk, hogy a Magyarországon a reformnak nevezett átalakítási tervek valójában nem vezetnek el egy jobb életminőséghez. Épp ellenkezőleg: reform fedőnév alatt a hatalmon lévők lerontják azokat a rendszereket, azokat a szolgáltatásokat, amelyek nélkül nincs európai minőségű élet. Márpedig a reform célja nem lehet pénzmegtakarítás, csak a szolgáltatások, és ezen keresztül az életminőség javítása. Ráadásul csak olyan reform létezik, amely rövidtávon többbe kerül, középtávon talán megtérül, és hosszabb távon meg hasznot hoz. Ebből következően Magyarországon ma egyetlen egy olyan reform sem zajlik, amelyhez addicionális, új forrásokat rendeltek volna. Csak olyan reformnak mondott változtatásokat látunk, amelyekkel egyidejűleg pénzt vesznek ki a nagy ellátórendszerekből, amelyeket át akarnak alakítani. Vagyis kevesebb jut az oktatásra, az egészségügyre és a kultúrára is. Meggyőződésünk, hogy a hibás döntések, rossz kormányzati politika következtében kialakult pénzügyi válságot

kezelni kell. Ezt azonban el kell választani attól az államgyengítő- és leépítő kísérlettől, amelynek tanúi vagyunk. A jelenlegi kormányzat azt vallja, az állam rosszul látja el az életminőséggel kapcsolatos funkciókat, ezért mindent üzletesíteni és piacósítani kell. Vagyis be kell engedni az élet minden lehetséges területére a profitérdekeltiséget. Ennek szellemében cselekszik a kormány, amikor kórházakat szünteti meg, vizitdíjat és tandíjat vezet be és csökkenti a kultúrára, a környezetvédelemre fordítható összegek nagyságát. Mi ezzel szemben úgy gondoljuk, hogy az egészség, a kultúra, valamint a gyermeknevelés, tehát az életminőséget meghatározó kérdésekben az állam szerepvállalása nélkülözhetetlen. A közösségi szolidaritás jegyében elvárjuk az államtól, hogy ezeken a területeken felelősséget vállaljon, és ésszerűen szervezze meg őket.

Hosszú távú befektetés

Azonban nemcsak erkölcsi alapon érvelünk a liberális axióma ellen, hanem a haszonelvűség alapján is. Könnyű belátni: az ország számára hosszú távon megtérül, ha polgárai közül senki sem esik ki az egészségügyi ellátásból, ha polgárai kulturáltabbak és műveltebbek, ha jobb minőségű

„Első szabály: életben maradni. A második szabály, eredményesen. A harmadik szabály, méltósággal. Ugyanis eredményesen sem érdemes élni, méltóság nélkül. A méltóságomat igyekszem minden nap minden órájában megőrizni, legalábbis törekszem rá. Édesapámtól azt tanultam, hogy ha a mindennapi kenyéremet kérem minden este, és fölötte kapok, osszam szét, rám ne száradjon.”

– **Levente Péter**

www.jovonk.hu

iskolákban magasabb iskolai végzettséget szereznek, vagyis ha növeljük a társadalmi versenyképességet. Tehát erkölcsi és haszonelvű alapon is meg kell kérdőjeleznünk a liberális axiómát és helyette egy újat, a társadalmi versenyképesség elvét kell meghirdetnünk. A társadalmi versenyképesség megteremtését pedig rá kell bízunk az államra, mert minden fogyatékosága ellenére csak tőle várhatjuk a közjó előmozdítását.

Szomorúan tapasztaljuk, hogy a hatalmon lévők képtelenek belátni: az általuk abszolutizált versenynek és piacnak sem tesz jót, ha az állam kivonul a polgárai életminőségét meghatározó területek-

„Életminőség kérdése a munkanélküliség... Ha nincs munkám, akkor vagy éhen halok, vagy betörő leszek, vagy rabló leszek, bűnöző leszek, mert valahogy meg kell szereznem azt, amire szükségem van. Úgynevezett megélhetési bűnözés. De itt nem lehet segélyekkel, és nem lehet adományokkal megváltoztatni ezt. Itt alapvető rendszerbeli változásra van szükség.”

– **György Lajos**

www.jovonk.hu

ről. Hosszútávon éppen a piacnak, a gazdaságnak árt a leginkább, ha alkalmazottai, beszállítói vagy éppen munkásai alacsonyan képzettek, rossz az egészségi állapotuk vagy a folyamatos, újabb és újabb megszorítások miatt alacsony a fizetőképes kereslet. A mai Magyarországon elterjedt liberális szemlélet következménye, hogy a kormányzat a problémák megoldását lefelé delegálja, a forrásokat ellenben magához vonja. A magyar állam teljes szétmállásának bizonyítéka önkormányzati rendszerünk megfojtása és a legtöbb területen eluralkodó cselekvőképtelenség.

A kormány, miközben folyamatosan leépíti az állami szolgáltatások hálózatát, egyre nagyobb

fokú öngondoskodást követel meg polgáraitól úgy, hogy az öngondoskodás lehetséges tartalékait magas adók formájában egyszerűen elvonja az emberektől, arra hivatkozva, hogy az állam működtetése hatalmas összegeket emészt fel. Kimondhatjuk, hogy a magas adókat és magas állami szolgáltatásokat kombináló skandináv-német és az alacsony adókat, alacsony állami szerepvállalást ötvöző angolszász modell legrosszabb párosítását, igazi pannon torzszülöttet hozott létre a jelenlegi kormányzat. A képmutató, a közös áldozatvállalás fontosságát hirdető kormányzati ideológiának legbiztosabb szövetségese a magyarok rosszul feldolgozott történelmi tapasztalata. Sok honfitársunk nem látja értelmét a tiltakozásnak, az ellentmondásnak, mondván, hogy ezt az évet kell kibírni, utána majd csak jobb lesz. Ez téves vélekedés: a jelenlegi, rendkívülinek tűnő helyzet (a kórházbezárásokkal, a kétszer fizetős egészségüggyel, az emelkedő munkanélküliséggel, az oktatás felelőtlen piacosításával, a fizetések, a nyugdíjak reálértékének csökkenésével) nem a krízis múltó tünete, hanem a szocialista-liberális kormányzat által megteremtett kívánt jövő. A kormány unos-untalan sulykolt állítása önbeteljesítő jóslattá válik, a rosszul szer-

vezet állam ugyanis valóban rosszul működik. Nyilvánvaló tehát, hogy az életminőség területén Magyarország változásért kiált. Gazdasági és politikai fordulatra van szükségünk. A fordulat iránya a mai gyenge Magyarország helyett az erős Magyarország megteremtése lehet, egy olyan erős Magyarországgé, amely szabadságot és jólétet tud biztosítani polgárai számára.

Csak egy erős állam tudja polgárainak a megfelelő kereteket biztosítani, önmaguk és családjuk szabad boldogulásának biztosításához.

Egészség és állam

Az egészségügyi ellátórendszer két irányból is kapcsolódik az életminőség kérdéséhez. A megromlott életminőségű polgár törvényszerűen előbb-utóbb orvoshoz fordul. A népegészségügynek azonban nemcsak a beteg emberekkel kell foglalkoznia, hanem fel kell tárnia azokat a folyamatokat, amikor a romló életminőség válik valamely betegség okozójává. A legsúlyosabb kóros állapotokhoz és halálhoz az esetek túlnyomó többségében testi bajok (pl. a szív- és érrendszeri betegségek) vezetnek, de a világme-

retű kutatások fényében ezek tömeges fellépéséhez is lelki betegségeken keresztül vezet az út.

A depressziós szindróma az a kapocs, amely összeköti az emberek gazdasági-szociális hiányérzetét, a megromlott életminőséget a népesség rossz általános egészségi állapotával. Sok országra kiterjedő, széleskörű kutatások bizonyítják, hogy nem a pusztán anyagi ellátottsággal mért életszínvonalnak (pl. átlagkereset, egy főre eső hazai össztermék) van közvetlen összefüggése az egészségi állapotot végső soron jellemző halandósággal. A nélkülözés sorsrontó megítélését döntően meghatározza a társadalmi polarizáció, a szélsőséges életszínvonal-különbségek igazságtalanságként, hátrányos

megkülönböztetésként, sikertelenségként való megélése. Fordítva is érvényes: a kulturális és társadalmi azonosságtudat, a szociális összetartozás az egyik legjelentősebb egészségügyi védőpajzs a modern társadalmakban.

Különösen kiszolgáltatott az az ember, akit a tanulás és művelődés nem vértezett fel a kulturális összetartozás élményével: egyértelmű a statisztikai összefüggés a képzettségi szint és a megélt életminőség között, különösen a 40 év feletti korcsoportokban. Meggyőződésünk, hogy az élet minőségi feltételei között kitüntetett jelentősége van a munkának. A hivatás választása és szeretete, ezen túlmenően a szorgalom vagy a lustaság mint emberi tulajdonság a személyiség lényeges komponensei. Van, akinek az életét a hajsztolt munka, másokét a rájuk szakadt munkanélküliség teszi tönkre.

Vizsgálatok kimutatták, hogy munkára vagy átképzésre jelentkező munkanélküliek jelentős része szenved – fiatal koruk ellenére – krónikus betegségekben. Figyelemfelkeltő adat, hogy az öngyilkosságok gyakorisága öt-tízszeres a munkanélküliek között az aktív dolgozókhoz képest.

Ráadásul a rossz lelki és fizikai állapotú munkanélküliek sokkal ritkábban veszik igénybe az egészségügyi ellátórendszert és a szociális intézmények segítségét, mint a munka világába integrálódott társaik. Így ha van munkánk, és azt szívesen végezzük, akkor az alapján javítja életminőségünket, és az állam válláról is komoly szociális egészségügyi kiadások terheit veszi le.

A jelenlegi kormány által vallott, szinte kizárólag piaci szempontokat figyelembevevő egészségpolitikával szemben úgy hisszük, hogy az egészség mindenekelőtt olyan érték, amely az egyén saját életvitelén múlik, és amellyel kapcsolatban felelősség terheli önmagával, családjával és a társadalommal szemben. Az egészség nem csupán a betegség hiánya, hanem a testi, lelki és társadalmi jóllét állapota, amelynek fokozatai vannak. Az egészség építhető és fejleszthető, és magában foglalja a betegségekkel szembeni ellenálló-képességet. Az egészség fejlesztése úgy is felfogható, mint a betegségek megelőzésére tett beruházás, amelynek eredményeképpen az idővel és életkorral elkerülhetetlen külső és belső károsító tényezők nem, vagy csak később és nem olyan súlyos formában okoznak betegséget.

Az egészségfejlesztés, betegségmegelőzés, gyógyítás és ápolás parancsoló társadalmi szükségletek alapján járó közszolgáltatás. Egyes elemei jövedelmezőek – megnyert életévekben, életminőségben, hosszabb produktív életszakaszban, megtakarított munkakiesésben, táppénzben, kezelési költségben, rokkantellátásban mérhető –, más elemei azonban nem: a munkaképes életszakaszon túl lévő krónikus betegek gondozása, kezelése, a gyógyíthatatlan betegségben szenvedők emberséges ellátása, a fejlett orvostudománynak köszönhetően évtizedeken át fenntartható értékes, de anyagi hasznot nem hajtó életek forintban kifejezhető „eredményt” nem produkálnak. Az életminőséget meghatározó egészségpolitikai kérdésben szembeszállunk a profitszemponthoz mindenek fölé helyező szocialista-szabaddemokrata kormánnyal. Az elhibázott kormányzati „reformpolitika” példája a vizitdíj bevezetése. Felvetődik a kérdés, hogy mi volt az intézkedés célja. Ha az, hogy minél kevesebben járjanak orvoshoz, akkor ez sikerült, hiszen csökkent az orvost felkeresők száma. Azt azonban figyelembe kell vennünk, hogy vélhetően azok nem mennek el rendelésre, akik nem tudják havonta egyszer, kétszer, háromszor

kifizetni a vizitdíjat. A kormányzati cselekvés sikerének mércéje tehát az, hogy a legszegényebb emberek anyagi akadályok miatt nem tudnak orvoshoz fordulni.

A jó élet feltétele az egészséges környezet

Magyarországon a környezet- és természetvédelem ügye az elmúlt években a lakosság körében felértékelődött. A felmérések szerint a vidéki lakosság tíz megadott téma közül a negyedik helyre tette a környezetvédelmet. Kormányzati szinten azonban helyben járás, sőt hátrálás tapasztalható ezen a területen is. Pedig a környezet- és természetvédelem feltételeinek megteremtése elsősorban a kormányzat politikájától függ. Ha a kö-

rülmények adottak lennének, akkor az emberek még érzékenyebbé válhatnának a problémákra, ez pedig visszahatna az egészségükre, az életminőségükre, sőt a gazdaság egészére. Bárhol is élünk, városban vagy falun, Magyarországon, vagy máshol, törekedhetünk arra, hogy egészségesek maradjunk, élhető életet éljünk, de hiába minden, ha közvetlen és közvetett környezetünk, vagyis a levegőnk, az ivóvizünk, a talajunk és ezek által az élelmiszereink, tulajdonképpen a Földünk „tisztasága” nem biztosított.

Csak együtt sikerülhet

Az emberiség számára, hosszú távon ez a legnagyobb kihívás és hiba lenne azt gondolnunk, hogy az egyes ember nem felelős az őt körülvevő kör-

nyezet állapotáért. Hiszen, nincsen olyan kicsiny emberi cselekedet, amelynek ne lenne értelme és jótékony hatása környezetünkre. Az állami szervek hibájából napjainkban a lakosság 60 százaléka ritkán találkozik környezetbarát jelölésű termékekkel, 50 százalékuk pedig ha tudna róla, talán figyelembe venné, hogy a termék, amit megvesz visszaváltható csomagolású legyen. Ezzel együtt a lakosság, már 7-10 százaléka vásárol rendszeresen biotermékeket, noha ezek ára jelenleg magasabb a hagyományos, de sokszor szennyezett termékeknél. Az életminőség és környezet összefüggései azonban nemcsak a vásárlási szokásokban nyilvánulnak meg. Környezettudatos életmód nélkül elképzelhetetlen hosszú távon biztosítani a minőségi élethez legalább elégséges környezeti feltételeket. Egyetlen nemzetgazdaság sem létezhet jó természeti és környezeti alapok nélkül. Az állam jelentős szerephez juttathatná a környezetbarát termékeket előállító termelőket és cégeket. Így ösztönözhetné a vásárlókat is fogyasztói szokásaik megváltoztatására.

Adókedvezményekkel olcsóbbá tehetné a ma még drága, de egészséges és „tisztá termeléssel” előállított javakat, míg büntető adókkal, környe-

zetterhelési díjakkal sújthatná azokat a termelőket és cégeket, akik és amelyek a nagyobb haszon reményében szennyeznek, rombolják a környezetünket. Miközben szükség van az élők munkája és a tőke terheinek csökkentésére a gazdaság dinamizmusának helyreállításához és annak növeléséhez, a környezetszennyezés „megfizettetése”, a szennyező fizet elv alapján bevételi forrásokat jelentene az állami költségvetésnek, ezáltal biztosítandó a közszolgáltatások anyagi fedezetét. A bevételek így módon történő átrendezését az emberek környezetük megóvása érdekében biztosan támogatnák. Ma mégis az a helyzet, hogy az aránytalan közteherviselés egyik módja az, amikor egyesek az általuk okozott károk felszámolási költségét másokra hárítják. A magyar állam gyengeségei azonban nemcsak a késleltető politikában nyilvánulnak meg, hanem az egykor jól működő felügyeleti rendszer tönkretételében is.

Klíma-változás: a veszély mindannyiunk ajtaján kopogtat

Manapság az emberek életminőségét s ezen túl a nemzetgazdaságok anyagi alapjait is nagymértékben veszélyezteti a klíma-változás. Európa nyugati részén a lakosság 68%-a mondja azt,

hogy változtatna eddigi életmódján, ha ez jótékony hatással lenne a globális felmelegedésre. A klíma-változás hatásai alól Magyarország sem vonhatja ki magát, noha hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy ez csak a sarkkörök, vagy a tengerek mellett élők problémája, illetve azt, hogy ezzel csak foglalkozzanak a tudósok és legyen az ipar gondja.

Azonban ez nem így van! Már a saját bőrünkön is meg tapasztalhatjuk a gyakran és kiszámíthatatlanul változó időjárási hatásokat. Az évszakok jellemzői változnak, szélsőségek felé tolódnak. A hirtelen támadó szélviharok, árvizek megsemmisítik az emberek javait, tönkretehetik egy élet munkáját, és már rövidtávon is növelik a mező-

gazdasági termények árát, sőt külön kiadásokat (pl.: helyreállítás miatt) jelentenek az államnak. A kialakult helyzet egy új típusú hozzáállást igényel a magyar társadalom egészétől, különösen a vízgazdálkodás, az egészségügy, a mezőgazdaság és az erdészet területén.

A klímaváltozás magyarországi hatásait előre kell jelezni, amilyen pontosan csak lehet, mert erre alapozva kell a gazdaság valamennyi ágazatában a megelőző- és a káros hatásokat csökkentő intézkedéseket kidolgozni, azok végrehajtását törvényekkel és rendeletekkel megalapozni, majd pedig végrehajtásukhoz a szervezeti, emberi, és anyagi forrásokat időben ütemezve biztosítani. A végrehajtás ellenőrzésén túl az egész folyamat

minden eleme állami feladat, közfeladat, mert a legteljesebb mértékben az egész magyar társadalmat érintő közügyről van szó.

Közös érdekünk

A környezetvédelemnek az a szépsége és egyben nehézsége is, hogy a társadalom különböző szintjein és színterein egyszerre és egymást kiegészítve, de egymásba kapcsolódva és egymást erősítve is kell működnie. Az egyén, a család és a különböző méretű, összetételű és érdekű közösségek szintjén a tudatosság és az érdekek kell, hogy munkáljanak a környezet-, természet- és állatvédelem érdekében. A környezet- és természetvédelem egyéni tett a közösségért és ugyanakkor, egy abszolút közösségi cselekedet, az egyén érdekében.

A csorbítatlan polgári szabadságjogokért

Történeti okok miatt a posztkommunista országok közül talán Magyarországon a legerősebb az a közvélekedés, amely a demokrácia és a szabadság megerősítését, kiteljesítését az anyagi jólét megteremtése mögé sorolja. A mai véle-

kedés gyökere a rendszerváltásra nyúlik vissza. Akkor ugyanis a viszonylag korlátozott befolyással rendelkező ellenzéki politikai-értelmiségi csoportok a kommunista rendszer leváltásának szükségességét elsősorban politikai indokokkal támasztották alá; követeléseik szerint az állampárti diktatúra helyett többpártrendszer, szabad választások, felsőbb ellenőrzéstől mentes sajtó szükségeltetik. Az átalakulást a magyar társadalom döntő többsége jórészt passzív rokonszenvvel figyelte azonban a politikai szabadságjogokat követelő jelszavakhoz, egy nyugati típusú képviseleti demokrácia (újbolí) bevezetéséhez szinte automatikusan hozzákapcsolta az eleinte ritkább, majd egyre gyakoribb nyugati (elsősorban ausztriai) utakon megcsodált nyugati életminőség azonnali megjelenésének vágyképét. A magyarok az ideológiailag kiüresedett, az országot csődbe juttató kommunizmus helyett készek voltak a régi-új modellt elfogadni, arra gondolva, hogy a hidegháborúban aratott nyugati győzelem hamarosan megmutatkozik a legvidámabb barakknak nevezett Magyarország – szabad világhoz képest eltörpülő – életszínvonalának gyors emelkedésében is. A kiábrándulás gyors volt és radikális: a rendszerváltozást

a munkahelyek tömeges megszűnése, létbizonytalanság, infláció, a keresetek vásárlóértékének csökkenése kísérte. A magyar választók gyorsan elfordultak a politikától, különösen a kormányzó jobbközép koalíciótól, s az első adandó alkalommal támogatták a posztkommunista erők visszatérését. A sokak szerint a régi „nyugalommal” szemben „elfordulást” hozó demokráciával, a szabadsággal szembeni gyanakvás az első nagy kiábrándulás óta folyamatos. A magyar polgárok jelentős része úgy gondolja, hogy a számára és családja számára kielégítő életminősége megteremtése után következhet csak a demokratikus intézményrendszer megszilárdítása, az állampolgári jogok feltétel nélküli tiszteletben tartása. Mi ezzel szemben úgy véljük, hogy szabadság nélkül, a törvény és rend szabadsága nélkül nem képzelhető el valódi jólét. Ehhez azonban tiszteletreméltó, a törvények és szokások megtartatását önmagán kezdő államra van szükség. Téves az a felfogás, amely az egyre kifinomultabb materiális javak halmozásában látja az életminőség biztosítását. Ez a szemlélet valójában csak párja a huszadik századot megmérgező, a történelmet a boldogság és a tökéletesség felé vezető küzdelmeként leíró, a haladást

középpontba állító marxista üdvtannak. Közösen vallott morális alapok nélkül elképzelhetetlen egy emberi közösség, egy falu, egy város, de egy nemzet életminőségének fejlesztése sem. Tapasztalataink arra tanítanak bennünket, hogy ne fogadjuk el azokat a rendszereket, amelyek a szabadságról való lemondásért cserébe jótét kínálnak. A huszadik században számos fél- vagy egészen diktatórikus rezsim próbálkozott azzal, hogy az emberek életminőségének, életkörülményeinek lassú és fokozatos emeléséért cserébe megnyirbálják vagy elvegyék a legalapvetőbb szabadságjogokat. Láthattuk ezt Argentínától Magyarorszáig sok helyen. Ám meggyőződésünk, hogy ezt a gyakorlatot erkölcsi és gazdasági okok miatt egyaránt el kell vetnünk. A szabadságról való lemondásért bizonyos életminőséget ajánló politika ugyanis előbb-utóbb kudarcot vall, s akkor egy egész országnak kell helytállnia azért, amiért vezetői elvették tőle a döntés, a vállalkozás szabadságát, s aláásták erkölcsi érzékét. Márpedig minden ellenkező állítással ellentétben úgy véljük, hogy a szabadság felelősséggel is jár, s a törvénytisztelet, a jó és a rossz közötti különbségtétel, sőt a közéleti részvétel nem hogy akadályozza a megfelelő

életminőség kialakítását, hanem éppenséggel azok hiánya gátolja azt. Gondoljunk csak arra, hogy egy falu mellé tervezett környezetszennyező beruházásról szóló helyi népszavazás eredménytelensége végső soron a falu lakosainak és gyermekeinek életminőségét befolyásolja. Hasonlóan ehhez, a közéleti passzivitás, az időhiányra, a politikusok korruptségára stb. hivatkozó érvelés valójában felhatalmazást ad, másoknak hogy kényük-kedvük szerint döntést hozhassanak olyan kérdésekben, amelyek az egyes egyén életminőségét befolyásolják.

Részvételi demokrácia és felelős kormányzás

Veszélyesnek tartjuk, ha egy politika folyamatosan arra hivatkozik, hogy a demokrácia lényege, és a polgárok számára egyetlen véleménynyilvánítási lehetőség a négyévenkénti választás. Egyébként pedig felelőtlen minden demonstráció, játék a tűzzel minden nagygyűlés és populizmus minden olyan, Nyugaton egyébként bevett eszköz, mint a népszavazás. A részvételi demokrácia lényegét nem érti, vagy éppen saját politikai szándékainak megfelelően akarja formálni az a politikus, aki elvitatja a polgároktól a ciklus közbeni véleménynyilvánítás jogát. Az elvitatás-

hoz hasonló súlyú a stigmatizálás, amely bevett fegyvere a hatalmon lévő szocialista-szabaddemokrata koalíciónak. A kormányzat minden, politikai elégedetlenségét az utcán kifejező, vagy éppen életminősége romlása (kórháza, iskolája bezárása) ellen tiltakozó, aláírást gyűjtő embert felelőtlennek, veszélyesnek, reformellenesnek bélyegez. Folyamatosan az úgymond „csendes többségre” hivatkozik, amely szerint otthonmaradásával „tüntet” a kormány és a „reformok” mellett. Mindeközben pedig arról győzködi a választókat, hogy a demokrácia lényege a négyévenkénti szavazás, amely megtörtént tavaly tavasszal, s így nincs lehetőség a kormányzati döntések, a politikai befolyásolására 2010 előtt. Ez az érvelés kísértetiesen emlékeztet a kommunista diktatúra szabadságért, demokrácia hiányáért cserébe (relatív) jólétet ígérő politikájára. Noha kifinomultabb és látszólag az emberek érdekeit szolgálja, ennek a politikának valójában az a célja, hogy a magyarok százezreinek, millióinak életminőségét súlyosan rontó kormányzati intézkedések ellen ne legyen komoly társadalmi tiltakozás. Felelős kormány azonban nem nyúlhat ilyen antidemokratikus eszközökhöz. A részvételi demokrácia természetesen nem

azt jelenti, hogy a népnek önmagát kell kormányoznia, azt azonban igen, hogy egy felelős kormány nem függetlenítheti önmagát a néphangulattól. A választói akarat, a tiltakozások, a demonstrációk semmibevétele nem jelenti a parlamentáris demokrácia megvédelmezését, annak pont az ellenkezője az igaz. A népakarat választásokon kívüli megnyilvánulását semmibevevő kormányzás sokszor nemcsak a törvény szellemével, hanem a törvény betűjével is ellenkezik. A szocialisták által mindmáig hőstettként ünnepelt Bokros-csomag tekintélyes része soha nem lépett hatályba 1995-96-ban, rendelkezéseit az AB, alkotmányellenességük miatt, megsemmisítette.

Harc a korrupció ellen

A magyar polgárok életminőségét azonban nemcsak az egészségügyi szolgáltatások leépítése, az iskolák, közintézmények bezárása rontja. Ha a magyar állam és a döntéshozó politikusok egy részének lépéseit a csúszópénz megszerzése befolyásolja, akkor ott nemcsak a demokrácia szelleme sérül, hanem könnyebben készülnek olyan beruházások, születnek olyan döntések, amelyek károsak a ma és a jövő nemzedékeire. Szomorú tény, hogy a felmérések szerint Magyarország az elmúlt években lejjebb csúszott a korrupciót vizsgáló nemzetközi felmérésekben. Egy közelmúltban készített uniós közvélemény-kutatásban minden huszadik magyar megkérdezett találkozott a korrupcióval, míg Németországban

csak minden kétszázadik megkérdezett számolt be megvesztegetésről. Az állam leépülésének legbiztosabb jele, ha alkalmazottai, tisztviselői meg nem engedhető előnyökért cserébe szemet hunynak egy-egy engedély, eljárás felett. A kormánzatnak nem az a feladata, hogy szakban újra és újra hitet tegyen például a közbeszerzések átlátható finanszírozása és a politikusok tisztessége mellett, miközben igyekszik eltussolni a sajtó által feltárt korrupciós ügyeket, a végsőig védelmezve a hatalomhoz közel állókat. Számos nemzetközi példa, sőt magyar számvevőszéki jelentés vár átültetésre, amellyel komolyan lehetne csökkenteni hazánk „korrupciós fertőzöttségét”.

Ahonnán az állam nem vonulhat ki: fogyasztóvédelem

Súlyos, a magyarok mindennapjait meghatározó kérdés a fogyasztóvédelem és az élelmiszerbiztonság. A várakozásokkal ellentétben hazánk uniós csatlakozásával, az (állat- és növény) egészségügyi ellenőrzést is biztosító határok eltűnésével immár akadálytalanul áramlik be lelkiismeretlen kereskedők közreműködésével a lejárt

szavatosságú, az egészségre sokszor káros élelmiszer és háztartási hulladék is. A kormány azonban ahelyett, hogy növelte volna az ellenőrzést végző szervezetek létszámát, leépítést rendelt el az illetékes hatóságoknál. A korábbinak többszörösére duzzadt jogszabályi háttér, valamint a piaci szereplők számának növekedése miatt az egyre kevesebb szakember nem képes megbirkózni a feladatokkal. A helyzet tarthatatlanságára hívta fel a figyelmet az Állami Számvevőszék tavalyi jelentésében, amikor arra figyelmeztetett, hogy az ellenőrző hatóságok és az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat leépítése immár komoly közegészségügyi és járványügyi kockázatokkal fenyeget.

Méltányos állam és közjó

Állammodellek és a méltányosság

Miközben évek óta ádag vita folyik a tudomány és a közélet szereplői között, hogy mekkora legyen az állam, azaz milyen mértékig szóljon bele az emberek életébe az adó- és járulékelvonásokon keresztül, valamint hogy ezekért cserébe milyen széles körben biztosítsa a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést és a jóléti-szociális ellátórendszer kiterjedtségét, eközben a vitázó felek elsikkadtak egy, a demokráciában megkerülhetetlen kérdés fölött: mit várnak az emberek az államtól? Az állampolgárok várakozásai természetesen nagyban függenek bizonyos történelmi, kulturális mintáktól, hiszen nyilvánvalóan más egy amerikai, egy svéd és egy szlovák állampolgár várakozása. A történelmi tapasztalatokon a méltányossággént felfogott igazságosság érvényesülése – vagy éppen annak hiánya – az, ami az emberek államról alkotott felfogását formálja.

Két szék közt a pad alá

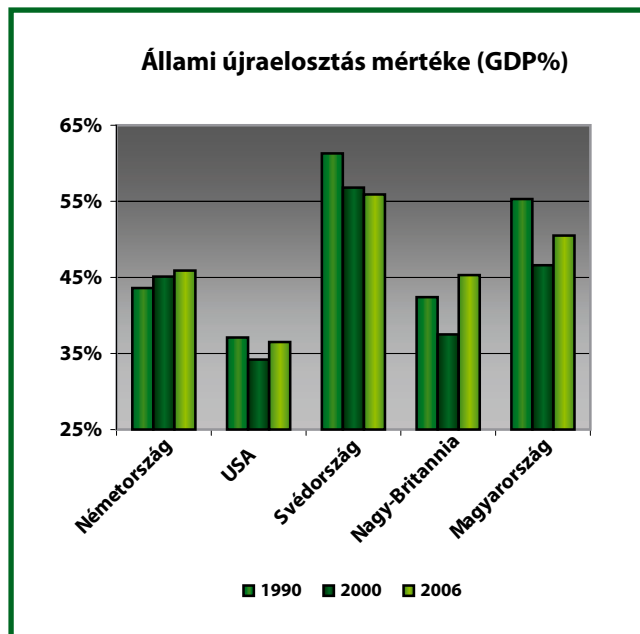
Az igazságosságról szóló fejezetben is olvasható, „az igazságosság megköveteli, hogy az emberek megkapják, amit megérdemelnek, illetve ne kapják meg, amit nem érdemelnek meg”. Ha ezt összevetjük az állami elvonások mértékével és az állam által garantált közszolgáltatásokhoz való hozzáféréssel, megállapítható, hogy a nyugati világban két eltérő modell létezik.

1. Az angolszász országok által előnyben részesített „öngondoskodásra ösztönző” filozófia kevés adót von el az állampolgároktól, cserébe viszont alacsony az állami újraelosztás mértéke, az önszegély elve érvényesül, a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés tekintetében pedig az állami garancia mint olyan kivételnek számít, a szigorú értelemben vett rászorultság elve érvényesül.

A közszolgáltatásokhoz írt vitaindító is utal erre a modellre, amelyben – az Egyesült Államokat példaként véve – az 1990-es évek óta átlagosan 35–37% körül mozog GDP-arányos állami újraelosztás mértéke.

2. Ettől a felfogástól eltérően a kontinentális Európa legtöbb országában magasabb adókért cserébe kiterjedtebb közszolgáltatásokat biztosít az állam, azaz a több befizetett pénzért magasabb színvonalú, szélesebb körben hozzáférhető, államilag garantált szolgáltatások járnak az állampolgárok széles köreinek. Ennek a modellnek léteznek különböző válfajai, a hagyományos szociáldemokrata skandináv jóléti államtól a szociális piacgazdaság jegyében működő német-osztrák állammodellig bezárólag.

Ezekhez a méltányos modellekhez képest a magyar állam jelenleg a különböző tradíciók legkevésbé igazságos ötvözetét hozta létre, hiszen magas adó- és járulékelvonásokért cserébe fokozatosan szűkíti az elérhető és minőségi közszolgáltatások körét, és arra próbálja rákényszeríteni polgárait, hogy az önszegélyre, illetve az öngondoskodásra alapozva rendezzék be mindennapi életüket.

Ez a hozzáállás azért méltánytalan, mert ellentmond annak az elvárásnak, hogy az állam törekedjen a tehetségesek, a vállalkozó kedvűek elől elhárítani a közösségre is jótékony hatású kibontakozásuk minden akadályát, miközben segítse a rászorulókat, a versenyben hátránnyal indulókat érvényesülését és felzárkózását. Ma a magyar állam megnehezíti a kreativitás kibontakozását, bünteti a vállalkozó szellemiséget, miközben egyre szélesebb körben hagyja magára a polgárokat, amikor szűkíti a hozzáférhető közszolgáltatások körét, fokozatosan fizetőssé teszi azokat, ráadásul semmi sem garantálja, hogy a magasabb igénybevételi költségekért cserébe jobb minőség járna.

Felfogásunk szerint az állam a méltányosság, másképp fogalmazva a közjó előmozdítására létrehozott intézmény, melynek legitimitását az emberi akarat felett álló erkölcsi rendre alapozott közjog adja.

A kormányzati káosz válságtünetei

Közkeletű félreértés, hogy a nagy állam feltétlenül rossz és pazarló, míg a kicsi állam hatékony és olcsó. Nem véletlen, hogy a jelenlegi szocialista-liberális kormánytól, annak értelmiségi és közgazdász holdudvarától nem kaphatunk világos választ arra, miért bukácsol válságból válságba a magyar állam. A „reformok” kommunikációja végső soron mindig arra a neoliberális axiómára

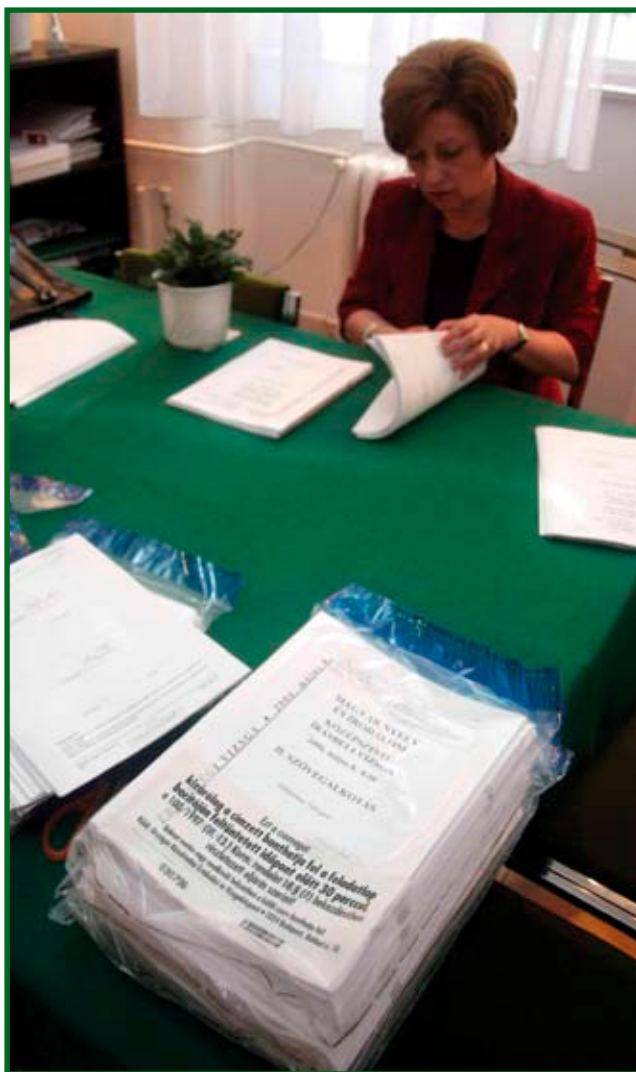
épül, mely szerint a magyar állam gyengélkedésének oka, hogy túl sok feladatot vállal magára, vagyis túl nagy. A közösségi finanszírozás leépítésével – szól a dogma – az államháztartás visszanyerheti a kívánatos egyensúlyt, s immár „kisebb, de hatékonyabb”, s legfőképpen „olcsóbb” állam jöhet létre. Ez a szemlélet legélesebben az állami és önkormányzati tisztviselők bűnbakká kikiáltásában nyilvánul meg, de megfigyelhető az egészségügyben és az oktatásban dolgozókkal szemben folytatott hangulatkeltésben is. Az elmúlt időszakban számos szocialista és szabaddemokrata politikus és gazdasági vezető szorgalmazta a közszférában dolgozók számának a csökkentését arra hivatkozva, hogy ezzel a lépéssel helyreállítható a magyar költségvetés egyensúlya. A nemzetközi összehasonlítások azonban azt mutatják, hogy az államigazgatás bizonyos területein munkaerő-többlet, más területen munkaerőhiány alakult ki, míg a teljes lakossághoz viszonyítva a közigazgatásban foglalkoztatottak száma Magyarországon a legalacsonyabbak közé tartozik.

A tények azonban nem zavarják azokat, akik minden jelenlegi bajunk okát az „elhízott” államban látják. Ez a szemlélet köszön vissza az Európai Unió-

nak 2006 őszén benyújtott konvergencia-programban; a kormányzat a „fájdalmas, de hatásos” receptet ajánló közgazdászok tanácsait fogadta meg. Saját politikai kudarcából (a bevallottan gyenge kormányzás), morális bukásából (a balatonőszödi beszéd) a szocialista-liberális kormány a régóta halogatott reformok bátor megvalósítójaként akar kitörni. A saját tehetségtelensége és hazugsága által kialakított helyzetből azonban megítélésünk szerint rossz eszközökkel próbál kilábalni, amikor több piacot és kevesebb államot hirdet. A jelenlegi kormány ahelyett, hogy előbb gondosan mérne, inkább kapkodva vág.

A neoliberális politika érzéketlensége

A víziók hiánya mellett a fő gondot az jelenti, hogy a jelenlegi kormánynak nincs valóságos képe a magyar társadalomról: olyan egyszerű kérdést nem tett föl magának a koalíció, mielőtt a „reformok” kemény fájába vágta a fejszét, hogy vajon a magyar családok rendelkeznek-e megfelelő erőforrásokkal. Olyan tartalékokra gondolunk, amelyek lehetővé teszik, hogy minden átmenet nélkül vállalják az állam kivonulása következtében hirtelen megdrágult közszolgáltatások (oktatás, egészségügy, szociális

ellátás) megfizetését. A társadalom boldoggá tételének régi baloldali ideáját a kíméletlen piaci fundamentalizmussal ötvöző kormányzat nem tette fel ezt a kérdést. Vélhetően azért, mert félt az őszinte választól. Az empirikus adatokból (be)bizonyítható, hogy a magyar családok jövedelmi viszonyai, megtakarításai egész egy-

szerűen lehetetlenné teszik a közszolgáltatások piacosításának, az állam szétmállásának, illetve kivonulásának ellensúlyozását. A fiskális problémákat a társadalmi szolidaritás szétverésével orvosolni kívánók nem hajlandók tudomásul venni, hogy doktriner magatartásuk a magyar társadalom totális kettészakadásának a lehetőségét vetíti előre. Már most mutatkoznak annak jelei, hogy az ország hamarosan kettéválik a piacosított közszolgáltatások igénybevételére képes kevesek, és a leszakadó, egyre gyorsuló ütemben szegényedő sokak táborára. A hazánk számára különböző (történeti, kulturális, gazdasági) okok miatt releváns országok példája azt mutatja, hogy a közösségi szolgáltatások, végső soron az állam működése sem képzelhető el hosszú távon piaci alapon. A nemzeti közösség tartópillérei-ként szolgáló egészségügy és oktatás hosszabb távon is fenntartható modellje csakis a piaci szereplőkkel okos partneri viszonyt kialakító állam erőteljes szerepvállalásával lehetséges. Ezen pillérek tudatos rombolása – arra való hivatkozással, hogy az állami szerepvállalás korszerűtlen és drága – voltaképpen nem más, mint egy rossz politikai döntéssorozatot követő fiskális krízist a nemzetstratégiai szempontból kulcs-

fontosságú ágazatok leépítésével megoldani kívánó végig gondolatlan mentőakció.

Valahol utat veszítettünk. Nem kicsit, nagyon.

Az elmúlt egy év kétségbeesett kapkodását valóban nem a magyar közszolgáltatások korszerűtlensége idézte elő, hanem az a felelőtlen politika, amelyet a szocialista-szabaddemokrata kormány az elmúlt öt esztendőben az emberek tudatos félrevezetésével folytatott. A Medgyessy-Gyurcsány kormány ugyanis a 2002 őszén egyértelműen politikai (szavazatszerző) okokból jelentősen megemelte a köztisztviselők fizetését, a nyugdíjakat, nem törődve az ezért később az egész társadalom által fizetendő árral. A lépés nem egy világos társadalomfilozófián alapult, már csak azért sem, mert a „jóléti rendszerváltás” öt évvel ezelőtti legelkessebb hívei (élükön a miniszterelnökkel) ma a puritán állam, a társadalmi öngondoskodás és a piacosítás apostolai. Indokolt az előző és a jelenlegi miniszterelnök együttes emlegetése, hiszen Gyurcsány Ferenc kormányfőként folytatta azt, amit Medgyessy Péter stratégiai főtanácsadójaként elkezdett. A 2006-os választások megnyerése érdekében olyan beruházásokat indított el, amelyeknek a fedezete a legkevésbé sem állt

rendelkezésre, az állam pénzügyi helyzetével kapcsolatos alapvető fontosságú adatokat titkolt el, s közvetlenül a választások előtt olyan intézkedéseket hozott, amelyek tarthatatlanságával maga is tisztában volt. Ehelyütt elegendő a rossz szerkezetű adócsökkentési programra utalnunk. A kormány tehát a maga eszközeivel mindent megtett a fiskális egyensúly felborításaért, majd a választásokat követően száznyolcvan fokos fordulatot leírva azzal hirdette meg az „új reformkort”, hogy az államháztartás gondjaiért, az elszabadult államadósságért a magyar állam korszerűtlen struktúrája a felelős. Erre pedig az egyetlen „haladó” és „modern” válasz a közszolgáltatások erőltetett leépítése és piacosítása.

Hiteltelen kormány – gyenge állam

A kormányzati reformretorika hitelességét azonban nemcsak a felelősség áthárításának ez a cinikus megnyilvánulása ássa alá. A Gyurcsány-kabinet meghirdetett céljainak a saját maga által használt eszközök ártanak a legjobban. A 2007-2013-as időszakra nyolcezer milliárd forintos uniós bőséggel számoló II. Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT II.) elsődleges célkitűzése a mun-

kahelyteremtés és a versenyképesség. Ám az új egyensúlyt hirdető fiskális program a közterhek növelésével, a versenyképességet javító humánszolgáltatások (mindenekelőtt az oktatás) leépítésével, a források kivonásával pontosan az NFT II. célkitűzései ellen hat. Akárcsak az állam társadalmi szerepvállalásával, a gazdasági részvételével kapcsolatban sem tett fel alapkérdéseket magának a kormánynak. Nevezetesen, hogy pontosan milyen államot is képzel el a XXI. század elején. A megkövült struktúra bírálatának szocialista és liberális kiindulópontja ugyanis az államháztartás kritikájára szűkül. A döntéshozók az átalakítás előtt nem szögezték le, hogy melyek az állam senki másra át nem hárítható feladatai. Mivel ez nem történt meg, a „reform-

folyamat” nem is állhat másból, mint kapkodásból, s a már vázolt, kis- és középvállalkozásokat egyoldalúan sújtó, a közszolgáltatásokat leépítő politikából, ami valójában csak újratermeli a fiskális válság okait. A jelenlegi kormányzat felfogása az államról ugyanis egy végletesen kettészakadt magyar gazdasághoz vezet, s így meggyőződésünk szerint nem is számíthat azokra a bevételekre, amelyek hosszú távú működéséhez, de az államháztartás egyensúlyba hozásához is elengedhetetlenek. Egyik oldalon állnak azok a multinacionális cégek, amelyek kétségkívül kedvező technológiai fejlődést, újfajta munkakultúrát, versenyképes iparágakat hoztak magukkal, ám érdekérvényesítő képességük révén képesek kihúzni magukat az egyenlő közteherviselés alól. A másik oldalon állnak az egyre növekvő adóterhek miatt elszegényedő, kiszolgáltatott magyar kis- és középvállalkozások, amelyek képtelenek az elvárt járulékmennyiséget befizetni. Így tehát a magyar állam szétmállásának saját vezetői gyengesége az egyik fő oka. A Gyurcsány-kormány nem látja be, hogy egy határozott, világos célokat felvállaló, a multinacionális cégek felé is a nemzeti érdekeket képviselő, ámde kiszámítható politika képes csak

kiutat mutatni a jelenlegi válságból. Meggyőződésünk, hogy a jelenlegi helyzetben rossz az a válasz, amely a problémákat a kevesebb államjelszával akarja megoldani. Nem kevesebb és nem több, hanem erősebb, józanabb és kiszámíthatóbb államra van szükségünk. A fentebb vázolt okok miatt bátran állíthatjuk, hogy a tákarónk valójában nem rövid, hanem keresztben van rajtunk. Nem az állam minden baj okozója, amelynek leépítésével megoldjuk a bajokat. Épp ellenkezőleg, a durva leépítéssel csak szaporítjuk azokat.

A bérek leszorítása, a költségvetési kiadások lefaragása, az állami szerepvállalás visszafogása csak átmenetileg javíthatja a fiskális egyensúlyt, tartós változást nem hozhat. A szemellenzős megszorító politika következtében azonban a közszolgáltatások szférája finanszírozó nélkül marad, sem a tőkétől, sem a munkától nem kaphatja meg az ország fejlettségéhez igazodó bevételt. A kincstár hiányzó bevételeit egy ideig pótolhatja a megmaradt nemzeti vagyon kiárúsítása (amelyre máris látunk példákat) és a hitelfelvétel, de világosan látszik, hogy ez az út jelenlegi helyzetünkben immár nem járható.

Egészségügy: ahol a lét a tét

Tapasztalatunk szerint a magyarok a közszolgáltatások színvonalát elsősorban az egészségügyi ellátás minőségével mérik. A többi közszolgáltatással kapcsolatos vélemény is nagyban függ attól, hogy honfitársaink mennyire elégedettek gyógyító intézményeikkel, orvosaik felkészültségével, felszereltségével. Nem véletlen tehát, hogy a hibás politikai gyakorlatból következő fiskális megszorító csomag elleni elégedetlenség legfőbb terepe az egészségügy. Nem azért, mert kórházaink, rendelőink a feudalizmus utolsó bástyái – a kormányzat előszeretettel hivatkozik erre a mélységesen igazságtalan állításra, amikor magyaráznia kell a „reformokkal” szembeni ellenállást –, hanem mert a magyar egészségügynek létező hiányosságai mellett komoly erényei is vannak/voltak. Az orvosok, ápolók kemény munkájának, az akadozva bár, de működő kórházi rendszernek köszönhetően Magyarországon a legutóbbi időkig nem alakult ki az a Nyugat-Európában általános gyakorlat, hogy a legegyszerűbb beavatkozástól a legkomplikáltabb műtétiig többhetes, hónapos várólistára kényszerültek a betegek. Az egészségügyben, akárcsak a többi

közzolgáltatás területén, a rossz helyzetelemzésből következő erőltetett reformmenet a lehető legrosszabb kombinációt hozta létre: az eddigi előnyöket eltörölte, a hiányosságokat viszont felerősítette. A jelenlegi politikával szemben a mi egészségügyi közszolgáltatással kapcsolatos gondolkodásunk szilárd pilléren nyugszik. Meggyőződésünk, hogy az egészségügyben a szolidaritás, a méltányosság és az egyenlő hozzáférés mindenkire vonatkozó elve megkérdőjelezhetetlen. Nyitott kérdés kizárólag ezek mértéke lehet. Az ellátórendszer szabályozott piaci mechanizmusok alapján működtethető hatékonyan, ahol korlátozottan, de érvényesül a piac szabályozó funkciója. A kívánatos állapot az, hogy az érdekeltségek szakmapolitikai célokat közvetítsenek,

és tartós egyensúlyi állapot alakuljon ki mind a rendszeren belül, mind pedig a szolgáltatók és a betegek viszonylatában. Ehhez azonban arra van szükség, hogy a GDP-hez viszonyított egészségügyi ráfordítás arányát közmegegyezés után a megfelelő ütemezés mellett a köz- és magánfinanszírozás megfelelő arányával a jelenleginél magasabb szintre emeljük.

Piacosítás helyett minőséget az egészségügyben

Egy jövőendő polgári kormány célja, hogy minél alacsonyabb szinten valósuljon meg a minőségi befejezett ellátás, az ellátórendszer szerkezete pedig a halálozási, megbetegedési helyzethez illeszkedjen. Ehhez szükséges kiépíteni az ellátás-szervezési funkciót az alapellátásban. Az ellátásszervezés az ellátó rendszer olyan struktúrája, ahol az ellátók (házi orvos, gyermekorvos, fogorvos, védőnő, szakellátás) beteghez legközelebbi köre nem a minél több szolgáltatás nyújtásában motivált, hanem a hozzá tartozó lakosság egészségéért tartozik felelősséggel; így az ellátás célszerű igénybevételében érdekelt. Tudatos fejlesztéspolitikával középtávon el kell érni, hogy az átlagéletkor emelkedjen, javuljon az ellátás színvonala, alakuljon ki ésszerűbben gazdál-

kodó rendszer, és nőjön az ellátottak, valamint az egészségügyi munkavállalók elégedettsége. Ez ellen hat, hogy jelenleg – a kormány reformdűhe következtében – az ápoló személyzet és az orvosok aránya rendkívül kedvezőtlen. A felépő munkaerőhiányra hosszabb távon a határon túliak ideiglenes alkalmazása sem jelent megoldást. Az egészségügyi közszolgáltatást regeneráló program azonban csak úgy valósítható meg, ha az egészségügy rendelkezik kellően felkészült és érdekeltté tett kivitelezőkkel. Ehhez elengedhetetlen feltétel az egészségügyi dolgozók bérezésének, lakhatásának jelentős mértékű javítása. Mindez azonban a fent vázolt módon mindig az állam által ellenőrzötn, a szolidaritás és a méltányosság egyensúlyán alapulhat.

A hatékony és méltányos fekvőbeteg-ellátás garanciája meggyőződésünk szerint a területi ellátási kötelezettséggel bíró állami, önkormányzati és egyéb tulajdonú kórházak köre. Alaphelyzetben ezek a kórházak felölelik a megyei kórházakat, az egyetemi klinikákat, valamint az országos intézeteket. A méltányossági szempont érvényesítése az ország területének arányos lefedését jelenti, az eltérő népsűrűségű, közlekedési helyzetű és tele-

pülésszerkezetű térségek számára biztosítani szükséges a magas színvonalú, könnyen hozzáférhető sürgősségi betegellátást is magában foglaló kórházi ellátást. A hatékonysági szempont érvényesítése nem abszolút, az adott – méltányossági szempontok alapján meghatározott – földrajzi terület ellátásához kell megkeresni a leghatékonyabb megoldást, figyelembe véve a ma is működő kórházak felszereltségét, szakmai kompetenciáját és fejlesztési adottságait. A területi ellátási kötelezettséggel nem rendelkező kórházak működésének nincs államigazgatási akadálya. Tulajdonosi körüket tekintve lehetnek állami, önkormányzati vagy magántulajdonban lévő kórházak, ám nézetünk szerint az a helyes, ha ezekkel az intézményekkel az Országos Egészségbiztosítási Pénztár legfeljebb krónikus ágyakra köthetne szerződést.

Célunk a nemzeti kockázatközösség fenntartása

Tanúi vagyunk annak, hogy az egészségügyi közszolgáltatás lényegi kérdéséről, a biztosítók számáról, szerepéről nincs egyetértés a koalíciós partnerek között sem. A kisebbik kormánypárt képviselői – doktrinerségből vagy anyagi előnyökből fakadóan – minden erejükkel a több-biztosító modellel kardoskodnak. A szocialisták

a mögöttük álló üzleti körök nyomására gazdasági szempontból maguk is vonzóknak találják az elképzelést, politikai okokból azonban nem merik nyíltan vállalni azt. Éppen ezért tartjuk fontosnak ismételten leszögezni: a társadalombiztosítás lényegét tekintve közhasznú, non-profit tevékenység. A szolidaritás hazai és európai alapelveként gyakorlatban érvényesítő, szolgáltató egészségbiztosítás emberközeli szerkezetet, szervezeti decentralizálást kíván. E célt nem keresztezi, ha az egészségbiztosításhoz az önkéntes kölcsönös egészségpénztárak kiegészítő, illetve szerződéses alapon is kapcsolódhatnak.

A kormányzat felfogásával szemben mi úgy véljük, hogy a társadalombiztosítás mai problé-

„A thatcheri reformokhoz volt politikai tehetség, elképzelés és támogatottság, voltak ötletek, volt valami: volt ész. Ezt viszont nem lehet úgy megcsinálni, hogy egyik nap még ezt mondom, a kamerába, hogy így, a másik nap meg teljesen mást: aki nem érti meg, hogy ez így nem lehetséges, az egyszerűen alkalmatlan. A kormány egyfajta küldetéstudattól vezérelve úgy véli: a cél szentesíti az eszközt, és ezért bármi megengedett, hogy ezt az általa elképzelt reformot végigvigye. Azt kéne megérteni, hogy ennél a demokrácia egy kicsivel finomabb játék.”

– Uj Péter

www.jovonk.hu

mái nem elvi és rendszerbeli eredetűek, hanem a működésből, illetve a működtetésből származnak. A nemzeti kockázatközösséget fenntartó, egy kifizető rendszerű, szervezeti reformokkal és szolgáltatást vásárló szerepének megerősítésével költséghatékonnyá tett társadalombiztosítás képes hosszú távon is működni. A kiadások féken tartása érdekében is kedvező megoldás az évente meghatározott költségvetéssel gazdál-

kodó egészségbiztosító. Szükséges tehát a nemzeti kockázatközösség fenntartása hosszabb távon is. A társadalombiztosítás által finanszírozott alapvető egészségügyi ellátásokat pontosan körül kell határolni. Az egységes társadalombiztosítási rendszer – az államilag garantált alapszolgáltatás – szétesésének veszélye nélkül az üzleti egészségbiztosítók nem vehetik át a magasabb jövedelmű (és jellemzően alacsonyabb egészségügyi kockázatú) társadalmi csoportok teljes járulékbevételét. Minden ellenkező állítással szemben ugyanis ennek kiesése a többség alapszintű egészségügyi ellátását ellehetetlenítené. Az önkéntességen, az egyén egészségi állapotán (biztosítási kockázatán) és anyagi lehetőségein alapuló magánbiztosítók nem a társadalombiztosítás rovására, hanem amellet, annak kiegészítéseként, a differenciált igények kielégítése érdekében kell megjelenniük. Az üzleti biztosítók működési területének a társadalombiztosításától világosan el kell különülnie.

Ahol gyermekeink sorsa eldől

Az iskola tekintélyének lerombolása

A magyarországi közszolgáltatások az ország jövője szempontjából talán legmeghatáro-

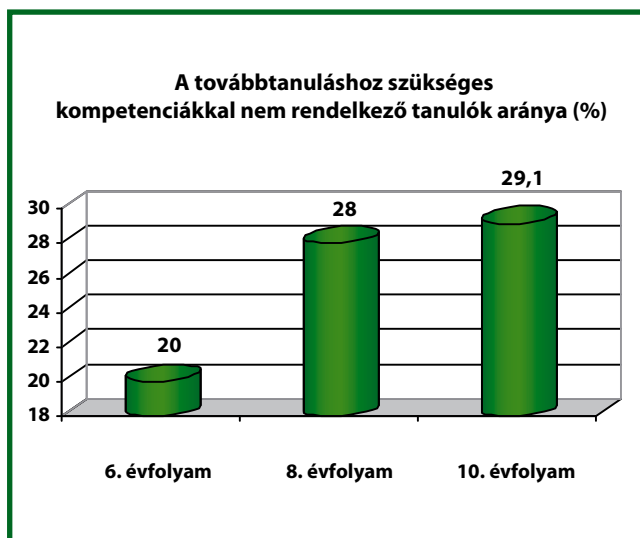
zóbb területe az oktatás. A szavak szintjén természetesen a jelenkori kormány is ezt vallja, ahogy programjában is megfogalmazta: eszerint a Gyurcsány-kabinet a gyermekekben látná a jövő zálogát. A gyakorlat azonban mást mutat, a közszolgáltatások más területeihez hasonlóan elvonásokkal sújtott alap-, közép- és felsőfokú oktatás színvonalának csökkenése pedig nemcsak pillanatnyi zavarokat okoz, hosszú távon is károsan befolyásolhatja az ország sorsát. Szomorúan tapasztaljuk, hogy a meggyőző külföldi tapasztalatok ellenére, mint amit a finn oktatási rendszer elmúlt évtizedekben elért sikerei mutatnak, a szocialista-liberális kormány az ország felemelkedésének zálogát nem az ország valódi aranytartalékát jelentő oktatás megerősítésében látja. Hosszú évek óta az intézményrendszer tartalmának, képzési-nevelési céljainak elbizonytalanítása folyik. Ezzel párhuzamosan rohamosan csökken a pedagógusok presztízse; az iskola szolgáltató intézménnyé válik, ahol a „megrendelő” kívánalmainak megfelelően, az oktató-nevelő munka a vélt és valós érdekek mentén egyre inkább védekező, alkalmazkodó, kiszolgáló tevékenységgé válik. Ez a kormányzati szinten is vallott szemlélet talán még a for-

ráskivonásnál is nagyobb károkat okoz a magyar oktatásnak.

Meggyőződésünk, hogy mikor az új nemzedékek neveléséhez fogunk, el kell döntenünk, mi a cél. Régebben a gyermekek szocializációjáról beszélünk. Hogyan lehet a rakoncátlan és tapasztalatlan, ezzel együtt rendkívül kíváncsi emberpalántákat beilleszteni egy működő társadalom szervezétébe? Hogyan lehet őket a kisebb és nagyobb közösségek felelős és aktív tagjává tenni? Ezek voltak a legfontosabb kérdések, amelyeket meg kellett válaszolnia az elhivatott pedagógusnak, így többé-kevésbé koherens értékrendhez igazodott a nevelési folyamat. Ezekkel a világosan meghatározott értékekkel lehetett azonosulni, lehe-

Forrás: Jelentés a magyar közoktatásról, 2006

tett szembefordulni, de nem lehetett megkerülni a hozzájuk való viszony tisztázását. A szocializációs feladat kezdeti lépéseit a család természetesen vállalta magára, ma már ez is az iskolára hárul. Furcsa ellentmondás, hogy a szocialisták és liberálisok azt hangoztatják, „tudásalapú társadalmat” építünk, ugyanakkor a gyerekeket a legfogékonyabb korban akadályozzák meg abban, hogy megtanuljanak tanulni. A követelmények leszállítása, a számonkérés megtiltása, az egészséges versenyt lehetővé tévő minősítés eltörlése a meghirdetett célokkal ellentétes eredményt ér el: valójában a közérdek ellen hat. A gyermekek személyiségének kibontakoztatására hivatkozó politika valójában a meghirdetett célokkal ellentétes eredményt ér el, amikor fölszámolja az

oktatási intézmény és a pedagógus tekintélyét. Ennek az ellenkezőjére lenne szükség, hiszen egyre kevésbé lehet mihez mérni az információk, virtuális tapasztalatok tömegét. A családok többsége elbizonytalanodott ezek értékelésében, selektálásában, hasznosítási lehetőségeiben. Ezzel párhuzamosan megnövekedtek viszont az iskolával kapcsolatos elvárások. Furcsa harapófogóba került tehát a magyar oktatás: miközben a kormányzat a tananyag könnyítése, a diákok személyiségének kibontakoztatása jelszavával lebontja a korábbi struktúrákat (ezt „természetesen” forráskivonással ötvözi), az egyre kevesebb idővel rendelkező, megélhetési gondokkal küzdő szülők kimondatlanul is azt várják gyermekeik tanáraitól, hogy az alapvető nevelési feladatokat is vállalják magukra. A feladat szinte lehetetlen. Nem véletlen, hogy egyre több a „nehezen kezelhető gyermek”, az iskolaéretlen kisdíák, akik aztán a köz-, sőt a felsőoktatásban sem képesek megállni a helyüket a gyermekkorban el nem sajátított készségek hiánya miatt.

A Nemzeti Alaptanterv különböző egymást követő változatai a tananyag és az óraszám csökkentésével igyekeztek megoldani a helyzetet, nem számolva

	2003		2004		2006	
	6. évfolyam	10. évfolyam	6. évfolyam	10. évfolyam	6. évfolyam	10. évfolyam
Alapszinten	16,90%	22,80%	17,50%	24,50%	16,30%	22,80%
Alapszint alatt	6,10%	6,70%	4,40%	6%	4%	6,30%

Képességszintek szövegértésben a magyar iskolákban, a tanulók százalékában

azzal a ténnyel, hogy a gyermekek megnövekedett szabad ideje a családokat megoldhatatlan feladat elé állítja. A 2003-as, újrafogalmazott Nemzeti Alaptanterv a „kulcskompetenciák” hangsúlyozásával fordulatot kezdeményezett az oktatásban, bizonyos alapkészségek fejlesztését tette a legfőbb feladattá. Nem a folyamat egészét, hanem csupán annak eredményét, a globalizálódó munkaerőpiacon megfelelő rugalmassággal helytálló, azzal kompatibilis személyiség kialakítását tartja fontosnak. A PISA felmérések okozta sokk (amelyben kiderült: a magyar diákok tekintélyes hányada a felső tagozaton, sőt a középiskolában is szövegértési gondokkal küzd) csak megtámogatta ezeket a kezdeményezéseket.

Ugyanakkor megváltozott a jogi környezet is az iskola körül. A gyermekek és a szülők jogainak

tisztázását, gyarapítását nem követte a pedagógusok helyzetének egyértelmű újrafogalmazása. Az iskola mint intézmény, a tanár mint ennek képviselője és mint szuverén személyiség nem kap megfelelő védelmet. Megfogyatkoztak az eszközei arra, hogy a pedagógiai programot ne csak a belépéskor, hanem a teljes folyamatban is elfogadtassa a szülőkkel és a gyermekekkel. A szabályok és kööttségek cseppfolyóssá váltak, míg a pedagógus munkájának és az intézmény programjának az ellenőrzése, minősítése, jogi korlátok közé szorítása fölerősödött. A tekintélyelvét fölváltotta az a fajta látszatdemokrácia, amely kiszolgáltatottá tette az iskolát, ahelyett, hogy azt tudatosítaná a társadalomban, hogy a nevelés és oktatás közös feladat, mindannyiunk érdeke, ebben közösek a céljaink, közös a felelősségünk. Az iskola nem ellenség, hanem partner:

„Ha az iskolát messzire viszik a lakóhelytől, és az önkormányzat nem tudja megoldani a diákok szállítását, akkor főleg a nehéz sorsú gyerekek nem fognak eljárni az iskolába, nem fognak olyan messzire elmenni. Így ismét az esélyegyenlőség sérül, és ez a folyamat kettészakítja a társadalmat. Ha ezen az úton haladunk, akkor lesznek az önkormányzatok által fenntartott iskolák, alacsony színvonalon, kevés, rosszul megfizetett pedagógussal, és azok, ahová azok a szülők, akik tehetik, a közoktatásból kimenekítik gyerekeiket.”

– Kerpen Gábor

www.jovonk.hu

a nevelési folyamat szakmai kompetenciával rendelkező, és ezért az oktatás leghangsúlyosabb szereplője. Pontosan ezt a szakmai kompetenciát kérdőjelezi meg újra és újra a kormányzati „reformtörekvések”, amelyeket azzal kívánnak megalapozni, hogy a jelenleg működő pedagógus társadalomról sommásan mint „konzervatív”, „porosz nevelési módszerekkel” dolgozó, az új kihívásokra válaszolni képtelen csoportról

beszélnek. Látnunk kell azonban, hogy a felelősség közös. Ha a gyermek csak az iskolában gyakorolná a járást, a lába is elsorvadna egy idő után. Ha nem ír, nem olvas, nem számol, nem beszélget a tanításon kívül, akkor fogatkozik minden ez irányú készsége, akármit tesz az iskola abban a szűk időben, ami a rendelkezésére áll. Ha az tudatosodik gyermekben és szülőben egyaránt, hogy a kulcskompetenciák mérési eredményei minősítik az oktatási rendszer hatékonyságát, akkor fölösleges törekvés a műveltség, a hagyományok, az értékek szerepeltetése a pedagógiai programokban. Különösen igaz ez azokra a polgári értékekre nézve, amelyek a nemzethez, a szűkebb társadalmi közösségekhez kötődnek.

Felelősséggel a jövő nemzedékeiért

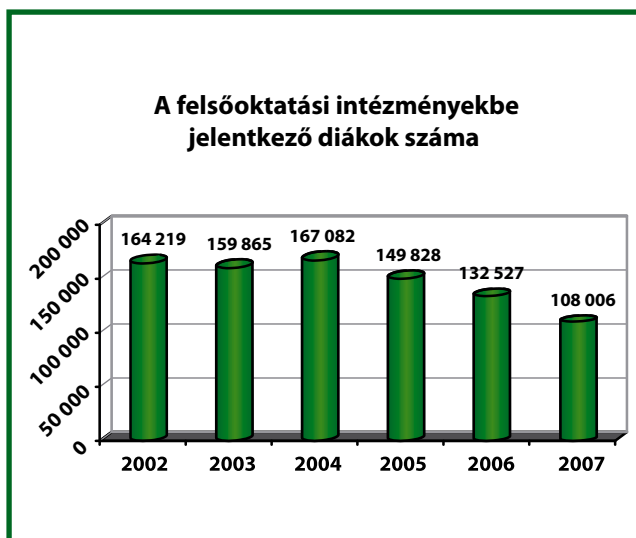
Egy új, polgári politikának elsőrendű feladata átgondolni, hogy a jelenleg értékválsággal küszködő magyar társadalomnak mire van szüksége az oktatási közszolgáltatásban: a szocializációs folyamatban nevelődő, közösségeiért felelősséget érző, értéktudatos ifúságra, személyiségét minden lehetőségében kibontani képes, kreatív, munkáját alkotásként megélő új nemzedékre, vagy a modern világban könnyedén alkalmaz-

kódó, annak minden előnyét saját boldogulása érdekében eredményesen használó „kompatibilis” munkavállalókra. A kormányzati politika legújabb jelzései azt mutatják, a hatalmon lévők ez utóbbit tartják a kívánatosabb forgatókönyvnek. A közszolgáltatások többi területéhez hasonlóan, az oktatásban is a piacositás, az állami felelősség leépítésének hívei kerekedtek felül a közösségközpontú, nem piaci logika elsőbbségét vallókkal szemben. Pedig a megfogyatkozott gyermeklétszám épp most adna lehetőséget arra, hogy kis csoportokban, a tehetséggondozásra és a felzárkóztatásra egyaránt ügyelve egyszerre legyen képes a magyar oktatási rendszer megfelelni mindhárom kihívásnak: felelős állampolgárokat, kiegyensúlyozott, teljes életet élő személyiségeket, és a XXI. század új paradigmái szerint is boldoguló ifjúságot nevelni. Ez lenne a valódi, méltányos közszolgálat feladata.

Vakvágányon a közlekedéspolitika

Leaszfaltozott ország

A közlekedési infrastruktúra biztosítása az állam egyik legalapvetőbb feladata, nélkülözhetetlen közszolgáltatás, hiszen mindannyian közlekedünk,

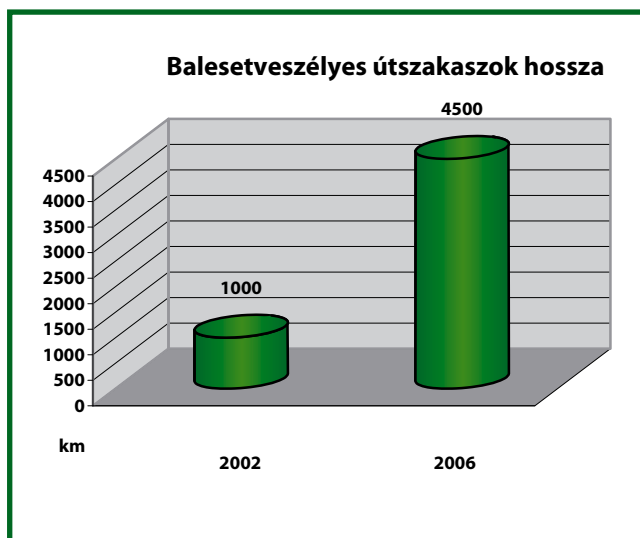

Forrás: www.felvi.hu

de egyikünk sem képes önerőből az úthálózat vagy a tömegközlekedés létrehozására és működtetésére. A közlekedés a közszolgáltatások között is kiemelt jelentőségű, hiszen olyan életminőség-befolyásoló tényező, amely a társadalom minden tagját egész életén keresztül közvetlenül érinti. Az 2002–2006 közötti kormányzati ciklusban a kormány elsőszámú közlekedéspolitikai célja az autópálya-hálózat bővítése volt. A szocialisták 2002-ben 800 km új autópályát ígértek, ennek óriási áldozatok árán – megnövekedett adósságszolgálat, költségvetési hiány – is csak a harmada valósult meg.

Magyarország nagy árat fizetett a szocialisták XXI. századi „ötéves tervéért”: bár az autópálya-

Forrás: Magyar Közút Kht., 2006

építések jelentős részben hitelből valósultak meg, a kormány a nagyszabású beruházásokra hivatkozva minden más közlekedési ágazattól elvonta még a szokásos évi karbantartásokhoz szükséges pénzt is. Ennek következményeként a magyar közlekedési infrastruktúra ma lényegesen rosszabb állapotban van, mint 5 éve, a vidéki úthálózat és a vasúti járműállomány állapota már balesetbiztonsági okokból is azonnali beavatkozást igényel.

A saját maga által előidézett közlekedési veszélyhelyzetet a kormány a választások óta a „tömegközlekedés átfogó reformjával” igyekszik kezelni. A „reformtervek” megalapozottságára jellemző, hogy a kormány az elmúlt egy évben számta-

lanszor módosította a saját maga által szabott határidőket, visszavonta a már bejelentett kormánydöntéseket, hetente módosította az elképzeléseit, előzetes egyeztetés helyett a döntéseket követően hívta „párbeszédre” az érintetteket.

Félresiklott „vasútreform”

A vasút közös értékünk, fejlesztésével mindannyian gazdagabbak, leépítésével mindannyian szegényebbek leszünk, elvileg sem képzelhető el tehát olyan helyzet, amikor bármely vasútvonal megszüntetése indokolt lenne. A vasútvonalak megszüntetése gyökeresen ellentétes a kormány szavakban hangoztatott vidékpolitikai célkitűzéseivel is, hiszen felgyorsítja a hátrányos helyzetű térségek leszakadását. A vasút megszüntetése visszafordítja a civilizációs folyamatokat, ezt könnyű belátnunk a kormány logikája alapján is: éppúgy, ahogy „az autópálya bekapcsolja az európai vérkeringésbe az érintett területeket”, a vasút megszűnése nyomán az adott térség a külvilág számára megszűnik létezni. Az elvi megfontolásokon túl a vasúti szárnyvonalak megszüntetése praktikus okokból is teljesen irracionális, hiszen az Európai Unió nagy szerepet szán a környezetbarát vasútnak, szívesen támo-

gatja a vasútfejlesztéseket. A vasútvonalak megszüntetésével több százezer ember számára vált elérhetetlenné a kötöttpályás, azaz a legbiztonságosabb, a leginkább üzembiztos, az időjárási körülményektől csaknem függetlenül működő közlekedési mód. A vonatok autóbusszal történő pótlása hosszú távon drágább, környezetterhelőbb, az utasok számára kényelmetlenebb és megbízhatatlanabb megoldást jelent.

Háttal a vasútnak

A választások előtt az autópálya-építések, a választások után a vasútmegszüntetések szükségességéről harsogott a kormánypropaganda. Legutóbb 1968-ban történt hasonló, amikor az „új közlekedéspolitikai koncepció” keretében a vasúthálózat teljes felülvizsgálatáról és sok esetben a forgalom közútra tereléséről döntöttek. A mai kormány egyetlen tollvonással csaknem akkora (474 km) kárt okozott, mint a diktatúra 14 év alatt (1968 és 1982 között összesen 634 km vasútvonalon szűnt meg a közlekedés). Az akkori elhibázott döntések hatásait a mai napig érezzük, a mostani intézkedések azonban még súlyosabbak, hiszen azóta már egész Európában belátták, hogy a vasút a leginkább környezetbarát és

a leginkább üzembiztos közlekedési forma, tehát kiemelt támogatásra érdemes. Magyarországon is egyértelműen bebizonyosodott, hogy hiba volt a vasútvonalak megszüntetése, a megszüntetett vonalak helyén ma is állandó közlekedési nehézségekkel kell szembenézni.

A mi álláspontunk szerint nem megszüntetni, hanem építeni, fejleszteni kell a vasúthálózatot: a polgári kormány idején, 2001-ben évtizedek után először épült új vasútvonal. Nem gondoltuk volna, hogy néhány évvel később vasútbezárásoknak leszünk tanúi.

A „reform” másik fő eleme a tömegközlekedési díjszabás és a kedvezményrendszer „egységesítése”. Ennek jegyében az elmúlt négy hónapban közel

„Hiba, hogy rövidtávú költségvetési szempontok szerint elkezdik az állam funkcióit visszavágni, ahelyett, hogy definiálnánk, mi az állam szerepe, amelyre szükség lesz hosszú távon is, és amely szerint kialakíthatnánk az optimális állami feladatvállalást. Négy fontos részterület van: a közigazgatás, az egészségügy, a nyugdíjrendszer, és a közoktatás. Ezekre nem alkalmazható az a módszer, hogy az állam kivonul, és szerepét a magánszféra veszi át, mert ez sokszor nem lesz hatékony, és a társadalmi igazságosság, a méltányosság elvei is sérülni fognak.”

– Mellár Tamás

www.jovonk.hu

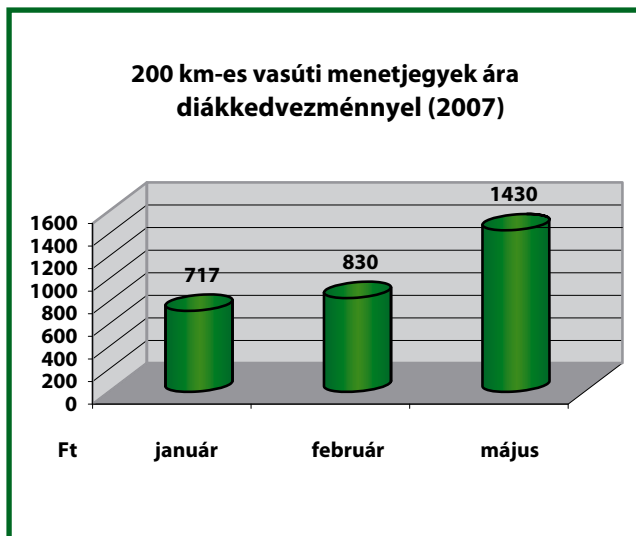
40%-kal emelték a teljesárú vonatjegyek és több mint 100%-kal a diákjegyek árát. Az indokolatlanul magas díjtételek rontják az esélyegyenlőséget, kilátástalan helyzetbe hozzák a nehéz szociális körülmények között élőket, ráadásul mindezt teljesen értelmetlenül, hiszen az intézkedések nemcsak megtakarítást nem hoznak, hanem éppen ellenkezőleg, már középtávon is súlyos gazdasági hátrányokat okoznak. A magas vitel-

díjak fokozottan ösztönzik az embereket (még a diákokat is!) a személygépkocsi használatára, hiszen már két fő együtt utazása esetén olcsóbb ez a megoldás. Ez egyre fokozódó környezetterheléssel, balesetbiztonsági kockázattal, közúti fejlesztési kényszerrel, tehát sok-sok felesleges állami kiadással jár. Ha nem állítjuk meg idejében a folyamatot, a szándékosan versenyképtelenné tett vasúton csökkenni fog az utaslétszám, így lesz indok a járatok és a vasútvonalak további ritkítására. Ezzel a vasút vonzereje még tovább csökken, még kevesebb lesz az utas, jönnek az újabb áremelések és az újabb kapacitás-csökkentések, így néhány éven belül teljesen ellehetetlenül a vasúti közlekedés. Az áremelések és a kedvezmények szűkítése arról árulkodik, hogy a kormány nincs tisztában a tömegközlekedés szociális jelentőségével: a kedvezmények csökkentése éppen a leginkább rászorulókat sújtja a legnagyobb mértékben. Úgy tűnik, a magát baloldalinak tartó kormány mit sem törődik azzal, hogy Magyarországon a tömegközlekedés nem kényelmi szolgáltatás, hanem milliók számára a helyváltoztatás egyetlen, az elmúlt öt évben is folyamatosan szűkülő lehetősége. A „közlekedési reform” méltánytalan, mert minden egyes lépése ezt a lehe-

tőséget, a mozgásszabadságot teszi végleg elérhetetlenné emberek százezrei számára, ahelyett, hogy energiáit a közlekedési szolgáltatások színvonalának emelésére fordítaná.

Leépítés helyett valódi közlekedési reformot

Közlekedési reformra, az úthálózat és a tömegközlekedés korszerűsítésére természetesen szükség van. Nem fogadhatjuk el azonban azt, hogy a kormány szóhasználatában a „költséghatékonyság” a vasúti hálózat tizedének megszüntetését, a vasúti és az autóbuszjáratok díjszabásának „egységesítése” a vasúti jegyárak drasztikus emelését, a kedvezményrendszer „egységesítése” a kedvezmények megvonását jelenti. Egy valódi tömegközlekedési reform célja az lenne, hogy a magyar emberek számára is elérhető legyen a Nyugat-Európában megszokott színvonalú szolgáltatás. Ehhez ésszerű fejlesztésekre van szükség. Nagyon sok fejlesztésre, mert a magyar közlekedés több évtizedes lemaradásban van. De ésszerű fejlesztésekre, mert a szakmailag megalapozatlan tervek nemcsak hogy nem hasznosak, hanem kifejezetten károsak is lehetnek. Sajnos jelenlegi formájában ilyen a 4-es metró is, felemészti az összes hazai pénzügyi forrást, annyiba kerül, amennyiből

Forrás: MÁV, 2007

Budapest teljes felszíni közlekedését (autóbusz, villamos, trolibusz, elővárosi vasutak, közutak, kerékpárutak) meg lehetne újítani, ugyanakkor nem javít érdemben a főváros közlekedésén. A közelmúltban nyilvánvalóvá vált az is, hogy az Európai Unió nem alkalmazkodik a szocialisták öt éves tervekhez szokott gondolatmenetéhez, csak szakmailag megalapozott tervek alapján lenne hajlandó támogatni a metróberuházást.

A kormányzati tettek és tervek nem javítják a közlekedési közszolgáltatások színvonalát, sajnos ezen a területen is látványpolitizálás zajlik. Miközben a kormány sokmilliárd forintot fordít indokolatlanul drága, soha meg nem térülő fejlesztésekre és azok kommunikálására, a lakosság

elsöprő többsége egyre kátyúsabb utakkal, egyre távolabbról, egyre ritkábban induló vonatokkal és megfizethetetlen jegyárakkal szembesül. „Reform” megnevezés alatt a közlekedési ágazat teljes ellehetetlenítése van kibontakozóban, az elmúlt időszakban a kormányzati lépések hatására nem a közlekedési szolgáltatások színvonala, hanem az emberek kiszolgáltatottsága nőtt.

A méltányos állam modellje

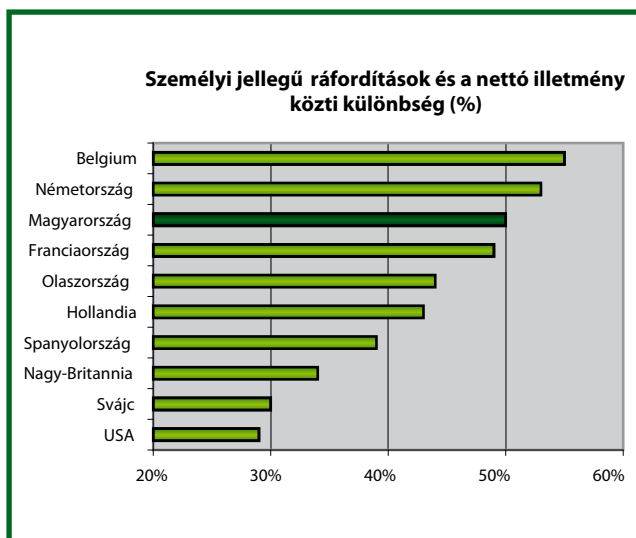
A hazai tendenciák egyértelműen azt mutatják, hogy a magyar állam többletbevételt előirányzó lépései nem párosulnak a közszolgáltatások minőségének javulásával, és a szélesebb körű hozzáféréssel sem. A méltányos állam modelljével ellentétben ma Magyarországon a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés szűkül, az állam egyre több pénzt von el, és egyre kevesebb garanciát vállal: ez nem csak igazságtalan, de ront az emberek életminőségén is, hosszú távon pedig a versenyképesség ellen hat. Az OECD által 2006-ban készült összesítéséből kiderül, hogy ma Magyarországon a marginális adórátá, tehát az az adókulcs, amellyel egy adott jövedelemszint után egy további egységnyi jövedelem adózik, egy egye-

dülálló, átlagbért kereső esetében eléri a 76,3 százalékot. De nem állunk jobban az átlagjövedelem átlagos munkavállalói közterhének területén sem, hiszen több közterhet viselünk, mint a svéd, a francia, a szlovák, a cseh vagy a lengyel munkavállalók és a statisztikák fényében kijelenthető, hogy a Magyarországon az állam szinte bünteti azt, aki munkát vállal és tisztességesen adózik.

A következetlen és káros kormányzati magatartással szemben egy új, szolidáris, méltányos „magyar modell” kidolgozása elengedhetetlen záloga annak, hogy újból növekedő pályára állhasson a magyar gazdaság, és javuljon a polgárok életminősége. Világosan kell definiálni, hogy miért vállal felelősséget az állam, milyen mértékben vesz részt a jövedelmek újraelosztásában, az emberek milyen széles rétegeinek biztosítja a minőségi közegészségügyi és közoktatási ellátáshoz való hozzáférést, továbbá hogy mely területeken várja el az egyéni felelősségvállalást és az öngondoskodást.

A világon létező kapitalista állammodellek változatai – tehát a „liberális jóléti”, a skandináv szociáldemokrata és a német-osztrák szociális piacgazdaság – közül Magyarország számára a „rajnai”

modell szociális szabadpiaci berendezkedése teremtheti meg annak a stabil és kiszámítható növekedésnek a lehetőségét, amely nem szakítja ketté a társadalmat, és az igazságos adóelvonásokért cserébe világosan meghatározott közszolgáltatások elérhetőségét garantálja polgárai számára. A doktriner gazdasági liberalizmus és a „mindenható állam” szélsőségeit elkerülve így válik biztosíthatóvá, hogy hosszú távon csökkenő adóterhek mellett lehessen minőségi és elérhető közszolgáltatásokat nyújtani, kiszámíthatóságot, versenyképességet, jólétet és szolidaritást teremteni a befizetett adóforintokért cserébe. A folyamatos megszorítások, leépítések, elvonások és hozzáférési költségek emelésének politikájával szemben a koherens és méltányos állami magatartás az volna, ha az adók és járulékok szintje tükrözné azt a szándékot, hogy ezekből a bevételekből a kormány fenntartja, javítja és szélesíti a közszolgáltatások jól meghatározott körét. Ezzel a hozzáállással az állam „méretéről” folytatott sokszor elvont és képmutató vita helyett az emberekhez közelebb lehetne vinni a megoldásokat, velük együttműködve kialakítani azt az igazságosságra épülő közösséget, amelyben megteremthető a jogok és kötelezettségek összhangja.

Forrás: The Economist, OECD

Társadalmi és gazdasági versenyképesség

Az elveszített évtized

A szocializmus csapdájában

Az elmúlt években a magyar emberek tudása nem lett kisebb. Szorgalmuk sem kopott el, ma sem dolgoznak kevesebbet, mint korábban. A vállalkozók az egyre nehezebb adóprés ellenére is talpon maradtak. A közszolgáltatások, mint az oktatás és az egészségügy színvonala nem lett rosszabb – igaz, jobb sem. Az infrastruktúra állapota autópálya-építésekkel még valamelyest javult is. Természeti kincseink nem fogytak el, és nem pusztított évente aszály vagy árvíz.

Ha mindez igaz, akkor nem kerülhető meg a kérdés: miért zuhant Magyarország mégis minden létező gazdasági versenyképességi listán? Miért hagyják le hazánkat a versenyfutásban szomszédaink? Miért tolódott ki ismét évtizedekkel az ország európai felzárkózása? Bármennyire is gazdasági jellegű kérdésről van szó, a válasz a politikai körülményekben keresendő. Magyaror-

szág azért veszítette el az új évezred első évtizedét, mert a szocializmus csapdájában vergődik.

Könnyű álm – nehéz ébredéssel

Aligha vitatja bárki is ebben az országban, hogy olyan értékek, mint az igazságosság, az esélyegyenlőség, vagy a hátrányos helyzetűek segítése, – amiket ma Magyarországon valami furcsa okból szocialista értékeknek tartanak – ne lennének fontosak. Ezek mind lényeges értékek, támogatandó célok. A kérdés azonban az, hogy miként jutunk el ezekhez a célokhoz? Az ördög pedig köztudottan a részletekben lakozik.

A szocializmus könnyű álmot ígér, és nehéz ébredést kínál. Azt ígéri, hogy – a szerinte igazságtalan piac – hibáit kijavítja, helyette igazságot és esélyegyenlőséget teremti. Ehhez azonban pénzre van szüksége. Azért, hogy valakinek adni tudjon, másoktól el kell vennie a pénzt. Minden igazsá-

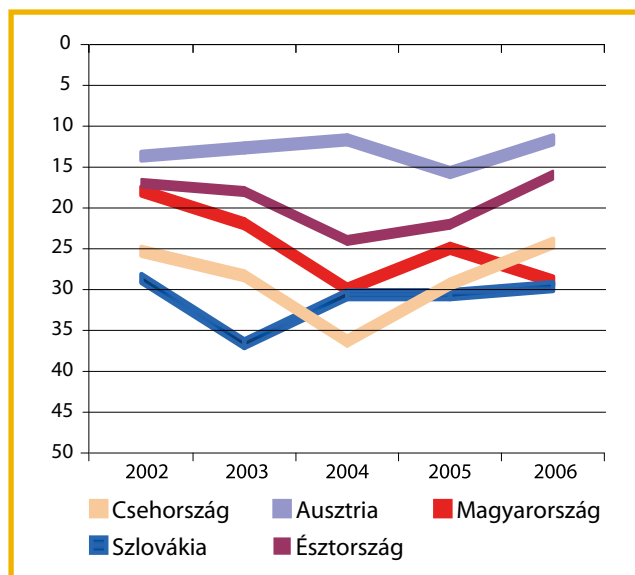
gosság-teremtő szocialista politika alapja a jövedelmek egy részének központi elvonása, majd újbóli elosztása – és az ördög éppen itt rejtőzik.

A szocialista újraelosztás természete

Mivel az állami újraelosztás politikailag motivált, ezért az állami költekezésnek nagyon sokáig csak puha korlátai vannak. Például a ma jóléti juttatásainak költségei – az állam eladósodásával – elhalaszthatók, ráterhelhetők a jövőre. Egészen addig, mígnem a korlátok egyszer csak megkeményednek: a folyamatosan magas államháztartási hiány és a növekvő államadósság egyre nagyobb terhet ró az állami költségvetésre, és egyre inkább beszűkíti mozgásterét. Így azután a korábban oly mindenhatónak látszó, jótékonykodó állam hirtelen a lakossághoz fordul segítségért: fizesse ki az egykori túlzott osztogatás számláját.

Magyarország 2002–2007

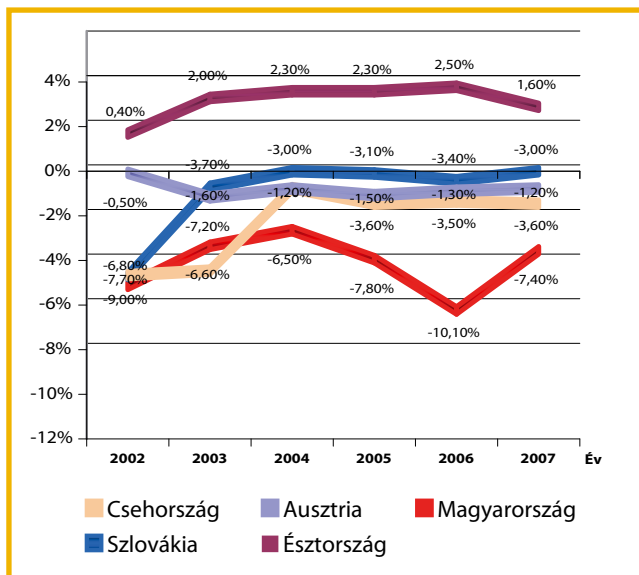
Magyarország az elmúlt fél évtizedben szinte majdnem mindenben ezt a klasszikus szocialista menetrendet követte. A 2002-ben elindult, „jóléti rendszerváltásnak” nevezett, erős állami újraelosztásra épülő szocialista politika azt az illúziót táplálta, hogy az állam többet adhat pol-

Néhány kelet-közép-európai ország helyezéseinek változása az IMD versenyképességi világranglistáján, 2002–2006

gárainak, mint amennyit tőlük adóban elvesz. Mivel ez nyilvánvalóan lehetetlen – már pusztán azért, mert az állam fenntartása is adóforintokba kerül, – az állam adósságnövelő hitelből fedezte tovább az illúzió fenntartását. Egészen addig, amíg az adósságtömeg el nem érte azt a nagyságot, ami már a nemzetközi pénz piacok és az Európai Unió számára is elfogadhatatlan volt. 2006 nyara már csak a 2002-ben keltett szocialista álom után törvénytörően, mindig és mindenhol bekövetkező keserű ébredés éve volt.

Forrás: INSTITUTE FOR MANAGEMENT DEVELOPMENT (IMD) World Competitiveness Yearbook, 2002–2006.

Az államháztartás hiánya a bruttó hazai össztermék arányában, 2002–2007 (%-ban)

Nem „üzemi baleset”

Mindaz tehát, amit ma a gazdaságban látunk – magas államháztartási hiány, növekvő eladósodás, romló nemzetközi versenyképesség, növekvő adóterhek, csökkenő reálbérek, emelkedő munkanélküliség, kiterjedő szürkegazdaság, szélesedő szegénység, széteső közszolgáltatások – nem egyszerű „üzemi balesetek”. Nem (csupán) a kormány hozzá nem értéséből, ügyetlenségéből, felelőtlenségéből, vagy kapkodásából fakadnak. A gazdasági versenyképesség drasztikus romlása a szocialista gazdaságpolitika egyenes következménye, és törvényszerűen bekövetkező ered-

ménye. Lehet, hogy más szocialista politikusok talán jobban kormányoznának, ám ez semmit sem változtatna azon, hogy a szocialista újraelosztás alapjaiban hibás politika.

A mai gazdaságpolitika döntően nem azért rossz, mert helytelen társadalmi és gazdasági célokat tűz ki. Senki sem vitatja, hogy szükséges a méltatlanul nehéz körülmények között élő idősök, vagy a szegénység fogságába zárt rétegek helyzetének javítása. A mai gazdaságpolitika azért rossz, mert az alapjaiban hibás! Azért rossz, mert az erős újraelosztással eleve rossz kiindulópontból építkeznek.

Visszajutottunk a kiindulóponthoz

A kilencvenes évek gazdaságpolitikai modellje

Magyarországon az ezredfordulóra világossá vált, hogy a piacgazdasági átalakulás modellje kimerítette tartalékait. Ez a modell egyszerű elemekre épült: az olcsó és árához képest jól képzett munkaerőre, a viszonylag jól kiépített infrastruktúrára és a gazdaság liberalizálására. Mindez a nagyarányú privatizációval együtt elegendő volt ahhoz, hogy az ország tömegé-

vel vonzza az alacsony hozzáadott értékű, egyszerű összeszerelő munkafázisokat letelepítő külföldi tőkét. A végeredmény egy szigetszerű modernizáció, az erősen export-orientált, rendkívül termelékeny transznacionális vállalati kör, valamint a belső piacra termelő, alacsony termelékenységű hazai kis- és középvállalkozói kör kettősége, különállása volt.

Az ezredfordulú kihívásai

Ez a modell jó volt arra, hogy növekedési pályára állítsa a gazdaságot, de – a nyomott bérek és a hazai kisvállalkozások gyengesége miatt – a széles társadalmi rétegek helyzete alig javult. Az ezredvégre az eladható állami vagyon nagyrészt elfogyott, szintén elfogyott az olcsó és szabad munkaerő, miközben a környező országok előbb egy bérversenyt, majd egy adócsökkentési versenyt indítottak el. Magyarán: az egyszerű, alacsony hozzáadott értékű termelésre épülő modellt az ezredforduló után már sem társadalmi, sem gazdasági okokból nem lehetett tovább fenntartani. Új kihívásra kellett választ keresni: hogyan válhat Magyarország egy magasabb hozzáadott értéket termelő, és így magasabb bérekkel is versenyképes orszaggá?

Cikkcakkos válaszok

Az elmúlt hat esztendőben erre a kihívásra két választ láthattunk: az egyik elbukott a politikai váltogazdaság oltárán, a másik megtört a makrogazdasági egyensúlytalanságon. A konzervatív-liberális Orbán-kormány válasza 2000 és 2002 között a Széchenyi-terv volt, amely egyrészt megpróbált hidat verni a betelepült transznacionális nagyvállalatok, valamint a hazai kis- és középvállalkozások között, másrészt megpróbálta verseny- és piac-képesé tenni a sajátos hazai erőforrásokat (pl. a gyógyturizmust). A programot azonban ideológiai okokból a következő kormány felszámolta.

A másik válasz a Medgyessy-Gyurcsány kormány idején a klasszikus szocialista megoldás, az állami

„Ha valaki elindul 20–25 éves korában hihetetlen nagy tehetséggel, akkor lehet belőle még úrturista is, látod. De itthon valami olyan érzésem van, hogy nem tudunk versenyképesek lenni. Ez a kis ország nem képes versenyképes lenni. Van valami olyan dolog az országban, ami miatt nem működik jól ez az ország. (...) Én a saját szakmámban, ha nézem, akkor hihetetlen, hogy a közepszerűség mennyire utat tör magának. És mennyire vigyáz arra, hogy akkor a jobbak ne is kerüljenek oda.”

– **Nagy Feró**

www.jovonk.hu

újraelosztás növelése volt. Ez a „jóléti rendszerváltás” egyszerű logikára épült: ha a széles rétegek jóléte a gazdasági növekedés ellenére sem javul érdemben, akkor azt az állami újraelosztás növelésével kell elősegíteni. Az ára pedig most is – mint mindig – az államháztartás tartós egyensúlytalansága, és az állam egyre mélyülő eladósodása lett. Úgy tűnik azonban, hogy sem a mostani költségvetési megszorító csomag, sem az úgynevezett reformintézkedések nem változtatnak ezen a lo-

gikán. A jelenlegi költségvetési megszorítások és a reformok célja sem a magasabb hozzá adott értékű termelés elősegítése, hanem mindössze a továbbra is nagyon magas állami újraelosztás preferenciáinak átalakítása.

Újra vissza az alapkérdéshez

Több mint fél évtizedes – teljesen felesleges és nagyon költséges – kacsaringókkal tehát, visszatértünk az ezredforduló alapkérdéséhez: miként léphetne át az ország a nagyobb hozzáadott értékű termelést folytató, és így magasabb bérekkel is versenyképes országok sorába. Azzal a súlyosbító körülménnyel, hogy most, szemben az ezredfordulóval, már a makrogazdasági egyensúlytalanság is korlátozza a lehetséges válaszokat.

Újraelosztás vagy növekedés

Nem szeletelni, hanem növelni kell a tortát

Napjainkra bebizonyosodott: pusztán állami újraelosztással nem lehet orvosolni a magyar társadalom gondjait. Bebizonyosodott, hogy minél nagyobb az állami újraelosztás, vagyis minél több forrást von el az állam, és oszt vissza

az általa fontosnak tartott társadalmi célok érdekében, annál több kárt okoz a gazdaságnak, és így közvetve azoknak is, akiken segíteni szeretne. Bebizonyosodott, hogy a társadalmi egyenlőtlenségeket is csak akkor lehet igazán mérsékelni, ha a gazdaság a mainál erőteljesebben és egészségesebben növekszik. Ha nagyobb lesz az a torta, amit jóléti célokra lehet osztani. Magyarországon tehát nemcsak az államháztartás megomlott egyensúlyának helyreállítására, hanem ennél mélyebb változásra: a jelenlegi újraelosztó politika helyett növekedéspárti gazdaságpolitikai fordulatra is szükség van!

Növekedés vagy újraelosztás

Nagyon leegyszerűsítve, a világban csak kétfajta gazdaságpolitika létezik: újraelosztó és növekedéspárti. Az újraelosztó politika fő kérdése, hogy miként lehetne jobban elosztani a meglévő tortát. Ez a politika abból indul ki, hogy a gazdaság teljesítménye eleve adott, az állam feladata pedig, hogy ezt a teljesítményt valamilyen helyesnek tartott társadalmi elvek szerint – például esélyegyenlőség vagy igazságosság – elossza. (Mintha a polgárok csak azért dolgoznának, és arra várnának türelmetlenül, vajon mikor

jön már az állam, hogy javaikat elvegye, és majd azt másoknak odaadja.)

Ezzel szemben a növekedéspárti gazdaságpolitika fő kérdése, hogy miként lehetne nagyobb az a torta, amelyet eloszthatunk. A növekedéspárti gazdaságpolitika szerint a gazdaság teljesítménye egyáltalán nem eleve adott tényező – ezt a teljesítményt a gazdasági élet szereplői, a vállalkozók és a munkavállalók hozzák létre. Ebből eredően az állam egyik legfontosabb feladata, hogy megfelelő kereteket és feltételeket teremtsen a gazdaság, a vállalkozók, a foglalkoztatottság növekedéséhez. Többet adni ugyanis nem újraelosztással, hanem csak növekedéssel lehet.

„Én azt gondolom, hogy a versenyképességről a többségnek intézmények jutnak az eszébe, gazdaság, érdekek jutnak az eszébe (...) Én azt gondolom, hogy a versenyképességnek a ma sokkal nehezebben megfogható dimenziója, az értékek, a hit, a bizalom, és a normák követése. (...) Ahhoz hogy egy ország versenyképes legyen, ahhoz bíznia kell magában, kell, hogy legyen önbizalma és az önbizalom korábbi teljesítményeken alapuljon. (...) Magyarországnak az elmúlt években volt egy olyan időszaka a kormányzásnak, amikor az emberek a patriotizmust, az emelt fejű patriotizmust fontos erőforrásnak tekintették. Úgy gondolták, hogy az, hogy valaki magyar, az büszkeséggel kell, hogy eltöltse, azért mert büszke a történelmére, 1000 éves múlt van mögöttünk, tehát az érzelmeket, a hitet, az értékeket olyan erőforrásként kell kezelni, és lehet kezelni, amik tulajdonképpen hihetetlenül tagolt és globalizálódó világban mégis erőt adnak az embereknek.”

– Stumpf István

www.jovonk.hu

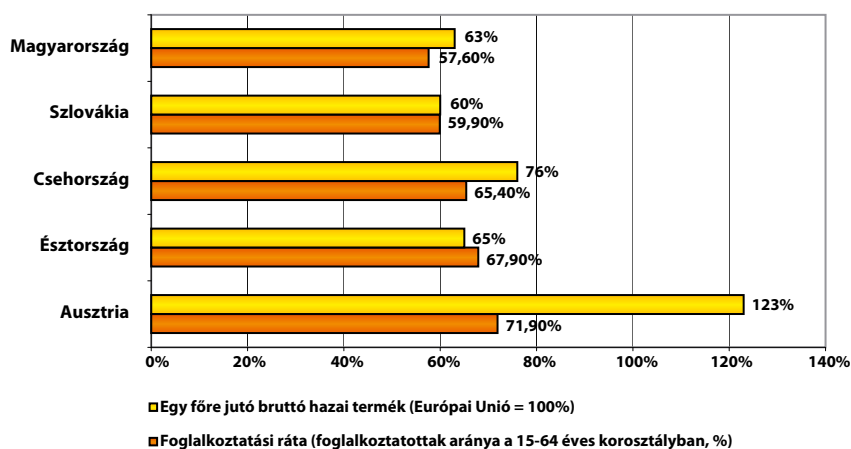
A versenyképesség akadálya a magas állami újraelosztás

Magyarország ma első sorban azért versenyképtelen, mert a magas állami újraelosztás, és ennek forrásaként a magas adók visszafogják a gazdaságot, gyengítik a versenyt, és elriasztják a külső befektetőket. Az újraelosztás végső következményeiben mindig negatív, mert teljesítményvisszafogó hatása miatt lefelé húzza az országot. Így a szocialista újraelosztó állam sajátos csapdahelyzetbe kerül: miközben az újraelosztással a szegényeket akarja gazdagabbá tenni, addig a gyakorlatban a gazdaságot, és ennek következtében a szegényeket teszi még szegényebbé.

A növekedéspárti gazdaságpolitika felfelé húzza az országot

Ezzel szemben a növekedéspárti politika – az adók és a bürokrácia csökkentésével – elősegíti a gazdaság növekedését, és felfelé húzza az egész országot. Minél kisebb az állami újraelosztás, és ebből fakadóan minél kisebbek az adó- és járulékterhek, annál több forrás marad a vállalkozóknál, annál több forrást fordíthatnak fejlesztésre, beruházásra, munkahelyek teremtésére. A növekvő gazdaság pedig magával húz-

A foglalkoztatás szintje és az egy főre jutó bruttó hazai termék néhány kelet-közép-európai országban, 2006

hatja a társadalom egészét, idővel annak hátrányos helyzetű rétegeit is. Nem a gazdaságot kell tehát szegényebbé, hanem a szegényeket kell gazdagabbá tenni, amihez nem növekvő újraelosztásra, hanem nagyobb gazdasági növekedésre van szükség.

Kulcskérdés a foglalkoztatás

Kirívóan alacsony a foglalkoztatás szintje

Magyarországon a legtöbb társadalmi probléma – az elszegényedés, az inaktívak demográfiailag is növekvő magas aránya, a kiskorúak elnéptelenedése, vagy a közszolgáltatások finanszírozása – szinte egyetlen közös okra vezethető vissza:

kirívóan alacsony a foglalkoztatás szintje. Ma a tízmilliós országban kevesebb, mint négy millióan dolgoznak a regisztrált és adózó gazdaságban. Ugyanakkor a rendszerváltoztatás óta közel másfél millió ember került ki a munkaerőpiacról, és vált inaktívvá úgy, hogy egy részüket a hivatalos statisztika máig képtelen megragadni, vajon miből is élnek. Napjainkban a regisztrált munkanélküliek száma már eléri a négyszázezret. Közel félmillióra tehető azok száma, akik a nem adózó szürkegazdaságban dolgoznak. Szintén több száz ezresre becsülhető azok száma is, akik csupán a minimális létfenntartáshoz elegendő önellátó tevékenységet folytatnak. Sokan várnak tehát munkára, de munka hiányában segélyből és szociális juttatásokból kénytelenek megélni.

Forrás: EUROPEAN Commission / Eurostat (2006) EC economic data pocket book. Quarterly 4, Brussels. EUROSAT (2007) Labour Markets Latest Trends 3rd quarter 2006 data. Eurostat data in focus, No. 3, Brussels.

A nagy állami újraelosztás tönkre teszi a munka világát

Az alacsony foglalkoztatás azonban nem valamilyen magyar átok, hanem a szocialista újraelosztási politika egyenes következménye. Minél nagyobb az állami újraelosztás, minél több forrást von el az állam vállalkozóktól, annál kevesebb pénz marad a vállalkozóknál a munkahelyek bővítésére, és így annál kevesebb embernek tudnak munkát és megélhetést biztosítani. A szocialista újraelosztó állam állandó pénzhétsége miatt kíméletlen adóterhekkel sújtja azokat, akik dolgoznak, azért, hogy az adóbevételeket oda adhassa azoknak, akik nem dolgoznak. Így nem csoda, hogy már néhány éves szocialista kormányzás után is csökken a foglalkoztatottak száma, növekszik a munkanélküliek és a segélyeken élők tábora.

Munkahelyet csak vállalkozók teremtenek

Az erős állami újraelosztásra épülő szocialista gazdaságpolitika nemcsak a gazdaság teljesítményét, hanem a munkahelyek létét is adottnak veszi. Eszerint az emberek azért dolgozhatnak, mert van munkahely. Ha nincs, akkor az állam feladata a munkahelyteremtés, a munka nél-

kül lévők segélyezése, a méltányos ellátás biztosítása, az átképzési programok támogatása. Ezzel szemben a növekedéspárti gazdaságpolitika abból indul ki, hogy az emberek nem azért dolgozhatnak, mert a munkahelyek eleve adóttak, hanem azért, mert a vállalkozók munkahelyeket teremtenek. Ebből logikusan következik: az államnak a vállalkozókat kell olyan helyzetbe hoznia, hogy egyre több embernek tudjanak munkát adni. (Ha erre nem képes, akkor is még az jobb, ha a gazdasági szereplőket és a polgárokat egyszerűen csak békén hagyja.)

A vállalkozó legyen a gazdaságpolitika középpontja

Ma hazánkban nem az elvégzendő feladat, nem önmagában a munka, hanem a munkahely hiányzik. Pontosabban: hiányoznak azok a vállalkozók, akik vállalkozásaikban a sok elvégzésre váró munkát a piacon is versenyképes munkahelyekké alakítják át. Piaccgazdasági körülmények között egyedül a vállalkozó képes arra, hogy az elvégzésre váró sok munkából munkahelyet teremtsen. Ezért Magyarországon – a mai szocialista újraelosztó politika helyett – olyan növekedéspárti gazdaságpolitikára van szük-

ség, amely a vállalkozót állítja a gazdaságpolitika középpontjába.

A szürkegazdaság nem magyar átok

A jelenlegi szocialista politika szerint a szürkegazdaság és foglalkoztatás a magyar gazdaság történelmi adottsága, a Kádár-rendszer öröksége, a szürkegazdaság csökkentésének leghatásosabb eszköze pedig a munkajogi és adóhatósági szigor. Ezzel szemben a növekedéspárti gazdaságpolitika abból indul ki, hogy a szürkegazdaság nem történelmi adottság, ellenkezőleg: éppen a túlzott állami újraelosztás következménye. A vállalkozókat javarészt az újraelosztó állam állandó pénzhétsége, az állam pénzhétségéből fakadó magas adók „terelik” a nem adózó szürkegazdaság és foglalkoztatás felé. Ebből eredően a szürkegazdaság tartósan – természetesen a kellő munkajogi szigor mellett – csak az állami újraelosztás, valamint a foglalkoztatásra rakódó adó- és járulékterhek csökkentésével mérsékelhető. Minél kisebb az állami újraelosztás, minél kevesebb forrást von el az állam a vállalkozásoktól, annál kisebb lehet a szürkegazdaság, és annál szélesebb a legális foglalkoztatás.

Potyautas vagy a növekedés tartalékserege

A szocialista kormány ma azokban, akik a szürkegazdaságban dolgoznak, adó- és járulékfizetést elkerülő potyautasokat lát. Ezzel szemben a növekedéspárti gazdaságpolitika szerint a szürkegazdaság nemcsak teher, hanem egyúttal a legális foglalkoztatás bővítésének egyik nagy tartaléka is. Kisebb állami újraelosztás – és értelemszerűen a foglalkoztatásra rakódó kisebb adó- és járulékterhek – esetén ugyanis a vállalkozók a munkahelyek bővítésénél legelőbb a korábban szürkén foglalkoztatottaknak adnak immár legális munkát. Azzal pedig, hogy a legális és adózó magángazdaságban növekszik a foglalkoztatás, nyilvánvalóan az állam is újabb adóbevételekhez jut.

Új társadalmi szerződésre épülő adó-reform

Adózással nem lehet megváltoztatni a piacon keletkező egyenlőtlenségeket

A szocialista állami újraelosztási politika abból indul ki, hogy a piac – véleményük szerint – igazságtalanul osztja nyertesekre és vesztesekre a társadalmat. Mivel a piac igazságtalan, ezért az államra hárul az a feladat, hogy korrigálja a piac által okozott egyenlőtlenségeket. Ehhez legfontosabb eszköze az adórendszer, amely a tehetősebbektől von el forrásokat azért, hogy azok elosztásával a hátrányos helyzetűeket segítse.

A „fizessenek a gazdagok” elvéhez fűződő várakozások azonban – annak ellenére, hogy ez az elv a lakosság körében mindig kedvező visszhangra talál – csak ritkán teljesülnek. Önmagában ugyanis állami jövedelem-elvonással és újraelosztással nem lehet érdemben megváltoztatni a piacon nagyon sok tényező hatására keletkező társadalmi egyenlőtlenségeket. Sőt, egy adott pontot átlépve a túlzott adóztatás és a túlhajtott állami újraelosztás éppen ellenkező hatást vált ki: a magas adóterhek miatt csökkenhet a gazda-

ság egészének teljesítménye, erősödhet a gazdaság nem adózó (szürke) szektora, így végső soron kisebb lehet a hátrányos helyzetűek megsegítésére szolgáló torta.

Első lépés az adócsökkentés felé

Ezzel szemben a növekedéspárti gazdaságpolitika szerint egy túladóztatott gazdaságban az adók csökkentése elősegítheti a gazdaság növekedését, a foglalkoztatás bővülését, így idővel a szegények helyzetének a javulását.

Nyilvánvaló, hogy jelenleg Magyarországon – miután a szocialista újraelosztási politika eladósította az országot, – az adócsökkentés lehetőségei nagyon korlátozottak. De első lépésben már ma megtehető az adórendszeren belül olyan szerkezeti változtatások, amelyek elősegítik a gazdasági növekedést. Második lépésben pedig – a gazdasági növekedés és az államháztartási helyzet függvényében – szükséges a vállalkozások adóterheinek jelentős csökkentése.

A mai adórendszer bonyolult és átláthatatlan

A mai adórendszernek azonban nemcsak az a baja, hogy magasak az adók, legalább ennyi gon-

dot (és költséget) okoz a vállalkozóknak, hogy az adórendszer ma túlságosan bonyolult, és szinte teljesen átláthatatlan. Ez pedig, szintén a szocialista újraelosztási politika egyenes következménye. Minél erősebb ugyanis az állami újraelosztás, minél többfajta egyenlőtlenséget próbál az állam az adókkal orvosolni, annál több egyedi kivételt iktat be az adórendszerbe, és így annál átláthatatlanabb és kiszámíthatatlanabb lesz maga az adórendszer. Az újraelosztó politika éppen abban érdekelt, hogy az adórendszer kellően átláthatatlan legyen, hiszen ebben az esetben az állam minden adót betesz egy közös kalapba, ahonnan azután ezeket a bevételeket a saját szempontjai és törekvései szerint visszaosztja. Ezért Magyarországon nem csupán az adóterhek csökkentésre, hanem az adózás alapelveinek gyökeres átalakítására is szükség van.

Az átláthatatlanság a szocialista adórendszer lételeme

A szocialista újraelosztó politika lényegi eleme, hogy az adózás és az állami juttatások közötti kapcsolatot elhomályosítsa, eltakarja. Csak így tudja fenntartani ugyanis azt az illúziót, hogy többet juttat vissza a polgároknak, mint amennyit

„Nálunk van a versenyképesség tekintetében, ha az egész gazdaságról beszélünk, akkor talán egy túlzottan is ortodox felfogás, egy, talán úgy fogalmazhatnék, hogy maradi felfogás, ami azt mondja, hogy a versenyképesség egyedüli záloga, vagy elsődleges záloga az exportképesség. (...) Ugyanakkor a világban a versenyképességet két nagy halmazra bonthatjuk. Az egyik, amikor összeszerelésről van szó, amikor bejön a külföldi tőke, és az igényeinek megfelelően csinálók valamit. Vagy a másik, amikor egy adott nemzet, egy adott társadalom belső képességeinek az erősítéséről van szó. Nekem meggyőződésem, és rengeteget számolok e tekintetben, hogy a magyar gazdaság igazi versenyképességének kitörési pontja az a termelékenység javítása lenne.”

– Parragh László

www.jovonk.hu

tőlük adóban beszéd. Erre az illúzióra pedig égetően szüksége van, hiszen ez biztosítja a szocialista-szabaddemokrata kormány számára a szavazatokat. A helyzet meglehetősen paradox:

a szocialista kormányok olyan jóléti ígéretekkel és juttatásokkal szereznek maguknak választói támogatást, amit egyébként a juttatásokat élvező választók adóikból önmaguk finanszíroznak. Ezért minden erős újraelosztásra épülő szocialista rendszer az adózásnál igyekszik eltakarni kártyáit, mert a polgár átlátható államháztartási és adózási viszonyok között hamar eljuthat a felismeréshez: anyagilag jobban járna, ha – az államot kikerülve – a saját maga venné kezébe az ügyeket.

Hozamelvű adózás

Minden demokratikus rendszer alapja, hogy az adókiivetés és annak alanyai között közvetlen, legitimációs kapcsolatot teremtsen. Az adókiivetés legitimitását az adja, hogy aki befizeti az adót, egyben beleszólási lehetőséggel is rendelkezik az adóbevételek felhasználásáról. Az adókiivetés legitimitását adja továbbá az a tény, hogy az adó neve, valamint annak felhasználása között is közvetlen logikai kapcsolatot teremtsen (például az útdoból a közutak karbantartását és fejlesztését fedezik, nem pedig az állam más célú kiadásait). Azért fizetünk adót, hogy abból olyan közszolgáltatás vagy közösségi fejlesztés jöjjön létre, amit közösen használunk, és egyenként nem tudnánk

megfizetni sem. Demokratikus viszonyok között az adózás alapelve, hogy aki adót fizet, annak beleszólást kell biztosítani az adóbevételek felhasználásába, és aki adót fizet, annak tisztán kell látnia azt is, mire is fordítják adóját.

Ezért Magyarországon – állami és önkormányzati szinten egyaránt – újra közvetlen kapcsolatot kell teremteni az adókiivetés jogcíme, az adófizetés alanya, az adóbevétel felhasználása, és a felhasználásba való beleszólás lehetősége között. Az adóbevételt arra a közcélra kell fordítani, amire vonatkozóan kivetették, és annak, akire kivetették, világosan látnia és ellenőriznie kell az adóbevételek felhasználását. Ez egyben a hazai demokrácia megújításának egyik nélkülözhetetlen feltétele.

Adócsökkentés csak új társadalmi szerződésre épülhet

Az állami újraelosztás csökkentése, – és ennek következtében az adók mérséklése, – azonban jóval nagyobb lépés annál, mint amit egyes adókulcsok megváltoztatása jelent. Egy adócsökkentést megcélzó adóreformnak csak akkor van értelme, ha egyúttal gyökeresen újrendezni az állam, a

gazdasági szereplők és az állampolgárok lehetőségeit, mozgásterét, egymás közötti viszonyait. Ha világossá teszi: kitől, miért és mennyi adót szed be az állam, és abból kinek, miért és mit finanszíroz. Ha világosan rögzíti, hogy mi az, amit az állam feladataként felvállal, és ehhez kéri a polgárok adóit, és mi az, amit polgárok, az önkormányzatok, vagy a civil szervezetek maguk végeznek, és saját forrásaikból maguk finanszíroznak. Tehát ha az adóreform egy új társadalmi szerződésre támaszkodik. Magyarországon olyan adópolitikára van szükség, amelynek alapelve: az állam nem vesz el a vállalkozóktól és lakosságtól jövedelmet akkor, ha azt nem tudja értelmesen visszaforgatni annak, akitől elvette. Ez az állami adókivetés egyetlen és kizárólagos alapja. Minden más okra való hivatkozás egyenes út a szocializmusba.

Az állam feladata a társadalmi versenyképesség erősítése

Állam és rendszerváltozás

Magyarországon a rendszerváltozás óta máig nem sikerült közmegegyezéssel meghatározni az állam szerepét, feladatkörét. Ma az állam jelen van ott,

ahol nem kellene, és nincs jelen ott, ahol szükség lenne rá. Miközben az elmúlt másfél évtizedben a gazdaság és a társadalom gyökeresen átalakult, addig az állam csak lassan és nehézkesen változott. Magyarország a nemzetközi porondon éppen azért szorul egyre nagyobb versenyhátrányba, mert az állam területén elmaradtak a szükséges változtatások. Olyannyira, hogy ma már a továbblépés legnagyobb akadályja éppen az állam.

Állami gazdaságpolitikák nemzetközi versenye

Korunk globális gazdaságában nemcsak vállalatok, hanem államok, állami gazdaságpolitikák is versenyeznek egymással, és Magyarország a szocialista újraelosztó politikával ebben a versenyben maradt alul. A piac ugyanis ezen a téren is szelektál, jutalmaz és büntet. A jól szervezett állam növekedéspárti gazdaságpolitikáját befektetésekkel és fejlesztésekkel jutalmazza. A rosszul szervezett állam újraelosztó gazdaságpolitikáját munkanélküliséggel, a befektetők távolmaradásával, az állam eladósodásával bünteti. A gazdasági csodák és a gyors felzárkózások nem a semmiből jönnek, – mögöttük szinte minden esetben jól szervezett és erőforrásait hatékonyan felhasználó államok állnak.

A szocialista újraelosztó állam mindig a legköltségesebb

A rendszerváltozást megelőző negyven esztendőben egy nagy és erős állam telepedett rá mind a gazdaságra, mind a társadalomra. Nagy állam, amely a „korbács és kalács” politikájának jegyében szinte az élet minden területét irányítani, alakítani és ellenőrizni akarta. Erős állam, amely a felvállalt sok-sok feladathoz nagy kapacitásokkal, széles állami bürokráciával is rendelkezett.

Negyvenévnyi szocializmus után szinte magától értetődő volt az állammal szembeni erős ellenérzés. Ám Magyarországon az elmúlt másfél évtizedben úgy bontották le az államot, hogy közben széles körű feladatvállalása változatlanul megmaradt. A végeredmény egy nagy, sok feladatot ellátó, de gyenge és eszköztelen állam. Ez pedig mindenkinek a legköltségesebb megoldás!

Bürokrácia helyett hatékony közigazgatás

Napjainkban az állam által fenntartott közszolgáltatások hatékonyságát javarészt a bürokrácia korlátozza. A bürokrácia nálunk azért nagy és túlburjánzó, mert az erőforrások központi újraelosztására épülő szocialista politikának – a for-

rások begyűjtéséhez, újbóli elosztásához, és a jogosultságok ellenőrzéséhez szükséges apparátus miatt – eleve nagy a bürokrácia iránti igénye. Ha az újraelosztás áll a gazdaságpolitika középpontjába, akkor szinte törvényszerű, hogy idővel egyre kevesebben foglalkoznak a javak és szolgáltatások előállításával, miközben egyre többen a források begyűjtésével, újbóli elosztásával. Ráadásul a bürokrácia hálózatba szerveződve öngerjesztő mechanizmusként működik: minden egyes újabb hivatal sokszorosán növeli a hivatalok közötti kapcsolatok számát, minden egyes irat újabb iratok seregét szüli. Azaz, amíg a szocialista újraelosztás áll a gazdaságpolitika középpontjában, addig nem lehet érdemben csökkenteni a bürokráciát sem!

Az erős állam

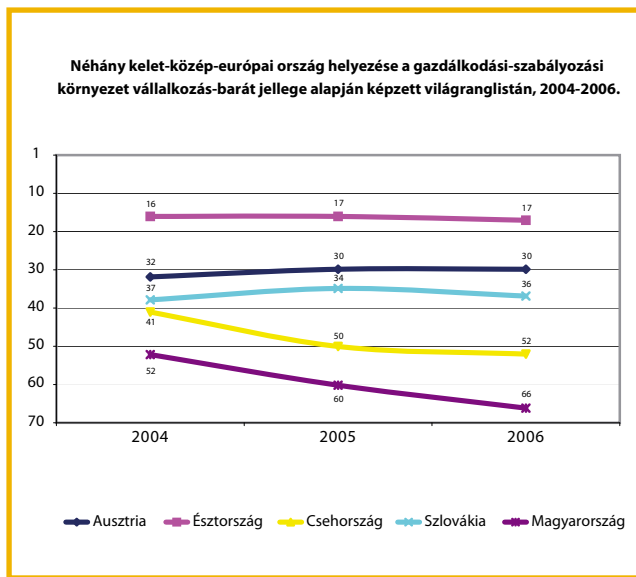
Magyarországon a mainál kisebb bürokráciára, ugyanakkor erősebb államra van szükség. Kisebb bürokrácia, amely ésszerűbben és hatékonyabban látja el feladatát. De egyben erősebb államra, amely a vállalt feladatokat képes magas színvonalon ellátni. Olyan államra, amely feladatait elsősorban a közszolgáltatások hatékony működtetésére, és a gazdasági növekedés felté-

teleinek megteremtésére koncentrálja és a társadalmi versenyképesség előmozdítására használja. Nem egyszerűen arról van szó, hogy az állam olcsóbb legyen, mert ami olcsó – mondja a köznapis tapasztalat –, az egyben gyenge minőségű. Hasonlóképpen, nem egyszerűen arról van szó, hogy az állam kisebb legyen. Arról van szó, hogy a Magyarország csak akkor válik ismét versenyképpé, ha polgárait hatékonyan hozzásegíti ahhoz, hogy versenyképesek legyenek. Ehhez magas színvonalú oktatásra, egészségügyi ellátásra, megfizethető tömegközlekedésre és az otthonhoz jutás támogatására van szükség. Az állam feladatai azonban még ezen is túlmutatnak, hiszen végső soron minden döntésével azt kell szem előtt tartania, hogyan járulhat hozzá a magyar polgárok életminőségének javításához. Épp ezért leszögezhetjük, hogy csak olyan kormányzati intézkedést tudunk reformként elfogadni, amely ezen célok szolgálatában áll.

Piac- és versenyerősítő állam

A piacgazdaság – verseny nélkül

Ma Magyarországon a piacgazdaságból valójában egyetlen dolog hiányzik, annak igazi lényege

és lelke, a verseny. A hazai versenyhiányos gazdaságban vállalkozóként, vagy munkavállalóként nem annyira egymással, sokkal inkább az állammal versenyezzünk: ki és hogyan tud szabadulni az állami adóprés alól. Ma a vállalkozások versenyképessége néha jobban függ attól, hogy miként tudják kikerülni az állami adósarcot, vagy fordítva, miként tudnak állami megrendeléshez és pályázati támogatáshoz jutni, mint a vállalkozás technológiai felkészültségétől, vagy a menedzsment tudásától.

Ahhoz tehát, hogy a vállalkozók egymással, és ne az állammal versenyezzenek, oldani kell az állam fojtogató szorításán, csökkenteni kell az adóterheket és a bürokratikus korlátozásokat, egyszóval

Forrás: WORLD BANK (2004, 2005, 2006) Doing business in 2004, 2005, 2006. Washington, D.C.

növelni kell a vállalkozások szabadságát. Mindaddig, amíg az állam szorítása nem csökken, és a verseny nem szélesedik, Magyarország csak az elfojtott emberi energiák, és az elfecsérelt tudások országa marad.

Jogállam és stabil gazdasági környezet

A piacot és a versenyt az állam négy módon erősítheti. Első és legfontosabb feladata a szabad piaci verseny jogi kereteinek biztosítása. Jogi szempontból elengedhetetlen feltétel a tulajdonjog, a verseny szabadságát érintő jogok, valamint a szerződéses kapcsolatok jogviszonyának garantálása. Ezek a jogok és kötelezettségek pedig – mint, ahogyan egy jogállamban illik, – mindenkire, így az államra is kötelező jelleggel érvényesek. Így egy valódi jogállamban megengedhetetlen például az a jelenlegi magyar gyakorlat, hogy az állam néhány általa fenntartott intézményben a dolgozók után nem fizeti meg a társadalombiztosításai terheket vagy, hogy az állam nem tartja be szerződéses fizetési kötelezettségeit. Egy jogállamban mindenkinek egyenlő jogai és kötelességei vannak, ez alól az állam sem – még az állítólag az igazságosságért küzdő újraelosztó szocialista állam sem – vonhatja ki magát.

A piacot és a versenyt az állam nagyban erősítheti azzal is, hogy kiszámítható és kalkulálható gazdálkodási környezetet teremtsen. A vállalkozások számára ugyanis nincs rosszabb, mint amikor egy folyton változó állami szabályozási közegben kell működniük. A vállalkozásoknak elég feladatot adnak az üzleti élet gyors változásai, ezért az államtól joggal várják el azt, hogy legalább a saját hatáskörébe tartozó területeken stabilitást teremtsen. Ide tartozik a kiszámítható és évekre előre kalkulálhatóan stabil adórendszer, a szabályozási keretek tartóssága, a nemzeti valuta stabilitása, a megbízható és korrupció-mentes állami intézményrendszer, az állami költségvetés stabilitása és átláthatósága. Ide tartozik továbbá az állam szigorú fellépése a versenytorzító monopol-helyzetekkel szemben, legyenek azok háttérében akár állami, akár magántőkés monopóliumok. Csupa olyan terület tehát, ahol az újraelosztó szocialista állam az elmúlt fél évtizedben kudarcot vallott.

A piacerősítő állam és a közszolgáltatások

A piac- és versenyerősítő állam harmadik nagy feladatcsoportja a közszolgáltatások – társadalmi egyeztetéseken kialakított és társadalmi

szerződésekben rögzített körének – biztosítása. A „jóléti rendszerváltás” jegyében elterjedt tévhittel szemben, az államot nem azért tarják fenn az adófizetők, hogy számukra többet adjon vissza, hanem azért, hogy a befizetett adóért cserébe olyan közszolgáltatásokat nyújtson, amelyeket a polgárok egyenként nem tudnának sem fenntartani, sem működtetni. Az állam feladata az általa fenntartott közszolgáltatások – például az oktatás, az egészségügy, vagy a közlekedés – hatékony és magas színvonalú működtetése. Az államtól nem azt várjuk, hogy többet, hanem azt, hogy mást adjon, – többek között magas színvonalú közszolgáltatásokat. Ha erre nem képes, akkor csak egy bukott állam.

Az ország egészének erősítése

Természetesen – negyedik feladat körként – a piac- és versenyerősítő állam sem nélkülözheti az újraelosztás eszközét. De annak érdekében, hogy az állami újraelosztás ne szívja el a levegőt a gazdaságtól, az újraelosztást csak néhány kitüntetett területre korlátozza: a területi-települési egyenlőtlenségek csökkentésére, a hátrányos helyzetű rétegek foglalkoztatási esélyeinek növelésére és a hazai kis- és középvállalkozások versenyhátrá-

nyainak tompítására. Vagyis nem a politika által valamilyen módon, többnyire szavazatszerzés céljából kiemelt társadalmi csoportok közvetlen támogatására. A piac- és versenyerősítő állam az újraelosztással finanszírozott támogatásokat kizárólag azokra a területekre koncentrálja, amelyek, ha nem jutnak külön állami vagy közösségi segítséghez, akkor hosszú távon károk keletkeznek a gazdaságban és a társadalomban, amelyek már az ország egészét hozzák hátrányba.

Állami beavatkozás lehetőségei és korlátai

Az állam szerepe tehát a növekedéspárti gazdaságpolitikában sem kerülhető meg. Így az igazi kérdés nem az, hogy az állam beavatkozik-e a gazdaságba, hanem az, hogy miért és hogyan avatkozik be a gazdaságba. A szocialista újraelosztó politika szerint az államnak azért kell beavatkoznia a gazdaságba, hogy ezzel korrigálja a piaci viszonyok között keletkező – szerinte igazságtalan – egyenlőtlenségeket. Ezzel szemben a növekedéspárti politika szerint az állam beavatkozása csak akkor megengedett, ha ezzel olyan problémát old meg, amit a piac önmaga nem képes. A hazai vulgár-liberális tévhittel szemben ugyanis a piac, – bármennyire a legjobb koordinációs rendszer –

kudarcot vall olyan esetekben, amikor egy beruházásnál vagy fejlesztésnél a közösség haszna nagyobb, mint a magánbefektetőé. Kudarcot vall olyan esetekben, amikor a magánbefektető beruházása csak hosszú évtizedek alatt térül meg. És kudarcot vall olyan esetekben, amikor a haszonélvezők köre sem határozható meg pontosan, ezért az adott jószág vagy szolgáltatás fogyasztásának árát nem is tudja behajtani. Nem véletlen, hogy ilyen területekre – vasút, autópálya, erőművek, vagy posta – nem nagy lelkesedéssel megy a magántőke. Ha mégis, akkor annak borsosan megkéri az árát. Éppen azért lép be a rendszerbe ilyenkor az állam, amely adóztatási hatalmával mindenkit fizetésre kötelezhet.

Versenyerősítő privatizáció igen – adósságfedező végkiárusítás nem

A piacgazdaság is jóval kifinomultabb rendszer annál, semhogy a nálunk nagyon gyakran elhangzó szlogen szerint működne: az állam mindig, és minden körülmények között rossz, a magánbefektető viszont mindig és minden körülmények között jó tulajdonos. Különösen akkor hamis ez az érvelés, amikor az állam a saját szocialista újraelosztó politikájával okozott gazdálkodási válságot, köze-

lebbről az államháztartás hiányát és a növekvő eladósodását a maradék állami vagyon eladásával, privatizálásával próbálja fedezni. Többnyire olyan közszolgáltatások és hálózati infrastruktúrák eladásával, amelyek privatizálása a fejlett piacgazdaságokban is komoly gazdasági és politikai viták tárgya. Ráadásul ez a fajta privatizáció nem oldja meg az államháztartás szerkezeti problémáit, a hiányt csupán időlegesen, egyedi és egyszeri bevételekkel csökkenti.

Ezzel szemben a nemzetközi példák azt mutatják, hogy az állam által fenntartott közszolgáltatásokat is lehet költség-hatékonyan és modern menedzsment eszközökkel működtetni. Az állam felelőssége az adófizető polgárokkal szemben éppen az, hogy a közszolgáltatásokat – különösen ott, ahol tulajdonosként is megjelenik – magas színvonalon, átláthatóan és ellenőrizhetően működtesse. Annak eldöntése pedig, hogy valamely közszolgáltatás esetében milyen eszközökkel éljen az állam – tulajdonos legyen, finanszírozó, vagy szabályozó szerepet vállaljon-e – nem leegyszerűsített, dogmatikus ideológia, hanem társadalmi konszenzusra építve az állami felelősségvállalás kérdése.

	Újraelosztó gazdaságpolitika	Növekedéspárti gazdaságpolitika
kiinduló pont	a gazdaság teljesítménye eleve adott	a gazdaság teljesítménye nem eleve adott tényező, ezt a teljesítményt a vállalkozók hozzák létre
állam feladata	a gazdaság teljesítményének politikai-társadalmi elvek szerinti újraelosztása	olyan keret megteremtése a vállalkozók számára, ami elősegíti a gazdaság teljesítményének növekedését
fejlődési pálya	az újraelosztás teljesítmény-visszafogó hatása miatt lefelé húzza az országot	a növekedés teljesítmény-ösztöntő hatása miatt felfelé húzza az országot
munka	munkahelyek eleve adottak, ha kevés a munkahely, az állam feladata a munkahelyek teremtése, és a munkanélküliek segélyezése	munkahelyet csak vállalkozók tudnak teremteni, ők is csak akkor, ha nem sújtják magas adóterhekkel és bürokráciával
adózás	(progresszív) adórendszer a társadalmi egyenlőtlenségek korrigálásának eszköze	adócsökkentés a gazdasági teljesítőképesség és ezáltal jólét növelésének eszköze
szegénység	minél nagyobb az állami újraelosztás, annál több juthat a szociálisan hátrányos helyzetűek támogatására, szegénypolitikára	minél kisebb az állami újraelosztás, annál több marad a vállalkozóknál munkahelyek bővítésére, annál kisebb a támogatásra szoruló kör.
állami szolgáltatások	nagy, de gyenge: széles közfeladatok, de a magas adóterhek okozta gazdasági teljesítmény-csökkenés miatt alacsony színvonalú ellátás	kicsi, de erős: korlátozott közfeladatok, de az alacsony adóterhek okozta gazdasági teljesítmény- növekedés miatt magas színvonalú ellátás
bürokrácia	minél nagyobb az újraelosztás, annál nagyobb a bürokrácia, fenntartása annál több forrást von el a gazdaságtól	minél kisebb az újraelosztás, annál kisebb a bürokrácia, annál több növekedési forrás marad a gazdaságban
szürke gazdaság	a szürke gazdaság és foglalkoztatás egy adottság, ami munkajogi és adóhatósági szigor eszközeivel csökkenthető	a szürke gazdaság és foglalkoztatás az állami újraelosztás következménye, ezért tartósan csak az újraelosztás és adók mérséklésével csökkenthető

Társadalmi versenyképesség

A gazdasági versenyképesség alapját a társadalmi versenyképesség, vagyis az egyes polgárok versenyképessége, egészségi állapota, képzettsége, jogkövető magatartása teremti meg. Hogyan is várhatnánk, hogy hazánk polgárai megállják a helyüket a globális versenyben, ha a magyar férfiak születéskor várható élettartama a legalacsonyabb az Európai Unióban, felgyorsult a népességfogyás, a rákos megbetegedések és öngyilkosságok száma nálunk az egyik legmagasabb? Egy 2006-os felmérés szerint a tizenöt éves diákok 30 százaléka funkcionális analfabéta. Európai viszonylatban a magyarok dolgoznak a legtöbbet a megélhetésért, míg átlagkeresetünk mélyen a nyugat-európai szint alatt van.

Évről-évre nő a korrupció, míg csökken a társadalmi szolidaritás, általános a bizalmatlanság és a közömbösség. A jelenlegi kormányzati politika pedig csak súlyosbítja a tüneteket azáltal, hogy az alapvetően társadalmi problémákat kizárólag pénzügyi szempontból közelíti meg. Világossá kell tennünk, hogy a krízisből csak egy új szemlélettel juthatunk ki és tehetjük ismét versenyképessé a magyar társadalmat és ezáltal a magyar gazdaságot. A gazdasági versenyképesség megteremtése csak versenyképes társadalommal érhető el és ebben a magyar államnak kiemelkedő szerepet kell játszania. Ahhoz, hogy ennek keretfeltételeit meg tudja teremteni, először alapvető kötelezettségeit kell teljesítenie: erőssé, elérhetővé és működőképessé kell tennie azokat az intézményeket, melyek a társadalmi versenyképesség alapját jelentik. Úgy gondoljuk, hogy a magyar államnak éppen azokon a területeken kell saját teljesítményét a magyar társadalom versenyképessége érdekében javítania, amelyekről a közszolgáltatásokról és az állam szerepéről szóló fejezetben részletesen is szót ejtettünk.

A Jövők Műhely tagjai

Igazságosság Műhely

Rónaszékiné Keresztes Monika
Soltész Miklós
Dr. Vukovich Gabriella

Életminőség Műhely

Dr. Illés Zoltán
Koszorús László
Dr. Schmitt Pál
Dr. Selmeczi Gabriella

Közzszolgáltatás Műhely

Bencsik János
Domokos László
Dr. Mátrai Márta
Pokorni Zoltán

Versenyképesség Műhely

Márton Attila
Pelczné Dr. Gáll Ildikó
Szatmáry Kristóf
Varga Mihály

